

Příběhy, rozhovory, reportáže, profily,
komentáře. To nejlepší z obsahu Deníku N.

Výběr 2018

Rychlé zprávy tak, jak by na mobilu měly vypadat

**Stáhněte si aplikaci
Minuta po minutě Deníku N**

Zastavení se

Občas se tomu pocitu zřejmě neubráníme nikdo. Přepadne nás potřeba zastavit čas. Uvést v klid překotně plynoucí děje a spočinout v okamžiku, jenž je pro nás něčím významný či jen příjemný.

Pro nás, kteří jsme se na sklonku léta rozhodli vstoupit na palubu Deníku N, byly uplynulé měsíce překotně nadmíru. Stáli jsme před úkolem postavit zcela nové zpravodajské médium a naplnit ho obsahem natolik zajímavým, aby za něj bylo dost čtenářů ochotných zaplatit.

Během tří měsíců jsme sepsali na 800 původních článků. Chtěli jsme vás v nich informovat o tom, co je skutečně hodné pozornosti, pomoci vám pochopit důležité okolnosti a pozadí událostí kolem nás a také vás pobavit.

Vcelku logicky jsme dospěli k rozhodnutí, že by stálo za to aspoň na chvíli proud textů zastavit a nabídnout vám je v podobě příhodné pro klidné čtení. Tak se zrodil nápad na speciál Deníku N, který právě otevíráte.

Vybrat z oněch osmi stovek článků dvanáct, z nichž je speciál složen, nebylo snadné. Chtěli jsme nabídnout tematickou pestrost, ukázat širší oblasti i žánrů, které vám v Deníku N každodenně přináší-

me. Snad se to povedlo, což ostatně posoudíte sami, až začnete listovat následujícími stránkami.

Pro ty z vás, kteří preferujete čtení na papíře a šustění otáčejících se listů má pro vás stále podmanivé kouzlo, chystáme intenzivně právě ve dnech, kdy píšu tyto řádky, papírové vydání Deníku N. Začíná vycházet v lednu 2019 a k dostání bude od pondělí do pátku. Klidné spočinutí nad jeho obsahem tak bude v novém roce možné každý všední den, nikoli jen v čase vánočním, pro nějž jsme vám chtěli darovat tento speciál.

Abychom se v čase svátečním nenervovali těžko splnitelnými cíli, bude možná dobré si místo zastavení času přát o něco míň (a přesto hodně): aby se nám s ním podařilo splynout. Doba Vánoc je dobrou příležitostí. Vrací nás k tomu, co je v našich životech nejpodstatnější a na co přesto během roku často nemáme čas.

Bude pro mě a všechny kolegy v Deníku N opravdovým obdarováním, když vám čtení našeho speciálu vzácné chvíle zpříjemní. Byl od počátku zamýšlen jako upomenutí, že vzniklo něco hodnotného. A jako dárek pro vás. Podaří-li se vám při jeho čtení splynout s přítomným okamžikem a získat nadhled, naplní se záměr, s nímž jsme ho vyráběli.

**PAVEL
TOMÁŠEK**
šéfredaktor

DENÍK N

Adresa redakce: Spálená 97/29, 110 00 Praha 1. **Šéfredaktor:** Pavel Tomášek. **Vydává:** N Media, a. s., Spálená 97/29, 110 00 Praha 1, IČ: 06781772. **Ředitel vydavatelství:** Ján Simkanič. **Titulní strana foto:** Gabriel Kuchta. **Kontakt na redakci a pro informace o předplatném:** +420 770 174 295, e-mail: info@denikn.cz, web: www.denikn.cz. **Distribuce:** PNS a.s..

Lék je ve finále klinických testů, na celém světě už zachránil stovky mužů, kterým rakovina brala život. Toto je příběh vědkyně z Ostravy a její molekuly.

Češka vyvinula zázračnou molekulu s raperským jménem PSMA-617

Martina Benešová

FOTO: MAREK KUČERA
REPORTÉR MAGAZÍN

Už první vyléčený pacient byl pro mě ohromná satisfakce, ale co se děje teď, to je monstrózní," říká ostravská rodačka a absolventka Karlovy univerzity, jaderná chemička Martina Benešová. Spolu s několika kolegy z Centra pro výzkum rakoviny v Heidelbergu před několika lety vymyslela a vyvinula radioterapeutikum PSMA-617 proti rakovině prostaty, které ozařuje přímo v těle pacientů nádorové buňky a nekompromisně je ničí.

První pacienti – s metastázami v kostech celého těla – podstoupili terapii už pár týdnů po úspěšných experimentech na myších. Podle prognóz měli brzo zemřít, PSMA-617 je vyléčilo. Terapeutikum pokračuje ve vítězném tažení na klinikách po celém světě, v USA začala finální fáze klinických testů, která rozhodne, jestli se lék dostane na trh. Firmu, která byla vlastníkem licence, kupuje farmaceutický gigant Novartis. A Martina Benešová je spoludržitelkou patentu.

„Je to jízda!“ napsala mi na jaře česká jaderná chemička Martina Benešová zprávu. „Právě se ve Spojených státech rozjela poslední, závěrečná fáze klinického testování našeho léku. Má ‚fancy‘ název VISION. Je to klinická studie na 750 pacientech ve všech stadiích rakoviny prostaty. Jdeme do finále, ukončení této fáze to rozčísne.“

A na podzim došlo v krasojízdě PSMA-617 k dalšímu velkému zlomu. Švýcarský farmaceutický gigant Novartis oznámil, že za 2,1 miliardy dolarů koupí akcie firmy Endocyte, která je dosavadním držitelem licence.

Tohle je příběh třicetileté české vědkyně. A příběh (možná či snad) skutečně převratného léku na rakovinu prostaty.

ZRUŠENÝ ORTEL SMRTI

Martinu a její farmakum PSMA-617 už (přiznávám, že s úžasem) sleduju několik let. Ostravská rodačka a absolventka Karlovy univerzity před pár lety v Heidelbergu vyvinula spolu s kolegy radioaktivní farmakum,

**LENKA
VRTIŠKOVÁ**
NEJEZCHLEBOVÁ
redaktorka

kteří umí v těle pacienta s rakovinou prostaty najít nemocné buňky, „navázat“ se na ně, ozařit je a zničit. A to bez vážnějších vedlejších účinků.

Její zázračná molekula s raper-ským jménem PSMA-617 se stala základem terapeutika, které likviduje velmi pokročilé nádory i metastázy prorůstající zejména kostmi pacientů. Stovky nemocných mužů už díky němu přežily velmi pesimistickou prognózu.

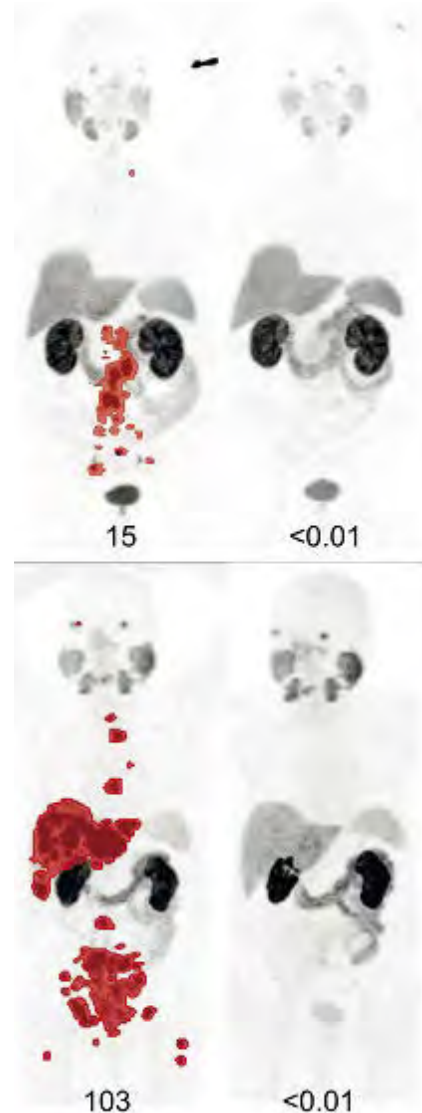
Letos v květnu došlo k zásadnímu pokroku. V USA se rozjela 3. fáze klinických testů, což je nejdražší, nejnáročnější a nejdelší fáze klinického testování potenciálního nového léku. Má se jí zúčastnit 750 pacientů vybraných podle předem jasne stanovených kritérií. Cílem je zjistit, zda je nové léčivo (případně i v kombinaci s jinými léčivy) proti konkrétní nemoci účinnější než současný tzv. zlatý standard léčby. Teprve na základě výsledků třetí fáze klinických testů se povoluje použití nového léčiva v běžné klinické praxi.

Nábor pacientů pro 3. fázi stále probíhá v několika státech USA, zejména v Kalifornii, Indianě, Louisianě, Minnesotě, Nebrasce, Ohio, Novém Mexiku a v Texasu. Předpokládaná doba ukončení studie se odhaduje na polovinu roku 2020.

TO, CO SE DĚJE, JE MONSTRÓZNÍ

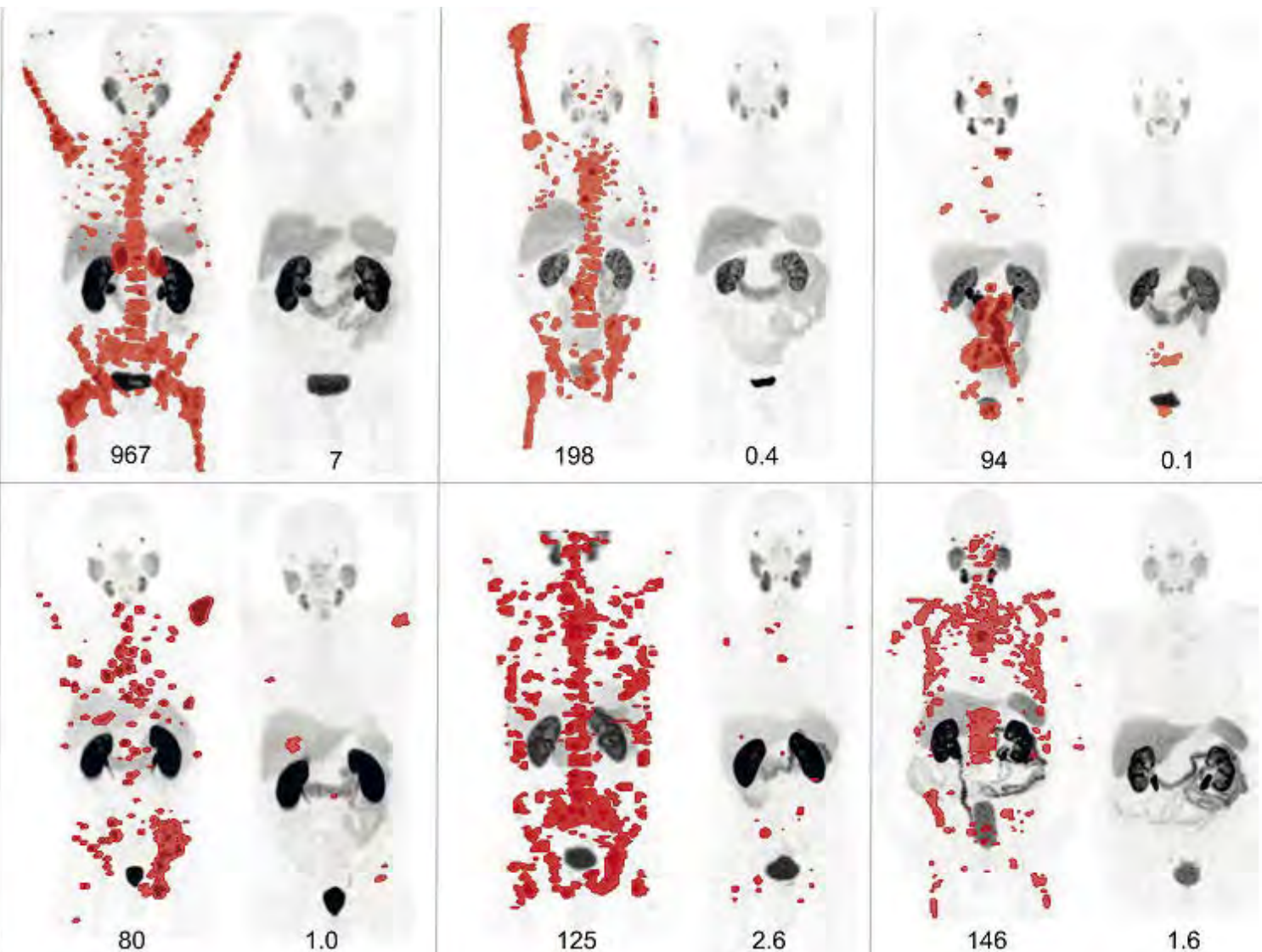
„Už první pacient, který se díky PSMA-617 vyléčil, pro mě znamená doživotní satisfakci. To, co se děje teď, je monstrózní,“ neskrývá nadšení vědkyně, která postup do „trojky“ vnímá jako dárek k 30. narozeninám. „Sekli se jen o tři dny,“ směje se.

První pacienti podstoupili terapii už pár týdnů poté, co se pomocí PSMA-617 vyléčily laboratorní myšky, a to díky výjimce v tzv. Helsinské úmluvě o testování léků (za specifických okolností lze léčivo aplikovat pacientům už v experimentální fázi vývoje). Prvními pacienty byli muži v terminálním stadiu nemoci, kteří na tom byli kvůli metastázám tak zle, že experiment bylo to poslední, nač mohli lékaři vsadit.

**Snímek osmi pacientů na startu terapie
jej vyhodnotila jako Snímek roku 2015.**

„Jeden z nich byl dvaadvacetiletý táta dvou holčiček. Měl agresivní formu rakoviny, zbývalo mu pár týdnů, ale on chtěl bojovat do poslední minuty, kvůli milované rodině,“ vzpomíná Martina a těžce potlačuje dojetí. Když mu lékaři nabídli možnost aplikace PSMA-617, souhlasil okamžitě. Druhý pacient, starší muž, byl spíše rezignovaný. Měl velké bolesti, byl unavený, zápas s nemocí už vzdával, ale nakonec souhlasil. „Už po pár dnech lékařům říkal, že má pocit úlevy, zanedlouho začaly metastázy i podle objektivních scanů ustupovat, bylo to neuvěřitelné.“

s PSMA-617 (s radionuklidem Lutenium 177) a po třech měsících léčby. Společnost pro nukleární medicínu

FOTO: SNMMI.ORG

MOŽNÝ ZISK? PĚT MILIARD DOLARŮ

Finanční částky, které se kolem licence a testování PSMA-617 točí, jsou závratné. Americká firma Endocyte licenci koupila od německé společnosti ABX, jež ji získala od držitelů patentu – tedy od univerzitní kliniky v Heidelbergu a Německého centra pro výzkum rakoviny (DKFZ). A zaplatila za ni předem dvanáct milionů dolarů. Pokud vše klapne, doplatí ještě 160 milionů dolarů.

„Jednou na tom může vydělat mnohonásobně více peněz, ale zatím je to především riziko a sku-

Martina Benešová (30)

Dětství prožila v Ostravě. Po gymnáziu začala studovat jadernou chemii na PřF UK. Už v magisterském studiu se věnovala mimo jiné přípravě látek využitelných v nukleární medicíně. Když zaznamenala nabídku na doktorát v Heidelbergu, nadchla se. Získala stipendium – jako jedna z dvacítky z několika stovek přihlášených žadatelů. V Heidelbergu se už cítí doma.

tečně obrovské proinvestované prostředky. I když to s naším lékem vypadá dobře, jisté není vůbec nic“, je opatrná Martina. Jen zlomek léků, které prochází testováním, se nakonec dostane na trh, a to i zlomek těch, jež dlouho vypadají slibně.

Podle Martiny na jaře předpokládala firma Endocyte (kterou nyní kupuje Novartis), že případný zisk z PSMA-617 bude více než jedna miliarda dolarů, nyní, po několikaměsíčním testování, se zisk odhaduje už na pět miliard dolarů.

„Také já a mí kolegové jsme spoludržitelé patentu, což prak-

tický znamená, že bude-li se dařit PSMA-617, bude se dobře dařit i nám," usmívá se Martina. Už nyní má díky licencování svého radiofarmaka slušné přilepšení k platu a je dost možné, že jednou jí budou na účet chodit částky „vyšší než malé“.

„Na to ale teď opravdu nemyslím, i když je jasné, že by to bylo příjemné. Netoužím po věcech, neutrácím za oblečení nebo šperky (pokud nejsou z uranového skla), ale pokud jednou budu mít opravdu hodně peněz, koupím si Audi R8 Spyder. Jen nevím, jestli tam případně narvu dětskou sedačku, až budu mít děti," směje se útlá drobná brunetka, která zbožňuje jadernou chemii, rychlá auta a heavy metal.

ČESKO ZATÍM MIMO HRU

PSMA-617 tedy vstoupilo do třetí fáze klinických testů, což je předposlední síto, kterým musí projít před schválením pro trh. „Samozřejmě že to zpovzdálí bedlivě sleduju, vlastně jsem toho i nepřímou součástí," říká Martina. „Hodně lidí mi stále píše a telefonuje, jestli je možné se do terapie s PSMA-617 zapojit. Snažím se každého pacienta nebo jejich blízké nasměrovat na onkologickou informační službu Německého centra pro výzkum rakoviny (DKFZ) v Heidelbergu nebo jim dávám tento e-mail: krebsinformationsdienst@dkfz.de. Já sama jim víc pomoci nemůžu, nejsem lékařka ani nemám žádnou rozhodovací pravomoc, co se týče testování.“

V Česku testování PSMA-617 (zatím) neprobíhá, ale i čeští pacienti se mohou v případě zájmu obrátit na výše uvedené kontakty, bez nároku na úhradu pojišťovnou. „Heidelbergská klinika nabízí pár možností, jak vyjít vstříc v individuálních případech lidem bez německého zdravotního pojištění," říká. Ale zdůrazňuje, že jde stále jen o vývoj léku.

HOLČIČKA S Kladívkem

Za svůj domov už považuje Německo. S partnerem, shodou (romantických) okolností kolegou chemikem z původního „PSMA-617 týmu", re-

konstruuji byt nedaleko Heidelbergu, mladá vědkyně se v létě po dvou letech vrátila z postdoktorandského pracovního pobytu ve Švýcarsku. Pracovala tam na výzkumu radionuklidů na jedné z nejlepších univerzit světa ETH a v Paul Scherrer Institutu. Teď si dává na pár měsíců oddech a rozhlíží se po nové práci.

Na Ostravu a své ostravské dětství však nedá dopustit. Od svého táty geologa dostala už jako malá holčička geologické kladívko a rozbíjela všechny kameny v širokém okolí. Právě otec v ní zažehl lásku k vědě, ale nejspíš i germanofilii. „Často jezdil na mineralogické výstavy do Německa a brával mě s sebou. Německy mluví celá naše rodina líp než anglicky, ta orientace byla asi jasná," říká Martina. Přiznává, že už když vyjžděla

„Také já a mí kolegové jsme spoludržitelé patentu, což prakticky znamená, že bude-li se dařit PSMA-617, bude se dobře dařit i nám." Už nyní má díky tomu slušné přilepšení k platu a jednou jí možná budou na účet chodit částky „vyšší než malé“.

na doktorát do Německa, měla tušení, že se hned tak (nebo vlastně asi vůbec) nevrátí.

Přes první otukávání břidlice či vápence se Martina postupně probíla k rafinovanějším, radioaktivním kamenům a „jádro" ji začalo silně přitahovat. „Mám ráda ryzí kovy, které se vyskytují v přírodě, a polodrahokamy, které se dají najít v Česku, acháty, granáty, chalcedony, slabost mám pro ametystové geody, ale úplně nejraději mám ty radioaktivní kameny, především sekundární minerály uranu. Jsou barevné, mají nádhernou strukturu, když se na ně podíváte pod mikroskopem," líčila mi před několika lety v našem prvním rozhovoru pro Týden.

Tehdy jsme ve vyprávění „došly" do Jáchymova, do dolů, které sloužily i jako zdroj pro maďam a monsieur Curieovy, kteří z jáchymovského smolince získali radium a polonium.

Dotkly jsme se i mrazivé historie Jáchymova, který se v 50. letech stal zdraví ničícím i smrtelným pracovním vězením pro desítky tisíc mукlů.

VŠICHNI JSME RADIOAKTIVNÍ

Pro speciální příležitost má Martina zvláštní náhrdelník z korálků z jáchymovského uranového skla, kterému dominuje znak pro radioaktivitu. Když jsme se poprvé potkaly osobně (většina našich rozhovorů vzniká na dálku, přes chat, e-mail a skype), taky mi pár žlutých a zelených korálků, které pod UV světlem září, přivezla. Ráda mluví o mýtech kolem radioaktivity. Pořád se jí prý stává – v Německu, ve Švýcarsku i v Česku – že od ní lidé uskakují, když jim řekne, čím se zabývá.

Na druhou stranu umí nadchnout, ráda a dobře přednáší, umí zaujmout odborníky i úplně laiky, což mohu dosvědčit – před dvěma lety jsem na jedné její přednášce byla, tehdy jsem sbírala spadlou bradu ze stolu, když ukazovala snímky vyléčených pacientů z různých koutů světa.

Rozšířený strach ze všeho, co je „radioaktivní", podle Martiny pramení hlavně z neznalosti. „Radioaktivita rozhodně může více dát než vzít, tak jako skoro ve všem záleží zase spíš na lidech. Především na mocných jednotlivcích. Radioaktivita je dobrý sluha, ale zlý pán, tak by se k ní mělo přistupovat – s respektem," soudí.

„Lidé, které už slovo ‚radioaktivní' děsí, často netuší, že i oni sami jsou radioaktivní. Všichni máme v kostech radioaktivní draslík. A až komické mi připadá, když někde vidím, třeba na sítích, sdílenou informaci o tom, jak jsou smrtelně nebezpečné ‚ozářené potraviny'. Vždyť takové koření by naopak bylo zdraví škodlivé, kdyby ozařováním neprošlo, likvidují se v něm tak choroboplodné zárodky a jiné nežádoucí mikroorganismy," vysvětluje.

Stejně jako „atomová lady" Dana Drábová, které si Martina váží, se i ona obává spíš špatně seřazeného rentgenu než třeba života poblíž jaderné elektrárny. „Osobně si stojím

PSMA-617

PSMA (prostaticky specifický membránový antigen) je bílkovina, která se běžně vyskytuje v prostatě (ale i v mozku, ledvinách či slinných žlázách), pokud však v prostatě dochází k rakovinnému bujení, je jeho výskyt mnohonásobně vyšší než ve zdravých tkáních. (Nejde o veřejnosti známější PSA antigeny, které slouží jako nádorový marker pro krevní screening rakoviny prostaty).

Molekula PSMA-617 se umí velmi spolehlivě navázat na PSMA a najít tak nádorové buňky, což je klíčové pro diagnostiku. Aplikuje se tedy do těla, putuje krevním řečištěm, až dorazí do oblasti, kde se vyskytuje PSMA, a „naskočí“ na něj. Při zobrazení pomocí tomografu se ukáže, jak rozsáhlé onemocnění je, jak je agresivní a kde všude jsou (případně) metastázy.

Pak se ovšem z průzkumníka PSMA-617 stane bojovník. „Nasadí se na něj vhodný terapeutický radionuklid, který ničí nádorové buňky, ale jen v okolí svého výskytu, míří velmi přesně, jako nejlepší sniper. Opět doputuje k PSMA a naváže se na něj a spustí se mikroozářování přímo v těle pacienta. Ničí se jen to, co se ničit má, výrazně se snižuje poškození zdravých tkání a orgánů, což je hlavní problém jiných metod a naše obrovská výhoda,“ vysvětluje.

„Stejný postup lze v principu využít pro různé vysoce toxické látky, které lze použít jen tehdy, dopravíme-li je na přesné místo, jinak nadělají víc škody než užitku. Obecně se tomuto typu léků říká SMDC (small molecule drug conjugates) a jde o jednu z nejmodernějších moderních metod boje s rakovinou,“ uvádí léčbu pomocí PSMA-617 do kontextu nových trendů onkomedicíny vědecký redaktor Deníku N Petr Koubský.

za tím, že pro energetickou nezávislost je nutný vyvážený energetický mix, do nějž i jaderná energie patří.“

„Medicínské aplikace mají na celkovém rozdělení dávek radioaktivního záření skutečně velký podíl, ale pro srovnání: radiační dávka, kterou člověk dostane během letu z New Yorku do Los Angeles, je přibližně dvojnásobná, než když absolvuje rentgen hrudníku.“ Obavy jsou podle ní na místě také z vysokých koncentrací radonu ve špatně odvětrávaných domech.

„MUSÍŠ TU MOLEKULU ZMĚNIT!“

Ale to jsme dost odběhli od Martina (radio)aktivního životopisu. Na gymnáziu ji bavily přírodní vědy, trochu ji to táhlo k jaderné fyzice, ale nakonec se rozhodla pro chemii na Přírodovědecké fakultě UK v Praze. Vedle toho absolvovala i přednášky z jaderné chemie na ČVUT. Už v magisterském studiu se věnovala přípravě látek využitelných v nukleární medicíně.

Když pak zahlédla inzerát s nabídkou doktorandského postu ve výzkumu v Heidelbergu, přihlásila se. A uspěla v konkurenci několika set žadatelů, dokonce získala stipendium Německého centra pro výzkum rakoviny.

Jejím školitelem byl Matthias Eder a nejbližším spolupracovníkem se stal pohledný německý chemik Martin Schäfer. Tehdy ještě netušila, že o šest let později si spolu pořídí pejska a budou plánovat společný život v novém bytě i budoucí rodinu. „Školitel byl biolog, my byli chemici, bylo jasné, že spolu budeme spolupracovat nejtěsněji,“ vzpomíná s úsměvem na spolupráci, která postupně přerostla v lásku a vztah.

Ale zpět do práce. Martin tehdy vyvinul radiofarmakum PSMA-11, které významně ovlivnilo diagnostiku rakoviny prostaty a které se v medicíně velmi široce využívá.

„Cílem nyní bylo najít molekulu, která by uměla nádor nejen odhalit, ale také léčit. Molekulu, jež bude umět „nést“ radioizotop, který by ra-

kovinné buňky ničil mikroozářováním přímo v těle pacienta. A to byl můj úkol. „Musíš tu molekulu změnit!“ řekl mi tehdy Martin.

ZKUSÍME TO NA PACIENTOVI

A tak se Martina pustila do práce. „Připravila jsem postupně asi čtyřicet různých molekul, každá měla jiné vlastnosti a schopnosti, a začala jsem je testovat.“ Trvalo to dlouho, byl to úmorný proces.

Vítězem se stalo číslo 17!

„Nezůstávalo v ledvinách. Přece jen mluvíme o radioaktivních látkách. Ledviny se srovnávají jen s těmi látkami, které mají polčas rozpadu v řádu několika hodin, ty s polčasem rozpadu v řádu týdnů jsou nebezpečné. Sedmnáctku se mi povedlo poskládat tak, že se snadno vyplavila z těla s močí, ledviny nezatěžovala. Testy na myškách to potvrdily.“

Když pak první obrázky vyléčených myšek viděl šéfprimář nukleární medicíny v Heidelbergu, rozhodl: „Zkusíme to na pacientovi!“

I Martinu ta rychlost a rozhodnost zaskočila. Soudí, že v Česku, ale ani ve Švýcarsku by se to nestalo. „Záleží na praxi v konkrétním státě a přístupu úřadů, ale i lékařů a vědců samotných. Leckdo by z toho měl asi strach. Náš šéfprimář se však nebál,“ říká hrdě Martina. „Byl přesvědčený, že máme v rukou věc, která by mohla fungovat. Takže dva týdny poté, co se vyléčila myška, jsme aplikovali PSMA-617 prvnímu pacientovi.“

NA MYŠÍCH A LIDECH

Lékař využil zmíněnou výjimku z Helsinské úmluvy. Podle ní je možné za určitých okolností, například pokud je člověk v terminálním stadiu nemoci, byly využity všechny dostupné prostředky a lékař je přesvědčen, že by pacient mohl z léčby jedinečně profitovat, a samozřejmě souhlasí-li pacient, aplikovat i látku či metodu, která je ve fázi experimentů na laboratorních zvířatech. „Musí ji ovšem zaštitit lékař, který je ochoten se této terapii věnovat a vzít si to na triko. My jsme měli štěstí. Naše cesta byla relativně přímočará, což je vzácné.“

Každá země má jiná pravidla, podmínky a zákony pro testování léků, obecně však platí, že se zcela novou skupinou radiofarmak musí proběhnout náročný preklinický výzkum.

„Německo je země, kde je přechod mezi laboratoří a klinickými testy snazší než jinde, a hlavně naše skupina měla štěstí nejen na osobnost lékaře, ale taky díky tomu, že existoval diagnostický analog, tedy jakýsi bratránek našeho terapeutického farmaka. Už jsem o něm mluvila. Byl to Martinův PSMA-11. Ten byl schopen s velkou přesností diagnostikovat přítomnost rakoviny prostaty v těle pacientů, ale jeho design neumožňoval pacienty léčit.“

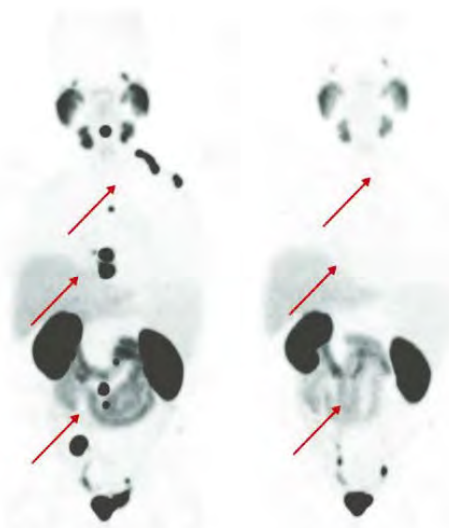
ZŮSTÁVÁ JEN SUCHO V ÚSTECH

První pacienti se uzdravovali s neobvyčejnou rychlostí, metastázy mizely, jediné, nač si po terapii stěžovali, bylo sucho v ústech. Jde zatím o jediný vážnější vedlejší účinek terapie, a to především terapie pro skutečně pokročilé a závažné nádory.

„V současnosti se pro terapii s PSMA-617 používají dva druhy nábojů, radionuklidů,“ vysvětluje Martina. Pacientům, jejichž forma nemoci není zatím fatální, se nasazuje „jemnější“ kalibr, radionuklid Lu-177, po jehož aplikaci je sucho v ústech jev pouze dočasný.

„Pacientům v pokročilém stadiu nemoci se aplikuje Ac-225. Má mnohem větší sílu, přezdíváme ji ‚alfa bomba‘, bohužel trvale poškozuje slinné žlázy. Ale troufám si říct, že pokud stojí pacient opravdu na hraně života a smrti, pak se vedlejší účinek – sucho v ústech – dá tolerovat,“ míní. Při terapiích se slinné žlázy také cíleně chrání, třeba pytlíky s ledem na tváře nebo cucáním citronové šťávy či glutamátových bonbónů, které blokují receptory ve slinných žlázách.

A pozor, nejde jen o muže. Ženy mají tzv. skennoho žlázy, které jsou tvořeny stejnou tkání jako mužská prostata a jsou pokládány za příčinu ženské ejakulace (velikost těchto žláz se liší, i to může být důvodem,

PSA level 38

PSA level 4.6

Pacientův stav se rychle zlepšil a snímek z tomografu před aplikací a po třech týdnech s PSMA-617 vyhlásila Společnost pro nukleární medicínu Snímekem roku 2015. FOTO: SNMMI.ORG

proč některé ženy ejakulace dosahují a jiné nikoli). „Bylo popsáno i pár případů, kdy ženy rakovinou prostaty onemocněly, jsem přesvědčená, že by PSMA-617 mohlo pomoci i jim.“

SVĚTOBĚŽNÍK PSMA-617

Po prvních úspěších s pacienty v terminálním stadiu se rozjela v Německu první fáze klinických testů se 145 pacienty. Postupně se podobné testy rozběhly na všech kontinentech (kromě Antarktidy) a z radiofarmaka PSMA-617 se stal světoběžník.

„V Austrálii došli do druhé fáze kliniky, nabírali pacienty, u kterých selhala chemoterapie a podobně.“

Čekalo se, kde se najdou prostředky a odvaha jít do třetí fáze. Našli je Američané a už to jede!

Za dva roky se rozhodne. Pokud vše půjde hladce, dostane se lék, který vyvinula česká expertka, na světový farmaceutický trh. Co by to znamenalo pro ni samotnou?

„Z praktického hlediska snadnější život pro nás i pro naše budoucí děti. A pocitově hlavně obrovskou satisfakci. A i když je to předčasné, přiznám se, že jsem přemýšlela o možnostech, které by mi peníze z patentu přinesly, třeba o tom, že

bych mohla stipendiem podporovat mladé vědce, ale hlavně uvažuji o nějakém ocenění pro vědce v pozadí. Je tolik jedinců, kteří objevili něco skutečně významného, ale slávu utrhli jen vedoucí skupiny! Takovým lidem bych ráda vyjádřila obdiv a podporu, sama jich znám spoustu.“

LÉKY, KTERÉ NEJEN LÉČÍ, ALE I VYLÉČÍ

Zatím však Martina stojí nohama na zemi a hledá si práci. Není si ovšem jistá, zda zůstane v akademickém světě, nelíbí se jí, že se v něm naoko hraje „na dobro“ a vyšší principy, ale ve skutečnosti jde o to ukázat, kdo má větší ramena. V komerční sféře jsou prý jasně rozdané karty.

„Upřímně, akademický svět je mému srdci pořád tak nějak bližší, i přes mnohá minulé zklamání. Když jsem se ptala všech svých bývalých mentorů, kde mě spíš vidí, vyjádřili se také pro první volbu. Ale i tak se soustředím na obě možnosti.“

Výhodu soukromého sektoru shledává ve financích, ať už jde o platy či vybavení laboratoří. „Největší nevýhodou pro mě je ztráta možnosti se habilitovat a stát se profesorkou na univerzitě. A mě baví přednášet a učit. Ale kdybych se měla rozhodnout pro jediné kritérium, nejdůležitější je pro mě asi téma budoucí práce. Vždycky bude něco hrát pro a něco proti,“ přemýšlí Martina.

I kdyby z akademického světa skutečně odešla, určitě neodejde z výzkumu. Velké německé chemické nebo farmaceutické firmy do vlastního výzkumu investují.

„Chtěla bych dál hledat účinná radiofarmaka, a to i na vzácné nemoci. Mým snem je vývoj takových léků, které dokážou lidem opravdu vyléčit, a ne jen dlouhodobě léčit, což farmakologové rádi dělají. Ale přála bych si, aby se tento přístup změnil.“

Není to naivní a idealistické? „Pokud se nám podaří objevit farmakum, které opravdu funguje, bude to publikováno a prezentováno v odborných i laických médiích. Nepůjde to utulát, veřejnost takový lék bude chtít a koneckonců pak také firmy.“

NAVŠTIVTE KLÁŠTER BROUMOV a poznejte život obnovené památky

Klášter Broumov — impozantní barokní komplex, založený Benediktiny ve 14. století, je opět pohostinným místem setkávání, umění a vzdělávání. Celoroční prohlídky mimo jiné představují vzácně dochovanou klášterní knihovnu nebo unikátní kopii Turínského

plátna. V klášteře je možné se ubytovat v renovovaných mnišských celách Domu hostů a dny strávené v kraji divokých pískovcových skal a unikátních barokních památek zakončit skvělou večeří v klášterní restauraci nebo se sklenkou vína z Benediktinských sklepů.

Součástí prohlídkových okruhů je klášterní knihovna se 17 tisíci svazky vzácných rukopisů a knih.

Krásu barokních kostelů z dílny slavných architektů Dientzenhoferů odhaluje festival klasické hudby Za poklady Broumovska.

Milovníci aktivního odpočinku a cykloturistiky ocení přírodní krásy i zázemí, které Broumov a jeho okolí nabízí.

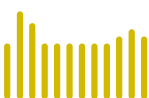
Působivé skalní útvary obdivoval při svých toulkách po Broumovsku i slavný rodák Alois Jirásek.

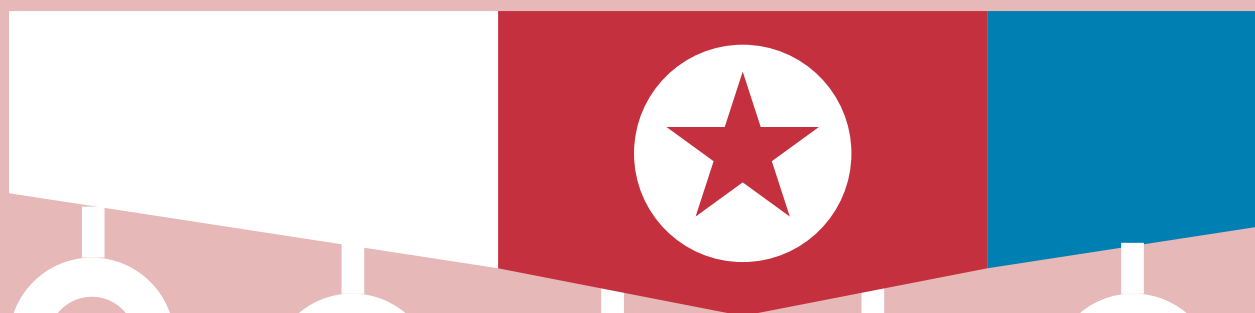
Adršpašsko-teplické skály patří k největším skalním městům ve střední Evropě. Spolu s Broumovskými stěnami jsou výjimečné svým reliéfem a klimatem.

Tradiční zdroj klidu i rozvoje.

WWW.KLASTERBROUMOV.CZ | WWW.BROUMOVSKO.CZ

KLÁŠTER BROUMOV
VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ
CENTRUM

**ČESKÁ
REPUBLIKA**

89 Kč

Proč je zpěvák Michal David
Čechům bližší, než si mnozí
vůbec chtějí připustit?

Je suis Michal David

Vyznamenání pro Michala Davida.

ILUSTRACE: PAVEL FUKSA

Píše se rok 1988. Naše země nevzkvétá, ale skupina Kroky Františka Janečka vydává nové album *Po cestách růžových*. Tady je svět, zdá se, v pořádku. „Nechcem čas marnit nad porcí steak, tak dávám návrh, jdem na diskotéku,“ zpívá na albu nejvýraznější člen Janečkovy stáje Michal David. V kinech sklízí úspěchy film *Kamarád do deště*, v němž hraje další člen Kroků, Sagvan Tofi.

Socialistickému režimu zbývá rok, nanejvýš dva, ale ještě se to neví. Režim se snaží švy v rozklížené společnosti zahladit apelem na „příjemnou náladu“. Televizní hlasatel, uvádějící 1. května hudebně zábavný pořad *Májové setkání* na Kavčích horách, říká:

„1. máj je opravdu takový slavnostní den, že jste dnes kolem sebe viděli jen samé usměvavé lidi? Pojďme v té příjemné náladě zůstat i prvomájový večer a třeba i ve společnosti Karla Hynka Máchy a všech těch, kteří chtějí rozdávat radost, lásku a úsměvnou pohodu.“

Doktrína rozdávaní radosti se po letech vynořila znovu na světlo. Když měl v televizním duelu na *Seznam Zprávy* Jiří Ověčáček jakožto prezidentův mluvčí zdůvodnit, jak je možné, že mezi příjemci státního vyznamenání jsou prezidentovi naklonění lidé z popkultury, zopakoval několikrát, že „rozdávají radost“.

Není to poprvé, kdy vyšlo najevo, že vkus současného českého prezidenta se zastavil v české kultuře 80. let minulého století. K nejvýraznějším rozdávacům radosti té doby patřil i Michal David, nekorunovaný král českého diska, určitě jedna z nejvlivnějších figur naší popkultury konce normalizace. Pokusme se vysledovat, kudy vedla cesta mladíka z cirkusácké rodiny k jednomu z nejvyšších státních ocenění.

ZROZENÍ DAVIDOVY HVĚZDY

Narodil se jako Vladimír Štancel, ale pro jednoduchost o něm píšeme pod jeho uměleckým pseudonymem, který je ostatně od jeho 18 let i jménem občanským. Podle vlastních

**IVAN
ADAMOVIČ**
redaktor

zpěvákových vzpomínek zachycených v knize *Život nonstop* (2008) byl jeden z jeho pradědečků zakladatelem legendárního Cirkusu Kludský. Jeho dědeček také vedl kočovný život, ale jako vesnický provozovatel pojízdného kinematografu.

Bydleli v činžáku v Praze na Budějovické, přičemž dům byl prakticky celý zaplněný rodinou Kludských, což v Michalovi zanechalo cit pro přestování rodinných a vůbec společenských vazeb. Jen kompletní vlastní rodiny si v dětství příliš neužil. Manželství dcery komediantů, Davidovy matky, s mužem z buržoazní rodiny dlouho nevydrželo, jeho otec pak v roce 1968 emigroval do Švýcarska a stal se bankéřem.

Když bylo Michalovi deset let, získala jeho matka divadelní angažmá v Itálii. Syna umístila do internátu pro děti diplomatů a zahraničních pracovníků. Byl zde v péči jeptišek a začal se tu učit hrát na varhany. Bez otce a jen s víkendovou péčí matky si malý David uvědomil, že se bude muset v životě opírat především sám o sebe, ale že potřebuje i opěrné body v druhých, třeba i cizích lidech. Čím lépe s nimi bude vycházet, tím více budou naklonění vycházet mu vstříc.

Ve třinácti založil s kamarády bigbítovou kapelu. „Hráli jsme spíš nahlas než dobře,“ vzpomíná. Jedním ze členů byl budoucí kapelník Arakainu Aleš Brichta. Michal, mladík nevyšoké postavy, si uvědomil, že hudba může být i klíčem k dívčím srdcím, což se mu později mnohokrát potvrdilo.

Od bigbítu se ale po roce odpoutal, zaujal ho jazzrock a od něj byl už jen krůček k jazzu. Spolužáci z konzervatoře, kterou začal studovat, vytvořili jazzové kvarteto Čtyři a stali se mimo jiné doprovodnou skupinou zpěvačky Jany Koubkové. Ta mladým muzikantům domluvila v roce 1976 účast na *Pražských jazzových dnech*, což byla důležitá, několikadenní přehlídka nejprogresivnějších nezakázaných kapel tehdejšího Československa, organizovaná Jazzovou sekci.

Ve všech Davidových životopisech se objevuje informace, že na dalších

Jazzových dnech v roce 1978 získal ocenění jazzový hudebník roku. Pravda je trochu jiná. Kapela Čtyři se zde zúčastnila přehlídky amatérských kapel a vyhrála ji. Nic jako cena pro hudebníka roku se tedy neudělovalo, jak nám potvrdil člen tehdejší poroty Josef Vlček.

KROK(Y) STRANOU

Určitě by ho čekala velmi slušná kariéra v oblasti jazzu, nebýt člena kapely Kroky Pavla Trnavského, který si Davidova nadání všiml a nabídl mu místo klávesáka v této formaci. Pro Davida to byl splněný sen, protože v té době s Kroky zpívala neortodoxní Jana Kratochvílová, již v té době zjevení české populární hudby. Zhruba dva roky hráli bok po boku, tedy spíše „ona vepředu, já ještě vzadu“, jak popisuje ve svých vzpomínkách. Nahrával klávesové party i pro některé její písně, například slavnou *V stínu kapradiny*.

Pak si Kratochvílová sestavila vlastní kapelu a emigrovala do Londýna. Kroky tak přišly o výrazný hlas. Janeček byl posedlý neustálým omlazováním kapely, takže mladického Davida rád nechal zpívat. Doba, kdy Kroky hrály s Naďou Urbánkovou Blondáka s červenou bugatkou, se stala minulostí, Kroky začaly vyznávat kult mládí.

Když David do Kroků nastupoval, nebyly ještě chovnou stanicí krátkodechých hvězdiček. František Janeček, zvaný Fáfa, byl neobyčejně zručný manažer, který v pravidlech tehdejšího režimu uměl chodit a dokázal poskytovat slušný výdělek i tehdejším špičkovým muzikantům. Ti se u něj dlouho neohráli, jakmile si vydělali, kolik potřebovali, postoupili o kapelu dál, třeba do Mišíkovy ...etc. K mladým, začínajícím zpěvákům a muzikantům se Janeček choval autoritářsky, zpívat u něj zřejmě nebyl žádný med. Známá jsou vyprávění pamětníků, že když si stavěl chatu, musely mu celé Kroky pomáhat se zednickými pracemi.

Dobrosrdečného a životem ještě nepřilíši otrkaného Davida si Janeček občas vychutnal. Když jeli ně-

Michal David (58)

Narodil se jako Vladimír Štancil, umělecký pseudonym je i jeho občanským jménem od 18 let. Jeden z jeho pradědečků byl zakladatelem legendárního cirkusu Kludský. Část dětství strávil v internátu pro děti diplomatů, kde se o něj staraly jeptišky a začal se tu učit hrát na varhany. Ve třinácti založil s kamarády svou první kapelu.

Kroky na festivalu mládeže v Moskvě (zleva: Milan Dyk (vl. jm. Milan Drličiak), Pavel Horňák, Markéta Muchová a Michal David). FOTO: ČTK

kdy v 80. letech koncertovat na Slovensko, zeptali se kolegové v autě Michala, jestli má pas. Hranice se Slovenskem byly přitom tehdy volně průjezdné. David se zatvářil zděšeně a vyhrkl, že nemá. Naštěstí se našlo řešení. Před hranicemi naložili kolegové vyjukaného mladíka do kufru osobního vozu a takto ho „propašovali“ přes hranice.

SÁLY JEČÍČÍCH POUPAT

Díky Janečkovým konexím se také podařilo prosadit píseň Poupata jako ústřední skladbu československé spartakiády v roce 1985. Je to zejména tato skladba, díky níž David v myslích mnoha lidí figuruje jako jeden z hlavních protagonistů normalizační kultury.

Zpěvák sám nebyl v 90. letech příliš nadšený, že je vnímán jako symbol komunistického režimu. Podle svých slov nebyl ve straně, ba dokonce ani v SSM. Z této povinnosti se vykroutil připomenutím, že byl vyhozen z Pionýra, když spolužačce nakreslil na pionýrský šátek kosočtverec s čárkou, což přece není chování odpovídající adeptovi na vstup do strany.

Pravdou je, že David byl sice tváří onoho druhu hudby, která splňuje mnohé znaky normalizační ukolébavky občanské bdělosti, ale nebyl

autorem textů, které jsou z celého toho mixu nejvíce na pováženou. Všechna ta Céčka, Discopříběhy a Děti ráje, texty namnoze infantilní a banální, pro něj psali externí textaři, především Jaroslav Machek a Eduard Pergner. I ve skládání hudby se střídal s Františkem Janečkem.

Takže zrovna ta pověstná Poupata, kterých se v singlové formě prodalo půldruhého milionu, mají pouze Davidův hlas, ale hudba je Janečkova a text Machkův. David se nicméně od spartakiádního hitu nijak nedistancuje a rád ho zařazuje do aktuálních koncertních vystoupení. Aby měli návštěvníci Michala Davida se vším všudy. Aby byla radost.

Brzy bylo jasné, že David přerůstá ostatní členy Kroků o několik pater. A přišla sláva, dle Davidových slov asi během pár měsíců: „Najednou byly kulturáky plné ječících holek, které chtěly můj autogram.“

Čteme-li Davidovy vzpomínky očima dnešní vyostřené debaty o chování mužů k ženám, budou muset asi leckoho omývat: „Nikdy jsme nemuseli lovit, vždycky jsme byli uloveni. Něco jsme popili, a když se nám holka líbila, vzali jsme ji na pokoj. Dokonce mám za to, že jsme se k nim chovali docela pěkně.“

David byl skutečně v tehdejší pop

music jiný. Z Itálie si přinesl jižní temperament, specifickou nervnost, která pak dobře zapadala do diskotékového elektrosoundu. Ve srovnání s tím, co se hrálo v českých rádiích, byly jeho skladby živé, svěží. Jestliže publikum hledalo symbol mládí, hudebně jej – pakliže nechtělo hledat příliš dlouho – našlo právě v Davidovi, který svými písněmi pro populární film Discopříběh pomohl rozehrávat opatrně podané téma o generaci vzpouře mladých proti starým.

Nebylo však vždy posvácení. Legendárně špatné načasování nastalo v roce 1987 na Mírovém koncertu Olofa Palmeho na Lochotíně. Snad jako vstřícné gesto v pozvolna tající atmosféře studené války bylo rozhodnuto, že vedle československých rockových hvězd zde vystoupí poprvé v Československu punk rock západní provenience, konkrétně němečtí Die Toten Hosen a již tehdy kultovní Einstürzende Neubauten.

Zatímco první své vystoupení absolvovali, v publiku se začala šířit informace, že členové druhé kapely jsou drženi českou policií v šatně a vystoupení jim nebude umožněno. Zároveň se na kraji davu posluchačů začaly množit policejní uniformy. Do takové zjitřené atmosféry nastoupil na pódium Michal David a spustil svůj repertoár.

„Mladí pankáči z Prahy vyrazili do Lochotína na německé pankáče a najednou na pódium David! V tu chvíli jsme se neudrželi a házeli jsme po něm kelímky, ve kterých byly schované kameny a štěrky,“ popisuje situaci jeden z pamětníků.

Na pódium začaly padat kameny, ba dokonce i gumový granát. Kroky spěšným krokem po dvou skladbách vyklidily pódium a moderátor Jožka

NON STOP

MICHAL DAVID

KROKY
FRANTIŠKA JANEČKA

S Františkem Janečkem se Michal David rozchází v roce 1987.

Zeman vedl vůči nespokojencům vyčítavý monolog s gumovým granátem v ruce: „Podívejte se, co sem ti mírotvorci z NSR hodili!“

Nespokojenci z davu diváků byli zpacifikováni policisty s vlčáky. To se zase nelíbilo kapele a její členové se s policií v šatně poprali. Následovalo vyhoštění kapely i jejích skalních fanoušků k Rozvadovu. Dlužno dodat, že Michal David se před policií vyčištěné publikum vrátil a sestavu dohrál, jak vzpomíná jeden z českých pořadatelů Radek Diestler.

Ve stejném roce se David rozešel s Janečkem a zakládá vlastní formaci Allegro.

OD LEA PO NAGANO A KLEOPATRU

Po listopadové revoluci to nějaký čas vypadalo, že zázrak jménem Michal David odejde do zapomnění. Mládí už patřilo jiným kapelám, jako byla

třeba Lucie, normalizační hudba i pověst nebyly něčím, co by lidé vyhledávali. David to okomentoval s hořkou poznámkou, že ztratil společenskou prestiž i finanční zdroje a ustoupil do pozadí.

Ve zmatených raných devadesátkách se dokonce objevuje jako vokalista na kolekci erotických písní Erotic House, kterou vydává v Supraphonu časopis Leo. David je zde (ne)uveden u skladeb jako I Want Your Sex či Sex Machine Magic.

Skládal přesto dál a vytvořil řadu hitů pro jiné interprety. Nejslavnější z nich je zřejmě Dlouhá noc pro Helenu Vondráčkovou z roku 2001.

Češi jsou národem, který si politickou diskontinuitu potřeboval přemostit kulturním sentimentem. Devadesátky ještě ani neskončily, a už se začala vznášet vlna retri a vzpomínání na rozdávání dobré nálady v letech osmdesátých.

Říká se, že Davida navrátilo na výsluní Nagano, ale nebyla to tak úplně pravda. Hudební redaktor několika rozhlasových stanic Josef Vlček vzpomíná: „V roce 1997 mi průzkum posluchačů ukázal, že přichází obrovský comeback Michala Davida. Řekl jsem si, že končím v rádiu, u něčeho takového nebudu asistovat. Odešel jsem do televize a tam už Davida nasazovali do pořadů. Šel jsem do jiného rádia a tam znovu David.“

Pak však přišlo slavné vítězství hokejistů na olympiádě v Naganu 1998. Když lidé slavili na Staroměstském náměstí, bylo to již s novou písní na rtech – Správněj tým od Michala Davida. Ten stál v národním dresu s hokejisty na pódiu a lidé si podle jeho vlastních slov řekli, že asi nebude tak špatný, když ho mají rádi i noví národní hrdinové, a dokonce ho berou oslavně na ramena.

On sám tvrdí, že jim jeho písničky rozdávaly v šatně radost a že si oslavnou píseň ještě z Nagana „kluci“ na dálku vyžádali. Pravdě blíže je, že to byl nápad hokejového svazu a dalších marketérů, ale každopádně zafungoval. Hudebně jedna z Davidových nejslabších skladeb, ale zazněla ve správnou dobu na správném místě.

Brankář Dominik Hašek po letech pro Deník N vzpomíná: „Písně Michala Davida jsem samozřejmě znal, ale byla to úplná náhoda, že někdo vytáhl ceděčko v šatně a pustil ho před zápasem. Řekl bych, že to byla přítelkyně Romana Hamrlika. A stalo se, že než jsme šli na led před zápasem, zaznělo zrovna Pár přátel stačí mít. Zápas jsme vyhráli a pak už bylo nemyslitelné nepouštět tuhle skladbu před dalšími utkáními. To nepřicházelo v úvahu, protože nám přinesla štěstí.“

Michal David byl zpět a měl co nabídnout. Vydával další alba, ale větší tržní zájem byl nadále o jeho písně z 80. let. Stal se králem českého muzikálu, ovládl divadlo Broadway a vypustil do světa muzikály Kleopatra (2002, s titulním hitem Teď královnou jsem já), Tři mušketýři (2004), Angelika (2007) či Mona Lisa (2009), zatím poslední je Mata Hari (2013).

Jaromír Tůma v Českém hudebním slovníku toto období hodnotí následovně: „Ačkoliv Davidův autor-
ský rukopis vyzrál a výrazně se odli-
šuje od jeho bubblegumových a ‚san-
remských‘ začátků, muzikál v jeho
pojetí neodpovídá zcela klasickým
projevům toho žánru, spíše jde o ja-
kési divadlo se zpěvy a hudebními
předěly.“

Petr Čáp, marketingový ředitel
hudebních nakladatelství, která
v posledních desetiletích Davida vy-
dávala, říká: „Měl obrovský čich na
to, co bude komerčně fungovat. Při-
šel jednou za námi s italským párem
a navrhl, že přezpívají italské hity
z 80. let. My jsme do toho jít nechtě-
li, ale on se nedal a řekl, že to udělá,
i kdyby měl nahrávku zaplatit ze
svého. Tak vznikl projekt Damichi.
Vydali jsme jim v letech 2003 až
2006 čtyři desky a byl to fenomenál-
ní úspěch, tehdy asi nejprodávější
u nás natočené album.“

Na televizní obrazovky se před
několika lety vrátil jako porotce hu-
dební soutěže Hlas Československa.
Se zhruba třemi miliony prodaných
nosičů patří k nejúspěšnějším čes-
kým muzikantům.

APOLITICKÝ PŘEDVOLEBNÍ AGITÁTOR

Michal David o sobě tvrdí, že je
apolitický člověk. Na druhou stranu
se netají sympatiemi k ČSSD. Ta si
ho za předsednictví Jiřího Paroubka
vyhlédla jako vhodný nástroj k oslo-
vení mas a David jako obvykle zají-
mavou nabídku neodřekl.

Došlo až tak daleko, že na
sjezdu ČSSD v roce 2010 nastala bi-
zarní situace: na pódium nastoupilo
nejvyšší jádro strany v oranžových
šálách a David s nimi zazpíval hit
Správnej tým, který se již osvěd-
čil u borců z Nagana. Politici drželi
v ruce papír s textem, ale ke zpěvu se
snad žádný z nich nepřinutil, a tak
zpěvák sám a bez hudby v rozpačité
atmosféře celou píseň odezpíval.

Paroubek ovšem ve volbách po-
hořel a noví lídři strany hodili zpěvá-
ka přes palubu. „V době, kdy byl Mi-
chal David na vrcholu, jsem chodil

ještě do školky. Preferuji jiné uměl-
ce,“ řekl pro iDnes tehdejší volební
manažer Jan Hamáček. „Myslím, že
přínos placených hvězd z oblasti po-
pulární hudby byl v minulém obdo-
bí poněkud přeceňován,“ dodal suše
předseda strany Bohuslav Sobotka.

Nevadilo ostatně hokejistům
z Nagana, že „jejich“ hokejová hym-
na nakonec skončila jako politické
platidlo? „A víte, že jste první, kdo
mi to říká?“ odpověděl nám Dominik
Hašek. „Ale já s tím problémem nemám.
Je to sice levicová strana, ale demo-
kratická.“ Píseň Správnej tým hvězdný
brankář za „oficiální hymnu týmu
z Nagana“ nepovažuje a více si cení
jiných Davidových písní.

Znovu po Davidovi sáhl v roce
2016 Jan Mládek z ČSSD a požádal

**Zpěvák lidem nekladl vyšší nároky, než jaké
sami zvládli. A díky svému umu propojil
dobu „tehdy“ a „nyní“. Kontinuita existuje,
netřeba úplně zavrhnout to, co bylo.**

ho, aby ho podpořil v boji o místo
v Senátu. Zpěvák to rád udělal, prý
proto, že „Honza je kamarád“. Ovšem
ani Mládkovi interpret Discopříběhu
nakonec nepomohl, zvolen nebyl.

David se netají ani sympatiemi
k Miloši Zemanovi – a ten, jak zná-
mo, tyto projevy náklonnosti rád opě-
tuje. Možná nezapomněl ani na to, že
David podpořil v roce 2012 v předvo-
lební kampani na Slovensku jeho po-
litického blíženec Roberta Fica.

Když vešlo ve známost, že má
Michal David získat státní vyzna-
menání, nota bene ke stému výro-
čí republiky, zvedla se vlna kritiky.
Některým vadila pouze volba zrovna
tohoto důležitého výročí, jiní by nej-
raději smetli tvorbu tohoto autora ja-
ko takovou do normalizačního koše.
Jak jeho tvorbu, ale i osobu hodnotí
znalci? Velmi vysoko.

„Jako muzikant je výjimečně ta-
lentovaný hned v několika oborech
– v baladách, dětských písničkách
i pop jazzu,“ říká Josef Vlček. „Také je
vynikající pianista, který dnes hraje
s jazzovou špičkou, jakou je Pavel J.

Ryba. V 80. letech jsem ho nesnášel,
ale dnes musím s překvapením říct:
Kéž by byli všichni muzikanti takoví
profesionálové, jakým je on.“

„Mrzí mě jednoznačné odsudky,“
dodává Petr Čáp. „Je to jeden z mála
stoprocentních profiků, které jsem
za 25 let v hudebním byznysu potkal.
Zřejmě to vychází z jeho sociální-
ho pozadí, ale co řekne, to platí, ani
bychom to nemuseli dávat na papír.
Navíc je to slušný a sociálně citící
člověk. Pamatuji si, jak k nám přišel
před Vánoci s velkou taškou dárečků
a obešel s díky všechny lidi ve vyda-
vatelství až k té poslední sekretářce.“

JE SUIS DAVID

Co říci závěrem? Michal David je
nesporný hudební talent. Zároveň je
typickým představitelem šedé zóny,
oblasti mezi zákazem a podvolením,
zóny, v níž žila za socialismu větši-
na z nás. Ve svých reminiscencích
socialistické éry se nikdy nezaobíral
vyššími hodnotami, které přesahují
vlastní tvorbu a pohodlný život.

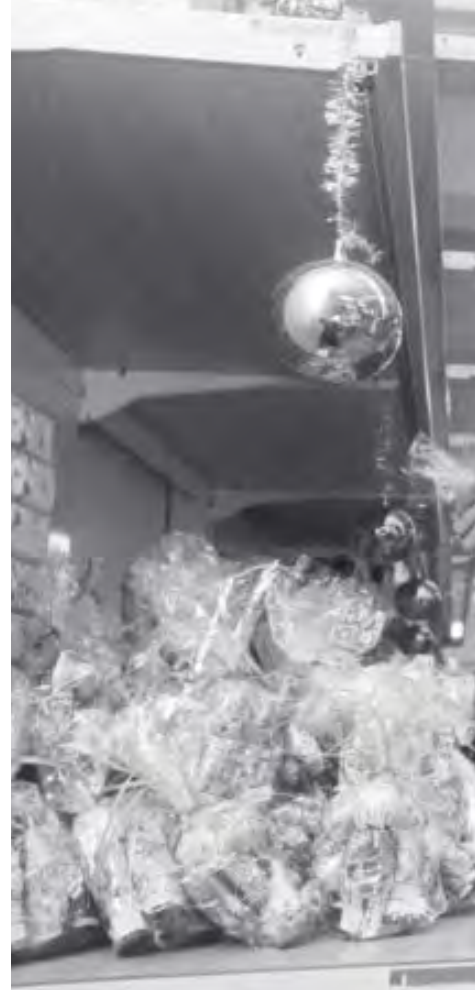
Výrazný tvůrce plul jinak s prou-
dem jako ostatní a vše si uměl obhá-
jit: „Doba byla prostě taková a muse-
lo se postupovat obezřetně.“ Nebo:
„Bez Franty (Janečka, který v tom
uměl chodit) bychom možná měli
jen zlomek tehdejší slávy a mnohem
méně peněz.“ Když se jej čtenář serve-
ru iDnes v roce 2002 zeptal, jestli se
mu nestýská po komunistickém re-
žimu, odpověděl bezelstně: „Myslím,
že je důležité prokázat své schopnos-
ti v jakémkoli režimu.“

Stejně tak to měla i většina obyva-
tel republiky. Proto byl „jejich“. Do je-
ho osoby a postojů si snadno promí-
tli sami sebe. Nějak tím projít a příliš
se nezamazat. Zpěvák lidem nekladl
svým příkladem vyšší nároky, než
jaké sami zvládli. A díky svému umu
propojil dobu „tehdy“ a „nyní“. Konti-
nuita existuje, netřeba úplně zavrho-
vat to, co bylo.

Michal David jako své životní
motto uvedl: „Každý chce žít non-
stop, mít pár přátel, svoji lásku z pa-
sáže a prožít si svůj discopříběh.“ Na
to se snad dá dosáhnout – v jakém-
koliv režimu.

Mocní se snaží jako za Husáka vnutit nám nepsanou smlouvu. Necháte nás dělat si, co chceme, a my necháme na pokoji vás.

Do složitého světa osobní zodpovědnosti. A zase zpátky...

Na počátku lámání společenské páteře, kterému říkáme nepřesně – věrni režimní novořeči – normalizace, vyhazovali komunisté z práce a ze škol jiné komunisty, kteří odmítli podepsat, že ruské tanky nám přivezly mír a hojnost, aby mohli zůstat.

Většina společnosti se smířila s faktem, že deklarovaný přítel, tedy Sovětský svaz, si udělal z Československa, tedy formálně suverénního státu, svoji vojenskou základnu.

Smíření, které přešlo v jakousi podivnou společenskou smlouvu, na jejíž jedné straně byl občasný dovoz spotřebního zboží, kubánské pomeranče, dovolená u moře v Bulharsku, televizory z Tesly a půlnoční mše monitorované estébáky. Na druhé straně strach z příslušníků Sboru

**JIŘÍ
PADEVĚT**
spisovatel,
knihkupec
a nakladatel

národní bezpečnosti, Lidových milicí a udavačů, mlčení během práce, mlčení během chataření a chalupaření, mlčení ve frontě na džíny z Tuzexu, mlčení při čtení Rudého práva a snad jen tiché nadávky při poslechu rušeného zahraničního rozhlasu.

Je obdivuhodné, jak dlouho tato mělká společenská smlouva vydržela, na jak dlouho se stalo normou lhaní nejen učitelům, vedoucím, funkcionářům, ale i sama sobě.

Je pozoruhodné, kolik lidí se šedivému marastu normalizace postavilo, ač byli režimem odsunuti na vedlejší společenskou kolej, nebo rovnou zavřeni do kriminálu. Bohužel pozoruhodné v tom, jak málo jich bylo. Většina pohodlně mlčela a na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let se mohlo zdát, že bude mlčet na-

vždy. Stejně jako každý jiný totalitní režim, i Husákově Československo, především jeho političtí vůdcové, režimní spisovatelé, režiséři, zpěváci, herci, básníci, se snažilo vytvořit dojem, že žijeme v normálním, tedy nikoliv normalizovaném světě.

Že je normální vyprávět svým dětem jiné příběhy, než se vyprávějí ve škole, že je normální vyučovat na vysokých školách všech zaměření marxismus-leninismus, že je normální žít v zemi, okolo které jsou nataženy dráty a kde jiní zpěváci, básníci, režiséři a spisovatelé místo tvorby myjí výlohy nebo odečítají stavy vody v zapomenutém slepém rameni.

Komunističtí agitátoři, konfidenti Státní bezpečnosti a kulturní dohlížitelé si sice všimli, že vzniká celá řada klubů, divadel, kapel, které nechtěly

**Zůstaňte v klidu,
na Vánoce možná
budou i mandarinky.**

FOTO: ČTK

proti režimu vyloženě bojovat a které zároveň nechtěly sdílet režimní tesilový obzor, končící na poslední stránce příručky pro práci s mládeží, ale nepochopili, že společenská smlouva se drolí. Stále se domnívali, že licence na výrobu džínového ošacení a uvolněný tón časopisu Mladý svět vyrábí dostatečnou kulisu pro žití v nesvobodě.

Palachův týden a poté 17. listopad ukázal režimu, že profesori, dramatici, spisovatelé a básníci, co myjí výlohy, v tom nejsou tak úplně sami. Režim sáhnul k veřejnému násilí a udělal chybu. Jedna věc je fronta na zahraniční lyže v jediném pražském obchodě, druhá věc je mlácení lidí na veřejném prostranství. Část komunistické moci se přiklápěla k ještě tvrdším represím a nejspíše si před-

stavovala, že tanky naše i ruských okupantů vyjedou do měst a zjednájí pořádek podobně jako v roce 1968. Jenže společenská smlouva se hroutila všude okolo a komunismus mizel za horizont absurdity. Podzim 1989 vrátil státy střední a východní Evropy do normálního světa.

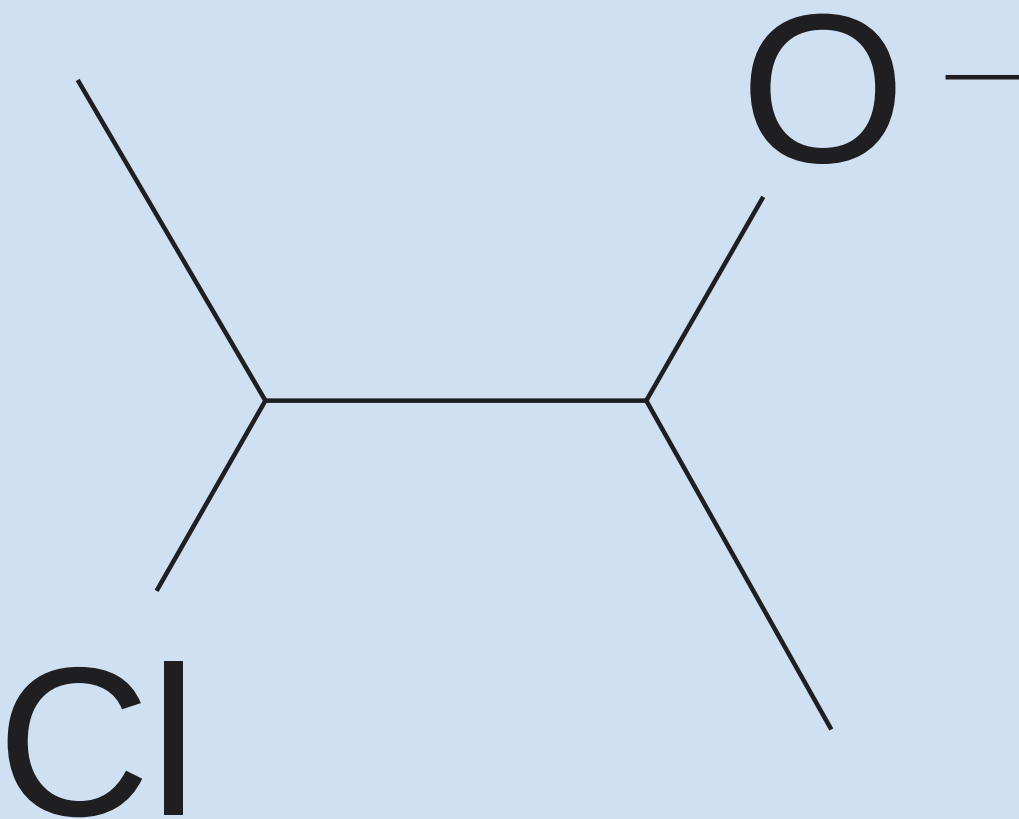
Jak se téměř třicet let po událostech ukazuje, do světa, který je pro mnohé nesnesitelně komplikovaný a který neposkytuje mělkou společenskou smlouvu a kubánské pomeranče. Světa, který nutí přemýšlet, pracovat, rozhodovat se, a to pokud možno zodpovědně. Světa, do kterého se zadními vrátky vrátili konfidenti StB a kulturní dohlížitelé a snaží se uzavřít společenskou smlouvu. Snad bude příliš mělká na to, aby vydržela dlouho.

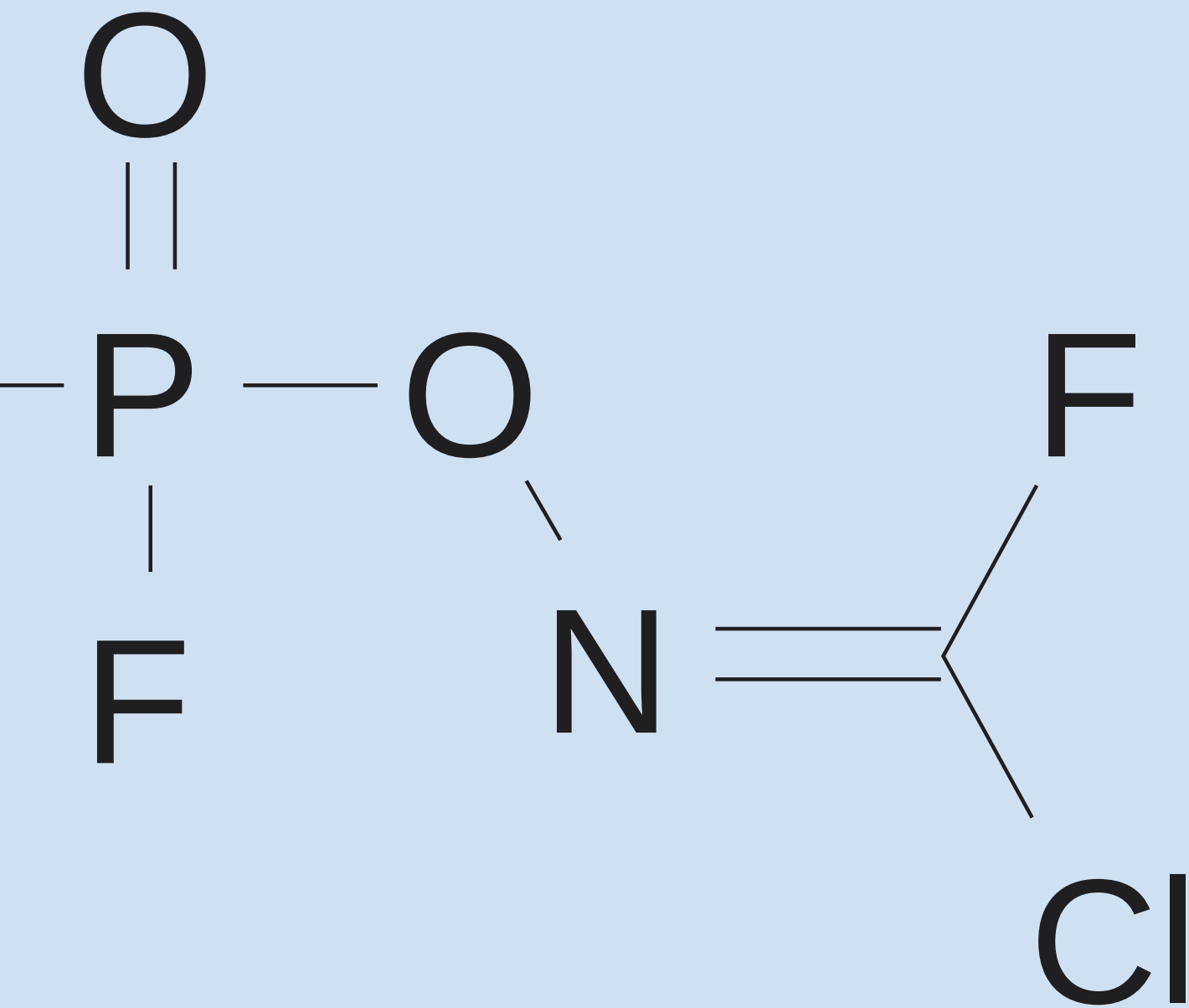
Podzim 1989 vrátil státy střední a východní Evropy do normálního světa. Jak se téměř třicet let po událostech ukazuje, do světa, který je pro mnohé nesnesitelně komplikovaný.

Rozhovor s novinářem Romanem Dobrochotovem, jehož tým odhalil identitu ruských agentů, kteří se pokusili zabít dvojitého agenta Skripala a jeho dceru.

Naše odhalení bude potřebovat nový norimberský tribunál

Mají jen klávesnici, obrazovku a nadání, které by jim mohl závidět sám Sherlock Holmes. Našli důkazy, že civilní boeing nad ukrajinským Donbasem sestřelila ruská armáda, a ukázali pak prstem na ruského generála, který je podle nich válečným zločincem. Odhalili identitu špiónů, kteří chtěli v britském Salisbury zavraždit svého bývalého kolegu Skripala. Ruští novináři z webu The Insider patří dnes ke světové investigativní špičce. Duchovní otec projektu a šéfredaktor Roman Dobrochotov v rozhovoru pro Deník N říká: „Věřím, že jednou naše zjištění pomohou k uspořádání novodobého norimberského tribunálu.“

Vaším nejslavnějším počinem je asi odhalení identity dvou ruských špiónů, kteří se podle vás pokusili zavraždit dvojitého agenta Sergeje Skripala. Zostudili jste svým zjištěním nejen ruské tajné služby, ale i samotného prezidenta Vladimira Putina. Má to pro vás nějaké následky?

Zatím ne. Sedíme spolu v Tallinu (v Estonsku) a já jsem překročil hranici Ruska a EU, aniž se mne kdokoli na cokoli nestandardního ptal. Z čistě právního hlediska by bylo dost komplikované nás z něčeho obviňovat. Jsem přesvědčen, že Insider neporušil žádný ruský zákon. K žádným utajovaným zdrojům či databázím jsme přístup neměli.

Nejste tedy hackeri, jak se mnozí domnívají. Vaše informace pocházejí z veřejných, otevřených zdrojů?

Ne zcela. Některé naše zdroje nejsou veřejné, ale my spolupracujeme se skupinou Bellingcat a zdroje, které jsou neveřejné, si vzali na starosti britští kolegové. Ne ruský Insider.

Je to taktika? Aby vás ruské úřady, které nejspíš čekají na jakoukoliv vaši chybu, nemohly stíhat za porušení zákona?

Nám tato situace vyhovuje. Ani nechci vědět, přes jaké prostředníky Bellingcat některé informace získal. Přístup do uzamčených databází má

PETRA PROCHÁZKOVÁ
redaktorka

velký význam, ale to nejdůležitější není, že se tam dostanete, že proložíte ochranu...

... ale?

Musíte vědět, co hledat a kde to v tom obrovském množství dat najít. Musíte se v nich naučit brouzdat.

Takže běžný uživatel, který by se náhodou dostal do nějaké databáze, by se v ní ztratil?

Nejspíš ano. Nejtěžší je pochopit, co hledáte.

A to jste v případě dvou špiónů, útočníků ze Salisbury, věděli?

Ve chvíli, kdy jsme potřebovali získat informace o osobě jménem Čepiga, už jsme za sebou měli obrovský kus práce. Nevěděli jsme na sto procent, že Čepiga je Boširov, ale už to byla, řekneme, naše pracovní hypotéza. V případě druhého muže ze Salisbury, Petrova, ze kterého se vyklubal Miškin, byla situace jiná. U něj jsme na sto procent věděli, že jde o jednoho a téhož člověka, jen jsme sháněli hodnověrné důkazy. Takovým důkazem jsou kopie pasů.

Ty už jste ale nejspíš nenašli v otevřených zdrojích?

To opravdu ne. Musíte do databáze pasů.

Nebudu se ptát na podrobnosti, jak jste se do této databáze s citlivými osobními údaji dostali. Ale prozraďte mi, zda je možné takové informace koupit na černém trhu. Je to ještě novinářina? Je to etické?

Existují dva pohledy – z hlediska zákonnosti a etiky. The Insider žádný zákon neporušil. A pokud jde o naše partnery z Bellingcatu, tak je třeba znát nuance ruských zákonů. Jedna taď je – formálně ruský zákon porušuje ten, kdo prodává. Prostředník – většinou policista, který nabízí zboží. Ve chvíli, kdy od něj utajované informace koupíme, můžeme se řídit zákonem o sdělovacích prostředcích, který nám umožňuje ve společensky závažných případech zveřejnit dokonce i osobní údaje člověka. Ani to jsme ale v tomto konkrétním případě neudělali. Číslo pasu jsme přeškrtnuli, aby ho nebylo možné přečíst.

Etika je něco jiného. Když někomu řeknete, my vám zaplatíme 100 tisíc

rublů za tohoto konkrétního člověka, na kterého potřebujeme to a to – tak váš „dodavatel“ hned chápe, o co vám jde. To nejde. Může vám totiž i něco podstrčit, zfalšovat.

Ovšem jestliže naleznete na internetu nabídku od někoho náhodného, kdo byt ilegálně, ale zcela běžně obchoduje s citlivými osobními údaji, pak si to koupit můžete. A takových inzerátů jsou miliony. Včetně nabídek na prodej údajů z pasů ruských občanů. Když požádáte o informace o jistém Petrovovi, dodavatel vůbec neví, na co to potřebujete.

On vám prostě poskytuje servis jako běžnému klientu. Nejčastěji přes svého osvědčeného prostředníka se dostane do databáze a zjistí vám, co potřebujete. To je pro nás varianta, jak se dostat k neveřejným informacím. A za to jsme ochotni platit. Zákon porušuje ten, kdo prodává, nikoliv ten, kdo kupuje.

Jak vlastně takové pátrání začíná? Máte před sebou oficiální zprávu, které sice nevěříte, ale nemáte se čeho chytit. Koukáte do obrazovky počítače a...

To je pro mě nejzajímavější chvíle. Začnu dělat design pátrání. Krok za krokem vymyslím, jak se dobrat cíle. V případě Čepigy jsme měli štěstí, protože tam za nás kus práce udělala britská policie. Oznámila, že Petrov a Boširov nejsou pravá jména mužů, kteří útočili v Salisbury. Navíc jsme hned od počátku tušili, že jde o lidi z GRU (Hlavní správa generálního štábu ruských ozbrojených sil, známější pod svým starším označením Hlavní správa rozvědky, tedy GRU, pozn. red.). Protože za prvé je to pravděpodobné, za druhé to zase tvrdili Britové. I když jsme to neměli stoprocentně potvrzené, byla to stopa. A tu jsme mohli začít prověřovat. Další krok byl zhruba odhadnout jejich věk. To je důležité, abychom věděli, kdy mohli ukončit některou ze speciálních škol GRU v Rusku. Takových škol je docela dost, ale je možné vytipovat ty z nich, kde se trénuje na podobné operace.

I když budete mít přibližný rok ukončení studia, vyberete přísluš-

FOTO: ARCHIV ROMANA DOBROCHOTOVA

Roman Dobrochotov (35)

je ruský investigativní novinář, který v roce 2013 založil web The Insider. Kromě řady odhalení se proslavil i rozkrýváním fake news šířených ruskými oficiálními zdroji.

né školy a obory, stále to bude obrovské množství lidí, kteří budou připadat v úvahu...

Ano. Najít hned toho, kdo nás zajímá, nebylo možné. A tak jsme začali hledat fotografie na sociálních sítích. Strávil jsem nad tím obrovské množství času. Nakonec jsem našel fotku absolventů DVOKU (Dálněvychodní vyšší vojenské velitelské učiliště, pozn. red.) a mezi nimi člověka podobného tomu, po kom jsem pátral. A vida! Tato škola byla na našem seznamu těch, které připravují agenty na zvláštní druh operací.

Tady se nám to protnulo. Začali jsme pátrat už konkrétně v té dané škole, mezi lidmi, kteří ji ukončili v určitých letech. Na jednom ze snímků jsme našli památník generálu Rokossovskému, u kterého se všichni studenti fotí. A tam byla do kamene vyražena jména absolventů. Hledali jsme mezi nimi jména lidí, kteří získali medaili Hrdina Ruska.

Našli jsme jen dva, o nichž nebylo nic víc známo. Neměli žádný životopis. Jeden nepřipadal v úvahu vzhledem k věku, druhý nám zapadal do mozaiky. Pak už to šlo velmi rychle. Srovnali jsme fotky tohoto muže, pasy, údaje. Tím bylo vlastně vyšetřování skončeno. Dál to už byla pouze otázka technické zručnosti, vše ověřit a seřadit tak, aby do sebe všechny jednotlivé dílky dokonale zapadly. Měli jsme štěstí.

Sami „grušnici“ nám to jméno zlatým písmem vyryli do památníku. Záhy jsme objevili další fotografie, které například visí uvnitř školy na chodbě a kde jsme také objevili Čepigu. Podobných důkazů jsme nakonec získali mnoho, ale nejdůležitější byl ten první krok, ten průlom. Památník Rokossovskému.

A Miškin? Proč jste jeho identitu zjišťovali déle?

Bylo to složitější. Nevěděli jsme, zda také on má vyznamenání Hrdina Ruska. I kdybychom to věděli, moc by to nepomohlo, protože seznam oceněných je tajný. Nevěděli jsme nic. Museli jsme na to jít jinak. Náš plán byl nejdřív jako labyrint – mnoho uliček a nevíš, kam vedou,

spousta z nich je slepých, ale ty jimi musíš dojít na konec, abys to zjistil. Mně už prakticky vytékaly oči, jak jsem dnem i nocí zíral do počítače a hledal, aniž jsem věděl co. Jejich tváře jsem viděl před sebou i ve snu.

Používáte nějaký program, který vám při hledání a srovnávání fotografií obličejů pomáhá?

Dříve jsme používali program FindFace, ale ten v Rusku zakázali, i kvůli našemu vyšetřování. Bellingcat nyní plánuje naučit svého robota podobnému postupu a udělat vlastní vyhledávací program, především pro tváře na sociální síti VKontakte. V případě Petrova a Boširova jsme ale vše dělali ručně.

Důležitý byl ve vyšetřování ještě jeden moment – napadlo nás, že když jim měnili pasy a všechny osobní údaje, některé prostě nevyměnili. Nechali jim alespoň něco z minulé identity. Víme ze zkušenosti, že se to tak u špiónů někdy dělá.

Už jsme na to totiž narazili, když jsme pátrali po lidech, kteří se pokusili zorganizovat převrat v Černé Hoře. V této kauze figuroval jistý Eduard Šišmakov. Tomu jen trochu změnili příjmení. Ostatní údaje nechali a on jako Eduard Širokov jel do Srbska a pak do Černé Hory organizovat puč. Naštěstí ho hned zatkl. Ale i z tohoto případu jsme věděli, že často nemění všechny údaje.

Proto jsme i v případě Miškina alias Petrova zkoušeli různé kombinace. Třeba jsme nechali jméno, jméno po otci a rok narození. A začali jsme hledat, kdo by se na tyto údaje hodil. Velké šance na úspěch jsme si nedávali, už jen proto, že Petrov je na rozdíl od Boširova strašně rozšířené jméno. Takových lidí jsou miliony. Soustředili jsme se ale na Petrohrad. Protože v Petrovově pase bylo uvedeno, že byl vydán právě v tomto městě. Takže stopa.

V Petrohradě jsme našli jediného člověka, který se nám do toho designu hodil. A to byl Miškin. V tu chvíli jsme ještě nevěděli, zda jde o muže, kterého hledáme. Museli jsme to ověřit ve všech možných databázích.

Zase jsme na něco narazili: měl na

Bývalý ruský dvojitý agent Skripal byl otráven spolu se svojí dcerou 4. března 2018 v britském Salisbury pravděpodobně dvěma ruskými agenty, kteří měli pasy na jména Alexandr Petrov a Ruslan Boširov. The Insider odhalil jejich pravou identitu – jejich skutečná jména jsou Alexandr Miškin a Anatolij Čepiga.

sebe v Moskvě registrované auto. Co ale bylo velmi zajímavé – to auto bylo zaregistrováno na adrese Choroševskoje šosé 76. Tedy tam, kde sídlí GRU! Tehdy jsme pochopili, že to asi není náhoda. Že ten člověk je z GRU. Teď rozpracováváme třetího muže, který se účastnil útoku na Skripalovy. Jde o jistého Fedotova. Zdá se, že byl ze skupiny neaktivnější a jezdil po celé Evropě. Byl i v Česku.

AGENTI ZAČALI DĚLAT CHYBY

Vaše poslední odhalení týkající se špatného utajení pracovníků GRU je považováno za prolomení databáze s údaji špiónů...

To, co jsme našli teď, nás šokovalo. Zjistili jsme, že prakticky všechny příslušníky GRU lze najít přes registr dopravního inspektorátu. Stačí znát adresu příslušného pracoviště daného člověka, školu, základnu.

Získáte nejen jejich jméno a příjmení, ale i jména jejich rodinných příslušníků. Nejsou to stovky jmen, ale více než tisíc. Jména, mobily, pasy, příbuzní. Ta databáze je formálně uzamčená, ale je velmi snadno dostupná téměř komukoliv. Na internetu je spousta nabídek na prodej dat z této báze. Můžete si koupit údaje, koho chcete. V naprosté většině případů se s tím obchoduje pro peníze.

GRU i FSB jsou tajné služby, které vyvolávají strach v celém světě. Jak je možné, že se dopouštějí tak diletantských chyb při změně identity svých špiónů?

GRU nebyla do roku 2014, do události na Ukrajině, nijak aktivní. Ukrajina hodně změnila a GRU se začala

účastnit nevyhlášené války se Západem. Včetně různých kybernetických útoků. Postupně se kybernetické útoky změnily ve velké bojové kybernetické operace. Přibýly akce jako Skripal atd. Při tom množství akcí se někdy vytratily klasické návyky.

Agenti přestali být ostrážiti, začali to flákat. A dělali chyby. Protože je nikdy nikdo tímto způsobem neodhalil. Až jsme s tím začali my, a to už bylo pozdě něco napravovat. Vůbec první taková podařená akce, které se zalekli, se týkala jistého Georgije Petroviče Rošky. Toho jsme našli také my. Na jaře 2016 v poště u Macrona, do které se nabourali hackeri. Rychle jsme zjistili, že tento Roška je z jedné ruské vojenské základny GRU.

Ten člověk dělal obrovské chyby a zanechal za sebou školácké stopy – v metadatech. Včetně jména. Nalezl nějaký dokument, který změnil, a nechal tam své osobní údaje. Ani začínající programátor by tohle neudělal.

Byli si tak jisti, že po nich nikdo nebude pátrat?

Když útočili na Macronovu poštu, museli přece vědět, že se tím budou zabývat francouzské tajné služby a že na toto musí přijít. Že budou hledat každou stopu lupou. Navíc tu chybu, kterou udělal Roška, bylo možné ještě včas dvěma jednoduchými kliknutími opravit. Ani to neudělali.

To, co vás ale poprvé proslavilo po celém světě, bylo vyšetřování převratu v Černé Hoře...

Tam udělali snad největší chybu v historii ruských tajných služeb. Posílali Srbům peníze přes Western Union, což je zcela absurdní. Když uváděli adresu odesílatele, klidně tam napsali to všem známé Choroševskoje šosé 76, sídlo GRU. Představte si, přichází příslušník ruské vojenské rozvědky, vytahuje svůj pas, nechá si zapsat veškeré osobní údaje do formuláře Western Union a udá adresu svého velitelství.

Tomu je možné se i smát. Ale kauza sestřeleného boeingu nad Donbasem je tragická. I tady jste jako první ukázali na pachatele...

I tady udělali chybu. Hlavní postavou tohoto příběhu je generál Ivan-

nikov (Oleg Ivannikov, krycí jméno Orion, narozen 1967 v tehdejší NDR v rodině sovětského důstojníka, voják z povolání, podle The Insider velel ruským jednotkám i dobrovolníkům na Donbasu, pozn. red.).

On se choval obezřetně. Nikde na webu ho nenajdete, vše je pečlivě zašifrováno. Jednu chybu ale udělal: sám si přes mobil objednal speciální masku na obličej, která při běhu ztěžuje dýchání, čímž si zlepšujete kondici. Jenže jako adresu uvedl – jak jinak – Choroševskoje šosé 76.

Toto je dokonce možné najít ve veřejných zdrojích. Jen musíte vědět, kam kliknout. Skvělá je také tzv. databáze mizerů. Je to seznam lidí, který si mezi sebou vyměňují banky, aby věděly, kdo neplatí dluhy.

V této databázi jsme našli nejen běžné příslušníky FSB, ale i ty, kteří měli pracovat ve zvláštním režimu utajení. Jejich povinností je ochrana státního tajemství a osobních údajů, ale sami se ocitli v téměř veřejné databázi. Známe jejich jména i telefonny, ale také to, kde si co koupili.

VŠCHNO JSME SE UČILI SAMI

Vy neskrýváte, jak se dostáváte k informacím. Snaží se tajné služby látat díry, kterými pronikáte k důležitým údajům?

Snaží. Provedli kontrolu či zatklí několik lidí za obchodování s osobními údaji. Ale vždy se za pár měsíců objeví nová trhlina. Rusko je zkorumpovaná země. Stejně jako Ukrajina a Bulharsko, kde to takto také funguje. Byl bych rád, kdyby byly osobní údaje Rusů lépe chráněny, ale když už to tak není, budu využívat všech mezer, abych mohl vyšetřit to, co jsem si předsevzal.

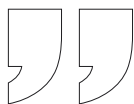
Jste samouk?

Všechno jsme se učili sami. Až nedávno jsem absolvoval trénink OCCRP (Organized Crime and Corruption Reporting Project, pozn. red.). Tam jsem pochopil, že hlavní je správně formulovat otázku, kterou zadávám – klidně třeba Googlu. Většina lidí neumí zadat dotaz. V tom je podstata problému vyhledávání.

Hledání v sociálních sítích je také legální a najdete tam obrovské množství dat. Stejně tak lze sledovat pohyb lidí podle roamingu jejich mobilu. Ani to není nic tajného. Jen to musíte umět. Je hromada nástrojů, s nimiž se postupně seznamuji.

Když jsem začínal, používal jsem jen primitivní postupy, které jsem tehdy znal. I tak jsem mnohé našel. Nejsložitější není něco najít, když víte, co hledáte. Nejhorší je pochopit, co je tou záhadou, již se snažíte rozkrýt. Každý se to může naučit sám. Nic speciálního na to nepotřebujete.

Kauza Skripal a odhalení Boširova a Petrova měly sice největší mezinárodní ohlas, já mám ale raději kauzu hackerů. Byli jsme první na světě, kdo dokázal spojení hackerů, kteří zaútočili v roce 2016 na americké volby, s konkrétní vojenskou základnou GRU. Američané byli nadšeni.

BLÍŽKÝM VŽDY ŘÍKÁM, KAM JDU A KDY SE VRÁTÍM

A není to nebezpečné?

Je. Dost. Je teď dost nových útoků na novináře. Petr Verzilov (aktivista a lídr skupiny Pussy Riot, pozn. red.) byl otráven, protože pátral po činnosti Prigožina (Jevgenij Prigožin, zakladatel tzv. továrny na trolly v Petrohradu, stojí i za soukromou firmou Vagnerovců, která bojuje například v Sýrii, pozn. red.). Hodně nebezpeční jsou lidé od Kadyrova (Ramzan Kadyrov, lídr ruské Čečenské republiky, pozn. red.), ti jsou ochotni zabít hlava nehlava. Vědí totiž, že za to nebudou potrestáni.

Ruský stát je v trestání konzervativnější. Spíš zničí sdělovací prostředek, který jim vadí. Což je v případě The Insider složitější, protože není zaregistrován v Rusku a veškerá administrativa včetně účetnictví byla vyvezena za hranice Ruska.

Vy osobně dodržujete nějaká bezpečnostní pravidla?

Alespoň ta základní ano. Například vždy někdo z mých blízkých musí vědět, kam jdu a kdy se vrátím. Zásadně jezdím MHD. Někdy přemýšlím o tom, jak by se cítil člověk, který má za úkol mne sledovat. Podle mě by se musel hned druhý den oběsit. Neustále mám zpoždění, měním plány, vystupuju, nastupuju, pohybuji se zcela bez plánu... V takovém případě je i složitější připravit útok. Navíc The Insider je i ve světě v centru pozornosti, což nás velmi chrání.

Kterou z kauz považujete za svůj největší úspěch?

Kauza Skripal a odhalení Boširova a Petrova měly sice největší mezinárodní ohlas, já mám ale raději kauzu hackerů. Byli jsme první na světě, kdo dokázal spojení hackerů, kteří zaútočili v roce 2016 na americké volby, s konkrétní vojenskou základnou GRU. Američané byli nadšeni.

Později jsem hovořil se specialisty na kybernetickou bezpečnost a ukazoval jsem jim, co vše jsme zjistili. Byli v šoku. Vůbec netušili, že se něco takového dá získat. Pak přišel sestřelený boeing, což je naše nejdůležitější práce, protože jde o smrt několika set lidí. A nejen těch cestujících v letadle, ale i více než 10 tisíc padlých na ukrajinském východě. Protože to všechno řídí stejní lidé. To my jsme odhalili generála Ivannikova, který velel ruským vojskům.

A kde je dnes?

Nejspíš si užívá penze. Pro nás to je válečný zločinec, který je zodpovědný za smrt nejméně 10 tisíc lidí. Chystáme se teď zveřejnit a dokázat nová fakta o tom, že ruská armáda ostřelovala Ukrajinu z ruského území, což je přímá vojenská agrese jednoho státu proti druhému.

Jaký je vlastně výsledek vaší práce kromě toho, že všichni všechno víme?

Mluvíte-li o praktických důsledcích, tak to nejde tak rychle. Budoucí norimberský tribunál ale bude naši práci potřebovat. A takový tribunál bude. Putin není věčný. Soudit budou mnoho lidí.

**Američané rádi vidí sklenici z poloviny plnou.
Je to úlevné a velmi nakažlivé. I proto je jejich
Díkůvzdání nejdůležitější svátek roku.**

Proč si Američané tak často děkují

O Američanech se říká, že jsou povrchní. Jako důkaz lidé nejčastěji udávají, že Američané se každého ptají, jak se má, aniž by je to doopravdy zajímalo. Dokonce i pokladní za kasou! Že chválí, ačkoli to nemyslí vážně, a že vytvářejí dojem přátelství, ale na slibovanou návštěvu pak nepřijdou. To my Češi si řekneme všechno do očí pěkně po pravdě, přestože to tomu druhému není příjemné, že. Ale zato víme, na čem jsme, a to je víc.

Po dvou letech v USA si nemyslím, že nefiltrovaný popis skutečnosti je nejvíc, protože dnes a denně vidím, jaký vliv dobré slovo a povzbuzení na tu skutečnost můžou mít.

Třeba na silnicích. Ze začátku jsem tu často bloudila, neznala zažité pravidla a dělala chyby. Občas

**JANA
CIGLEROVÁ**
redaktorka

jsem zaspala na červené, protože jsem neměla zažito, že se tu na červenou vpravo odbočit smí, nebo se musela na poslední chvíli zařadit do pruhu, o němž jsem netušila, že je ten můj.

V Praze bych za to schytala smršť nadávek, trubení, zvednutých rukou a vulgárních výrazů, jak nemožná řidička že to jsem. Bylo by mi trapně a byla bych našťvaná, dva poměrně nepříjemné pocity, které jen tak nevyprchají. Odjížděli by rozmrzelí všichni – ti, kdo nadávají, i ti, komu je nadáváno.

SPOUSTA NEGATIVNÍ ENERGIE TU NEVZNIKNE

Tady se pán usměje, naznačí mi přednost a počká, až se zorientuju. Omlouvám se sepnutýma rukama,

on jen mávne, že taková chyba se může stát každému. Oba se usmějeme a jedeme dál. Jindy mi dáma vedle ve frontě něco naznačuje, stáhnou nejistě okénko, co jsem zase provedla, ale ona jen, že mám poloprázdnou pneumatiku. „Všímám si toho na jiných autech, protože si sama musím ty svoje dofouknout, tak jen abyste věděla,“ říká mi, opět s úsměvem.

Nebo ty jejich slavné čtyřstopové křížovatky. Přednost tam má ten, kdo přijel dřív, ale když tam náhodou dojedete ve stejnou dobu jako jiné auto, mění se to v tanec předností „vy, ne vy, ne vy, no tak teda jedu, díky,“ a ještě si na rozloučenou zamávají.

Jasně, že to není nic hlubokého. Jasně, že z toho světový mír nebude. Jenže zatímco milý pocit v člověku zůstane chvilku, ten nepříjemný se

Američané se na sebe usmívají, na ulici se zdraví a mnohem častěji spolu zapřádají hovory. Jejich první reakce na toho druhého je nejdřív ze všeho pozitivní.

FOTO: SHANNON STAPLETONOVÁ, REUTERS

usazuje na delší dobu. A tady spousta negativní energie v běžném mezilidském střetávání prostě vůbec nevznikne. S tím vším, co o složitosti amerického života dneska vím, mám za to, že právě toto je ten důvod, proč tu tolik lidí chce žít.

Pro někoho, kdo vyrůstal v systému, kde se zas tak často nechválí, nepřeje ani neusmívá, může být tato americká povrchní pozitivita nejdřív podezřelá a nesrozumitelná.

Ani já jsem doteď nenašla tu správnou míru, s jakou odpovídat na to klasické *How are you*, jak se máte?, což je vlastně spíš než otázkou pokračováním pozdravu. Často se přistihnu při takzvaném přesdílení, kdy začnu vyprávět, co se mi děje, a až z rozpačitých pohledů toho druhého pochopím, že jsem toho

zase řekla příliš. Informace tohoto druhu se přece sdělují až tak po doplňující otázce číslo čtyři.

Po několika začátečnických konverzačních zmatcích začne být toto bezpečí pozitivní reakce ohromně úlevné. Setkáte se s někým pohledem a víte, že ten na druhé straně se vždycky usměje. Ne někdy, možná a až podle toho, jak vás vyhodnotí, ale vždycky. Jejich obličej neustanou strnulý v původním výrazu, což mě vždycky nejvíc překvapí u starších a starých pánů. Od nich bych na české ulici úsměv jen tak nečekala.

KDYŽ JE OTEVŘENOST PROTI PUDU SEBEZÁCHOVY

Je to pochopitelné. Češi mají za sebou desetiletí společenské nejistoty, kdy jsme se museli chovat jinak na

Zatímco milý pocit v člověku zůstane chvilku, ten nepříjemný se usazuje na delší dobu. A tady spousta negativní energie v běžném mezilidském střetávání prostě vůbec nevznikne.

veřejnosti a jinak doma.

Dávali jsme si pozor na to, co říkáme a před kým, a cizí (a bohužel nejen cizí) lidé byli kvůli udávání potenciálně nebezpeční. V takové atmosféře nás jakákoliv sociální otevřenost dělala příliš zranitelnými a byla až v rozporu s pudem sebezáchovy. Zároveň jsme žili blízko sebe a chtěli nechtěli si do těch talířů viděli.

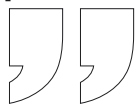
Američané to měli přesně obráceně. Žili od sebe daleko, takže když se potkali, museli si dát nejdřív vše-

možně najevo, že přicházejí v míru. Osvojili si úsměvy, pochvalná slova a transparentní popis potřeb, protože je k tomu vedl jejich pud sebezáchovy.

Na větším životním prostoru je potřeba méně pravidel – na sedmi-proudé dálnici se nějaká ta chyba ztratí a každý si může víceméně jet po svém, zatímco na D1 v pátek odpoledne má každé pochybení fatální dopady na jízdu všech kolem.

Ta osobní velkorysost je prostě pro ně snazší. Ale jakmile jí přivyknete, zjistíte, jak osvobozující a úlevné je, že vám někdo dá prostor pro chybu a rovnou vás nepodezřívá ze špatných úmyslů. Češi, kteří v Americe chvíli žili nebo žijí, mi to zmiňují jako nejčastější důvod, proč je pro ně těžké se domů vracet: nekom-

Když máte prostor na chybu, dokážete i snadněji vyjádřit svoje potřeby. Američané se o ně umějí přihlásit s lehkostí, která mě nepřestává fascinovat – vychází z toho, že mají právo na to nejlepší.

promisní přísnost brání ve volnosti pohybu.

CO VŠE DOKÁŽETE, KDYŽ MÁTE PROSTOR NA CHYBU

Když máte prostor na chybu, dokážete i snadněji vyjádřit svoje potřeby. Američané se o ně umějí přihlásit s lehkostí, která mě nepřestává fascinovat – vycházejí z toho, že mají právo na to nejlepší.

Fronta u kasy? Požadají bez okol-

ků o dalšího prodáváče. Problém ve škole? Objednají se k ředitelce. Hlasitá hudba v kavárně? Prosím, ztište to trochu, díky. Samozřejmě to někdy přehánějí a někdy jsou až sobecky nároční, ale zase tiše nesupí v čekárně u doktora, když někdo předbíhá, a nepojídají našťavaně studenou polévku v restauraci, protože jim je žinantní ji reklamovat.

Opět je to pro ně jednodušší, protože mají jistotu, že jim nikdo za jejich stížnost nevynadá, nezesměšní je ani se na ně nebude vyvyšovat. Naopak. Trvalo mi rok, než jsem se na pláži odhodlala požádat vedlejší rodinu o ztišení latino hudby z reprobeden, která řvala tak, že raději prchli i ptáci. V předchozích případech jsem celou dobu zůstala buď našťvaná a dotčená, nebo jsme ode-

**Poděkovat za to,
co je v mém životě
dobré, je základem
Díkůvzdání,
největšího
amerického
svátku. Tady ho
slaví američtí
vojáci vyslaní
do Afghánistánu.**

FOTO: MOHAMMAD
ISMAIL, REUTERS

šli. Musela jsem o tom dlouze diskutovat s kolumbijskými a kubánskými přáteli, kteří mě ujistili, že bude absolutně v pořádku, když se ozvu, a že se nemusím bát.

Probíhalo to pak asi takhle: „Dobrý den, nezlobte se, že obtěžuji. Moc se omlouvám, ale my se vůbec neslyšíme, mohli byste to prosím aspoň na chvilku maličko ztišit?“ „No jasně, madam, promiňte, trochu jsme to tu rozjeli, co?“ Chápatý smích na obou stranách. Konec problému.

DÍKY, ŽE JSME V TOM MOHLI BÝT S VÁMI

Je mi jasné, že se těžko začneme na sebe zničehonic všichni usmívat jako Američané. I mně to doma pokaždé vydrží tak týden až dva, protože

tím spíš než do dobré nálady přivádím lidi do rozpaků. Ale Američané umějí ještě jednu věc, a tu už mám vyzkoušenou, že v Česku dělá zázraky. Ocenit.

Jejich slovo appreciate, ocenit, je vlastně součástí poděkování. Můžete říct děkuju, thank you, ale velmi často za tím uslyšíte ještě I appreciate it, oceňuju to (kdo chce být jó in, zkracuje zkušeně na preciate it!). Tím si do běžného jazyka zavádí okamžik, kdy vlastně musí vymyslet, co konkrétně oceňují. Je to ještě vyšší úroveň zdvořilosti.

Třeba když jsem děkovala realitní agentce, že mi pomohla najít dům, do kterého jsme se nastěhovali. Ona byla tou, kdo odvedl hlavní práci, přesto poděkovala i ona mně. „Děkuju, že jsem mohla být

součástí důležitého momentu tvého života a že jsem mohla poznat tvoji rodinu,” řekla mi tehdy. „Děkujeme, že jste součástí naší školy a my můžeme učit vaše děti,” poděkovala mi ředitelka školy, kam chodí naši kluci, když jsem jí přála vše dobré na Díkůvzdání.

„Děkuju, že jste přišla do našeho pořadu a vysvětlila nám svoje postoj. Oceňuju, že jste nám věnovala váš čas,” řekl moderátor CNN Chris Cuomo poradkyni prezidenta Kellyanne Conway poté, co se spolu deset minut ostře hádali.

Jasně že to nemusí jít z největší hloubky jejich srdcí. A ano, světový mír se tím nenastolí. Ale když vidíte sklenici z půlky plnou, jste blíž tomu ji plnou skutečně mít, než když nejdřív vnímáte hlavně to, co v ní chybí.

Jaderná
elektrárna
Paks.
FOTO: ČTK

Jadernou elektrárnu Paks dostaví Rosatom, ze smlouvy téměř není úniku. Podrobnosti na místě zjišťoval Jan Moláček.

Maďarské Dukovany za ruské peníze

V Maďarsku padlo rozhodnutí s velkým R už téměř před pěti lety. Tamní jadernou elektrárnu poblíž města Paks rozšíří ruský koncern Rosatom. Bez soutěže. Moskva bude stavbu i financovat, půjčí Maďarsku ze svého státního rozpočtu.

Jedna z nejdůležitějších smluv, které Maďarsko v novodobé historii podepsalo, byla uzavřená doslova za pět minut dvanáct.

„Kontrakt jsme podepsali v lednu a v únoru Rusko zaútočilo na Krym. Podpis po anexi už by nepřicházel v úvahu,“ říká novinář Péter Magyar v budapeštské redakci webu s neobvyklým názvem 444. V Maďarsku je toto trojčíslí dobře známou značkou nezávislé žurnalistiky, jež ve velkých mediálních domech většinou už musela vyklidit pozice.

Reportér mluví o mezivládní dohodě mezi oběma zeměmi, podepsané 14. ledna 2014 během oficiální návštěvy maďarského premiéra Viktora Orbána v Moskvě. Ruský koncern Rosatom díky ní získal exkluzivní zakázku na území, které Kreml pokládá za strategický cíl – v EU.

Mezivládní dohodu o nových jaderných blocích zvažuje i Česko. Loni v Dukovanech za ni lobboval prezident Miloš Zeman, letos v červnu vláda uložila ministerstvu průmyslu a obchodu, aby také tuto možnost „detailně prozkoumalo“.

Prezident od té doby zopakoval, že dává přednost tendru, a premiér Andrej Babiš koncem listopadu po jednání s maďarským premiérem Viktorem Orbánem prohlásil, že o podobné smlouvě Česko neuvažuje.

Měnící se výroky politiků naznačují, že dokud vláda o způsobu výběru dodavatele nerozhodne, nebude ani maďarská cesta zcela ze hry.

„Detailní zkoumání“ v podání MPO se nepochybně zaměřuje i na zkušenosti, které s mezivládní dohodou s Ruskem udělalo Maďarsko. Základní obrysy kontraktu jsou veřejně známé: Rosatom dostal exkluzivní zakázku na vybudování dvou nových reaktorů. Osmdesát procent celkových nákladů – tedy 10 z celkových

**JAN
MOLÁČEK**
redaktor

12,5 miliardy eur – poskytne Rusko ze svého rozpočtu pomocí úvěru, který bude Maďarsko splácet 21 let při úrokové sazbě mezi 3,95 a 4,95 %.

STAVBA ZATÍM VÁŽNE

Projekt však nabírá zpoždění. „Původní plán byl, že první nový blok bude spuštěn v roce 2023 a druhý o tři roky později. Teď i maďarská vláda přiznává, že první blok bude dokončen možná v roce 2028 nebo 2030, někdy se mluví také o roce 2032,“ říká reportér Péter Magyar, který plány na rozšíření elektrárny sleduje od začátku.

Nové bloky zatím nemají potřebná povolení maďarských úřadů. Situace kolem nich se komplikuje, protože plánovaný typ reaktoru VVER-1200 v exportní verzi zatím nikde na světě neběží v ostrém provozu.

„Rusko nám prodalo reaktor, který zatím nikde nefunguje. Maďarsko vycházelo z toho, že jde o reaktor, který odpovídá standardům EU. Rozdíl je v obrovském množství technických detailů a miliardách eur. Takže teď se vede debata, jak se to technicky vyřeší a kdo to zaplatí,“ vysvětluje András Deák, který se problémům energetiky a mezinárodních vztahů věnuje v Institutu světové ekonomiky Maďarské akademie věd.

Podle něj se však podobné projekty zpožďují vždy. „Nemáme kam spěchat. Hodiny začínou tikat, až se bude stavět a začneme utrácet velké peníze. Jakmile je elektrárna rozestavěná, pak už jsou prodlevy problémem.“

ZRUŠENÁ PROHLÍDKA

Do města Paks jižně od Budapešti, u nějž jediná maďarská jaderná elektrárna stojí, vede perfektní a skoro prázdná dálnice. Po levé straně občas probleskne hladina Dunaje. Na prohlídku elektrárny jsem si původně vyhradil celé dopoledne, ale už cestou tam vím, že bude o dost kratší.

Nebo spíš, že nebude vůbec žádná. Státní společnost MVM, maďarská obdoba českého ČEZu, která elektrárnu provozuje, totiž dlouho dopředu dohodnutou návštěvu dva dny před ní beze slova vysvětlení zrušila.

Obhlídka areálu – a pár kradmých fotek – však za asi hodinovou cestu autem stojí. Elektrárna je obdobou českých Dukovan, i když vizuálně se jim příliš nepodobá. Chybí tu typické chladicí věže, které si každý s jadernou elektrárnou spojuje. Paks však stojí na břehu Dunaje a k chlazení používá říční vodu, věže nepotřebuje.

Ve všem ostatním jsou obě elektrárny prakticky dvojnice. V Paksu i Dukovanech běží čtyři reaktory téhož typu – VVER-440/213. Maďarsko uvedlo první z nich do provozu v roce 1982, ČSSR o tři roky později.

U obou elektráren se proto blíží datum, kdy budou muset ukončit provoz. V obou případech se také mluví o jeho prodloužení. Rozdíl je tak hlavně v tom, že Maďarsko už se ke stavbě nových bloků zavázalo.

„Nebyl důvod s rozhodnutím o rozšíření tak spěchat,“ říká Deák. „Tu elektrárnu nyní nepotřebujeme. Původní plán, že nové reaktory budou spuštěné v polovině dvacátých let a poběží souběžně se starými, které mají být z provozu vyřazené až v polovině 30. let, byl nesmyslný.“

Maďarsko tak mělo čas uspořádat výběrové řízení, které by ovšem podle jeho názoru dopadlo stejně: „Rusové jsou jediní, kdo může poskytnout také financování kryté vládou, takže i kdyby byl tendr, těžko by mohl vyhrát někdo jiný než Rosatom.“

ÚVĚŘ + PALIVO = RUSKÝ VLIV

Jenže právě finanční stránka projektu – a s ní spojená závislost Maďarska na Rusku – znepokojuje kritiky víc než bezpečnost nebo kvalita ruských reaktorů. „Pokud bude elektrárna postavená, pak bude maďarská energetika velmi dlouhou dobu záviset na ruském jaderném palivu. A jak víte, Rusko využívá dodávky surovin k politickým cílům. Také budeme muset Rusku platit dlouhou dobu velmi mnoho peněz,“ říká ekonomický novinář Péter Magyar.

A to nejspíš i v případě, že by Maďarsko nakonec elektrárnu nepostavilo. „Je velmi pravděpodobné, že z dohody nelze tak snadno vycouvat. Rusové vyhraji v každém případě,“ říká András Deák. „Když Maďarsko couvne, bude muset zaplatit spoustu peněz jako kompenzace. To se stalo v Bulharsku, které musel zaplatit 600 milionů eur za odstoupení od čtyřmiliardového kontraktu. Rusko v žádném případě trhat nebude.“

Jaké následky by vypovězení smlouvy pro Budapešť mělo, se neví. „Vláda ten projekt zařadila mezi otázky národní bezpečnosti, a proto nemusí zveřejňovat podrobnosti,“ vysvětluje reportér Magyar.

Deník N ještě před cestou do Maďarska požádal o rozhovor také zástupce státní společnosti Paks II, která stavbu připravuje. Ta nejprve

přislíbila rozhovor se státním zmocněncem pro rozšíření elektrárny Attilou Aszódím. Jeho mluvčí však už dohodnutý termín poté zrušil z časových důvodů – a to téměř ve stejném okamžiku, kdy provozovatel odřekl dohodnutou návštěvu elektrárny.

Nikdo jiný dle mluvčího s novináři mluvit nemůže. Otázky poslané e-mailem zůstaly až do uzavěrky tohoto textu bez odpovědi.

Mezi Budapeští a Moskvou panuje velké porozumění. Maďarsko je v EU nejhlasitějším spojencem Ruska v boji za zrušení sankcí, Orbán s Putinem se vidají několikrát ročně, nešetří vzájemnou chválou a opakují tytéž fráze o nebezpečí migrace a ohrožení tradičních hodnot.

Podle Andráse Deáka to se smlouvou na elektrárnu přímo nesouvisí: „Mezi Putinem a Orbánem, jejich viděním světa, je velká shoda. Kooperace s Ruskem je realita, ale myslím, že by to Orbán dělal tak jako tak.“

NA KAŽDÉHO SE DOSTANE

Kritici rozšíření elektrárny se obávají, že premiér Orbán využije miliardový projekt především k upevnění své, už teď značné, osobní moci – přes lukrativní zakázky přidělované podporovatelům z řad podnikatelů. Už nyní, dlouho před začátkem samotné stavby, je Paks zlatý důl.

Novinář András Szabó z investigativního webu Direkt 36 mapuje zakázky, které jsou s přípravou stavby spojené. „Jsou tam už nyní některé velmi zajímavé tendry,“ říká a popisuje cesty, jakými se byznysmeni z Orbánova okolí dostávají k menším i větším příležitostem.

Například tendr za 70 tisíc eur na vypracování části projektové dokumentace vyhrála firma, kterou několik měsíců před tím ovládl někdejší státní tajemník v první Orbánově vládě Tamas Perenyi. Těsně před vyhlášením vítěze je soutěž na zemní práce v hodnotě přes 130 milionů eur. Favoritem je společnost Duna Aszfalt, již ovládá podnikatel blízký Lórinčí Mészárosovi – nejbohatšímu maďarskému oligarchovi a Orbánovu příteli z dětství.

Z českého pohledu je zajímavá i další transakce tohoto mocného muže. Lórinč Mészáros loni ovládl firmu KPRIA Magyarországon, což je maďarská pobočka brněnské firmy Královopolská Ría. Ta má zkušenosti se stavbou jaderných elektráren v Česku a na Slovensku. „Mészáros má spoustu stavebních firem, ale ty nemají potřebné reference, stavějí silnice a běžné stavby,“ říká novinář Szabó. „Pokud se chce ucházet o speciální zakázky přímo na stavbě elektrárny, musí ovládnout firmy, které tyto zkušenosti mají.“

Kritici rozšíření elektrárny se obávají, že premiér Orbán využije miliardový projekt především k upevnění své, už teď značné, osobní moci.

CO ORBÁN SPOJIL, ČLOVĚK NEROZLUČUJ...

Maďarský ministr zahraničí Peter Szijjártó řekl agentuře Reuters, že smlouvu s Ruskem pokládá za „obchod století“, ale řada kritiků o tom v Maďarsku pochybuje.

„Ten zhruba čtyřprocentní úrok byl tehdy, v roce 2014, dobrý obchod, ale dnes si levněji půjčíte na trhu,“ říká novinář Magyar. Totéž podle něj platí pro cenu elektřiny, kterou by se Maďarsku víc vyplatilo nakupovat ze zahraničí, než vyrábět ve dvou nových reaktorech.

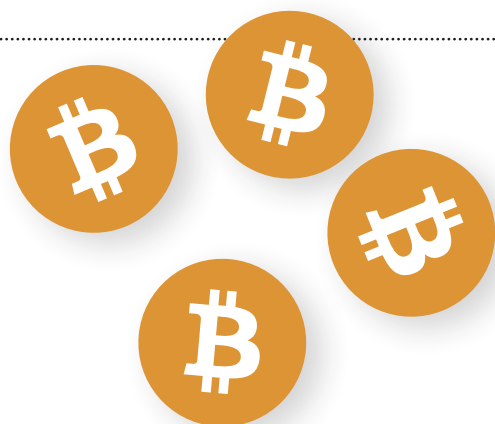
Z téhož důvodu mělo podle Andráse Deáka Maďarsko zvážit spíš investici do plynových elektráren – potřebovalo by jich postavit zhruba pět, namísto dvou jaderných reaktorů: „Plynové elektrárny by stály asi dvacet procent nákladů na jaderný projekt, ale hlavně bychom nebyli nuceni je využívat při nízkých cenách. To bychom mohli elektřinu nakupovat. Kdyby ceny vzrostly, vyráběli bychom ji. Ale když postavíte jadernou elektrárnu, musíte ji využívat. A když jsou ceny nízké, proděláte,“ říká.

A dodává: „Jaderný projekt je jako manželství – jakmile podepíšete, zavazujete se na šedesát let.“

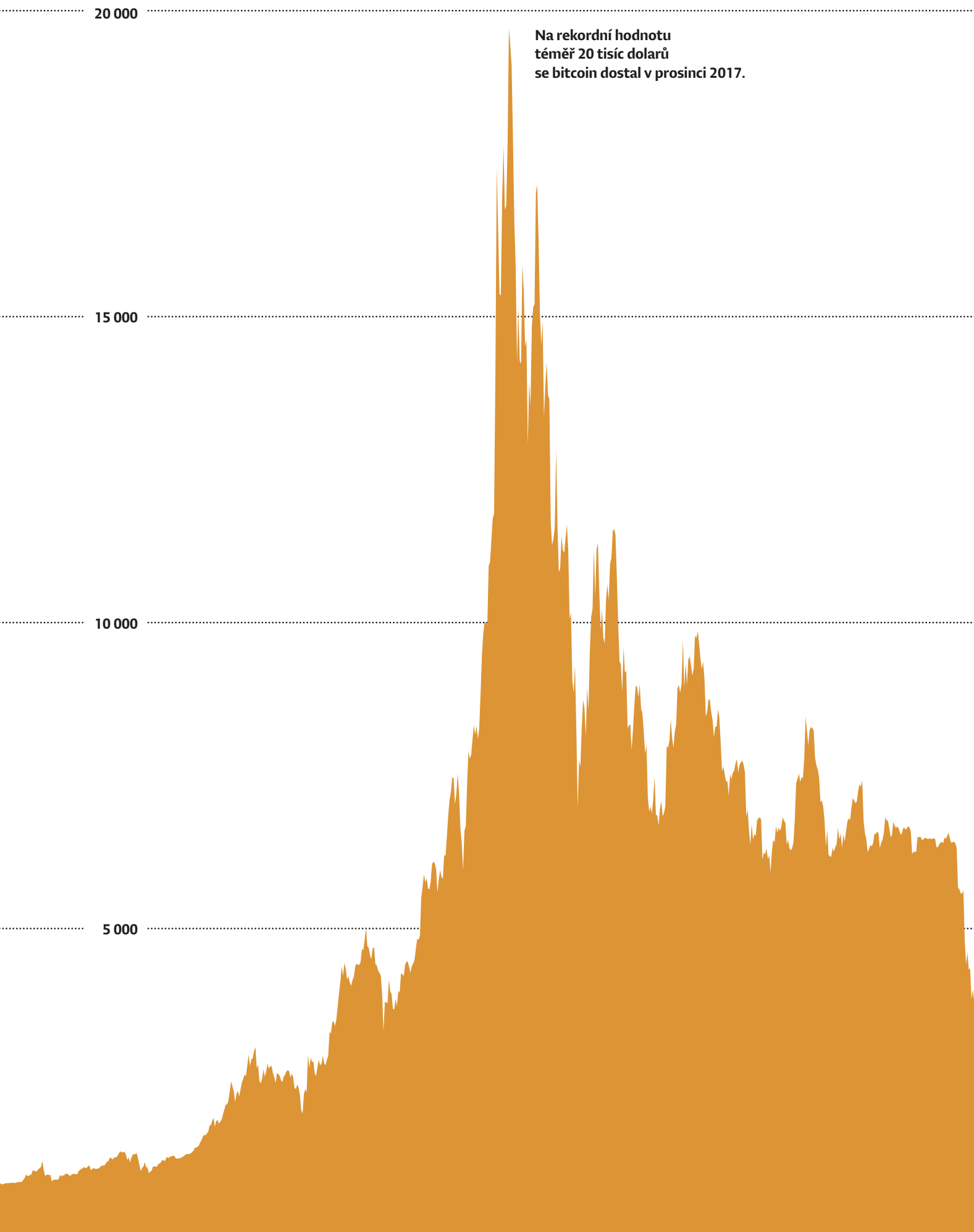
Před deseti lety vymyslel Satoshi Nakamoto kryptoměnu bitcoin

Peníze, kterými si budou navzájem platit roboti

Vývoj hodnoty bitcoinu v dolarech
od ledna 2014 do listopadu 2018

ZDROJ: COINBASE

Potíž s bitcoinem spočívá v tom, že to není věc, ale příběh. Není to vlastně technický ani ekonomický fenomén, jeho popis a vysvětlení spadá mnohem víc do sociologie a psychologie. A jako příběh je bitcoin bezprecedentní. Nemáme ho k čemu přirovnat.

Takové pojmy se chápou těžko, protože skoro všechno, co známe, se něčemu podobá. Auto je kočár bez koní, laser je svítlna s hodně silným a hodně tenkým paprskem, atom je jako maličká sluneční soustava. Nic z toho není pravda, ale každé z těch přirovnání pomáhá věci pochopit.

U bitcoinu podobenství selhávají. Nezbyvá než jeho příběh odvyprávět tak, jak je, snažit se ho chápat bez předsudků a nesnažit se o rychlé a definitivní závěry.

NIC VÍČ (A HLAVNĚ NIC MÍŇ) NEŽ DŮVĚRA

Nehmotné elektronické peníze všichni dobře známe a denně používáme ve formě kreditních karet a bankovních převodů. Bezhotovostní platba, jak víme, nespočívá v tom, že by se změnila vlastnická práva ke zlatu či balíčku stodolarovek v bankovním trezoru. Většina finančních transakcí má dnes podobu nového záznamu v databázi.

Stejně tak je nám všem jasné, že naše peníze, ať už ty nehmotné na bankovních účtech, nebo hmatatelné v podobě bankovek a mincí, už dávno nejsou „podloženy“ (tak se tomu říkalo) zlatem a jiným bohatstvím, od nichž by se odvozovala jejich hodnota. I v minulosti to byla spíš užitečná fikce a dnes se o ni už nikdo ani nesnaží.

Peníze mají hodnotu proto, že v ně máme důvěru. Jsou podloženy důvěrou a ničím jiným: důvěrou v to, že důvěru v ně mají všichni ostatní.

Snad to vypadá jako slovní hříčka, bonmot, ale není tomu tak. Zelinář si ode mne vezme stokorunu výměnou za své zboží, protože ví, že s ní bude moci zaplatit u benzínové pumpy, u řezníka či na finančním úřadu. Za normálních okolností o tom nikdo nepřemýšlí. Za nenormálních okol-

**PETR
KOUBSKÝ**
redaktor

ností, třeba při velké inflaci, může důvěra v peníze poklesnout nebo úplně zmizet. Lidé pak spolu obchodují pomocí jiné měny: v mnoha rozvrácených zemích se běžně prodává a nakupuje za eura a dolary, ne za místní inflační barevné papírky.

Eura, dolary či švýcarské franky mají všude na světě rádi. Proč? Protože důvěra v měnu je přímo úměrná váze záruky. Bohatá země se stabilní vládou představuje silnou záruku. Důvěru tedy odvozujeme od instituce, která ji garantuje. Tou je například některá komerční banka, za níž stojí centrální banka a za ní stát s celým svým bohatstvím, autoritou a právním řádem. Ani taková záruka není dokonalá, každá ekonomika se může zhroutit, v každé zemi může dojít k převratu. Ale někde to pravděpodobně není a někde je a podle toho se orientujeme a chováme.

Představte si teď, že chcete vydat a uvést do oběhu své vlastní peníze, zcela nezávislé na těch státních. Co budete muset vyřešit?

JAK STVOŘIT MĚNU SNADNO, RYCHLE A NEÚSPĚŠNĚ

Za prvé: je to legální? Kupodivu je, zejména pokud nebudete příliš trvat na tom, že tomu budete říkat peníze.

Za druhé: proč se s tím vůbec namáhat? Inu, možná by se na tom dalo zbohatnout, ale určité existují snazší cesty, tahle je hodně komplikovaná a nejistá. Mohou existovat i jiné motivace: dokázat, že je to vůbec možné; dát najevo nezávislost na státu; pojmut to jako poučný experiment; používat nové peníze k účelům, k nimž se ty oficiální nehodí. Všechny tyhle důvody, a několik dalších, skutečně za bitcoinem stojí.

Za třetí: jak zařídit spolehlivost a nezfalšovatelnost? Čistě digitální peníze jsou data, nic víc, a data se dají upravovat a kopírovat. Kdyby se digitální stokoruny daly šířit internetem stejně snadno jako hudební videa, peníze by nefungovaly. Tohle je technický problém a dá se spolehlivě řešit pomocí kryptografie a několika dalších triků. Povíme si o nich časem víc.

Základem je důvěra.

Za čtvrté: jak vytvořit důvěru v novou měnu? Tato otázka je klíčová. Jak zařídíte, aby vaši měnu přijímali obchodníci? Jak dosáhnete toho, aby ji byl někdo ochoten vyměnit za eura, jeny a koruny? Důvěra ve standardní měny je, jak jsme si řekli, odvozena od důvěry v instituce, které za nimi stojí. Nemůžete jen tak přijít na scénu a říct: tohle jsou teď peníze, dejte mi za ně svoje, ty nové jsou stejně spolehlivé. Aby tohle fungovalo, musíte poskytnout záruku na srovnatelné úrovni. Záruku spolehlivou jako centrální banka bohatého státu.

V tomto bodě ztroskotáte, protože takovou instituci k dispozici nemáte a nebudete mít.

ILUSTRÁČNÍ FOTO: BROOKE CAGLE, UNSPLASH

MATEMATICKÝ VZOREC NAMÍSTO CENTRÁLNÍ BANKY

Před deseti lety však vzniklo elegantní řešení, které umožňuje vytvořit potřebnou záruku a důvěru bez jakékoli instituce. Prvního listopadu 2008 zveřejnil Satoshi Nakamoto svou práci Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System.

Satoshi Nakamoto je pseudonym osoby či skupiny osob, jejíž identitu neznáme, a pokud on/ona/oni sami nebudou chtít, zřejmě se ji nikdy nedozvíme. Autor bitcoinu je téměř určitě profesionál v oblasti šifrování, možná specialista na počítačovou bezpečnost, a dovede to použít k vlastnímu utajení. Soustředíme se –

očividně v souladu s jeho záměry – spíš na to, co vytvořil, než na to, kým je.

Bitcoin je digitální P2P kryptoměna. Krypto- znamená, že podstatná část použité technologie souvisí s kryptografií, tedy s šifrováním. P2P je zkratka pro peer-to-peer, tedy „rovný s rovným“; tak se označují sítě a jiné struktury bez centrální autority, jejichž řízení je rozděleno mezi samotné účastníky. Zdrojem důvěry v bitcoin není tedy instituce – žádná zde neexistuje – ale komunita uživatelů a nezfalšovatelné matematické zákonitosti.

Přidržíme se obvyklé cesty, protože je nejlepší: vysvětlíme si bitcoin

na příkladu jednoduché transakce. Představme si, jak osoba A – řekněme jí Anna – jde do kavárny, kde se dá platit bitcoinem. (I v Praze jedna taková je.)

ANNA BY RÁDA ŠÁLEK KÁVY

Bez peněz do hospody nelez; Anna musí především nějaké bitcoiny mít. Získat je mohla například nákupem za hotové od jiného člověka, který jí peníze převedl, anebo mohla použít bitcoinový bankomat.

– Jedno piccolo, prosím. (Anna ráda škádlí.)

– Piccolo neexistuje! Máte na mysli...

– Promiňte, dělám si legraci. Jedno espresso, samozřejmě.

– Prosím. Bude to čtyřicet korun, to je... 0,005 BTC. (To znamená, že jsme někde na začátku roku 2016. Dnes by to bylo asi dvacetkrát méně – méně, protože bitcoin je dražší a 40 Kč je pořád 40 Kč.)

Odkud se vzal ten kurs 40 Kč za 0,005 BTC neboli 8000 Kč za bitcoin? Protože neexistuje žádná bitcoinová centrální banka, neexistuje ani oficiální kurs. Existují však různé „směnárný“ – komerční subjekty, které vyměňují peníze za bitcoiny a naopak v kursu řízeném nabídkou a poptávkou. Maloobchodníci se většinou řídí převažující cenou bitcoinu na trhu, v praxi tedy sledují kursy největších světových směnáren a denně se jim přizpůsobují.

Kavárník dostane o něco méně než 0,005 BTC a Anna zaplatí o něco více. Jejich transakce je totiž zatížena dvěma poplatky. Ten, který se strhne Anně navíc nad zaplacenou částku, inkasuje některý těžař, o nichž si povíme za chvíli. V době, o které mluvíme, byl průměrný poplatek asi 4 Kč, dnes činí kolem 10 Kč, ale byla také doba (konkrétně počátkem roku 2018), kdy se vyšplhal na padesát dolarů. Tehdy si kávu za bitcoiny rozhodně nikdo nekupoval.

Kavárníkův poplatek dostane dodavatel jeho platebního systému – softwaru a případně hardwaru, který umožňuje prodej uskutečnit. Je to v podstatě totéž jako při placení

kartou, jen provozovatel je jiný a obchodníkův poplatek oproti kartám asi poloviční.

ANNA VYTAHUJE PENĚŽENKU

Kavárník zadá částku do svého počítače a předá Anně QR kód – buď na obrazovce, nebo vytištěný. Anna spustí na svém smartphonu aplikaci zvanou bitcoinová peněženka. Pro Android i iOS je jich k dispozici velký výběr, k nejčastěji používaným patří Breadwallet, Airbitz, Copay.

Kromě toho existují programy jako Coinbase či Blockchain, které přísně vzato nejsou mobilními peněženkami, protože neukládají data lokálně, ale skladují je v cloudu. (U lokálně uložených dat vám na případném krachu, bezpečnostním či technickém selhání dodavatele peněženky nemusí záležet; u dat uložených v cloudu ano.)

Annin program nyní načte QR kód. Kavárník by jí místo toho mohl poslat dlouhou řadu písmen a číslic, třeba textovou zprávou; anebo by si je Anna od něj mohla prostě opsat. QR kód je však nejvýhodnější, a proto nejčastěji používaný z hlediska pohodlí a bezpečnosti obou stran.

Obsahem QR kódu je platební požadavek: kolik peněz se má poslat a kam. „Kam“ zde znamená „na jakou bitcoinovou adresu“. Bitcoinová adresa vypadá nějak takhle: 1Dsa9KR8bbtwczXbRttQdnQATpvK6h7FK. (Proto ten QR kód – zkuste to opsat rychle a bez chyby.) Má stejný význam a stejné použití jako číslo bankovního účtu, není tedy tajná, můžete ji sdělit komukoli.

Anna si přečte na svém displeji platební požadavek přeložený do lidské řeči a zmáčkne tlačítko „Odsouhlasit“. Příslušný počet bitcoinů se v tu chvíli odešle. Tím začne zpracování, které bude trvat několik desítek minut, když všechno půjde hladce.

BITCOINOVÉ UZLY JSOU NEDŮVĚRYHODNÉ

Formulace „odešle se příslušný počet bitcoinů“ odpovídá vnějšímu pohledu Anny a kavárníka, tech-

nicky však není přesná a chceme-li pochopit, co se děje dál, musíme ji pozměnit. Co se odešle doopravdy, je bitcoinová transakce – několik set znaků, které říkají, kdo posílá bitcoiny, komu je posílá a kolik se jich převádí. Transakce není určena konkrétnímu příjemci, ale bitcoinové síti jako celku.

Uzlem bitcoinové sítě je každý počítač připojený k internetu, kde běží příslušný program (kdokoli si ho může stáhnout a instalovat). Na světě je kolem deseti tisíc takových uzlů, z toho u nás asi 80. Provozovateli uzlů jsou buď komerční subjekty, jejichž činnost s bitcoinem nějak souvisí, anebo individuální nadšenci.

Úlohou uzlu, k němuž transakce z Annina mobilu dorazí, je rozeslat ji dalším uzlům, aby se po síti rozšířila. Než tak uzel učiní, zkontroluje, zda je transakce po formální stránce v pořádku, zda neobsahuje neúplné nebo nesmyslné údaje.

Jednotlivý uzel sám o sobě může transakci zamítnout, pokud je zřetelně vadná. Nemůže ji však potvrdit. Proč? Protože není spolehlivý. Není přece banka! A totéž platí o každém dalším uzlu, k němuž transakce dorazí. Tím se dostáváme k hlavnímu kouzlu: jak vyrobit spolehlivost z mnoha nespolehlivostí, důvěru z nedůvěry.

SÍŤ NEDŮVĚRYHODNÝCH UZLŮ JE DŮVĚRYHODNÁ

Základem činnosti bitcoinové sítě je databáze, které se říká blockchain. Co záznam v blockchainu, to částka v bitcoinech, která někomu patří. Každé kávě, kterou prodal náš kavárník, odpovídá jeden záznam – jeden řádek – v blockchainu.

V ideálním světě obydleném anděly by stačil automatický mechanismus, který by registroval transakce a prostě je do blockchainu přepisoval. Takový systém by se však dal snadno ošidit: těžko by se bránilo tomu, že někdo šikovně utratí stejné peníze dvakrát. A především by byla napadnutelná databáze jako celek.

Jednomu i druhému může účinně bránit centrální autorita, tedy

například banka. Ale bitcoin záměrně žádnou centrální autoritu nemá. Důvěru vyrábí jinak.

Nezapomeňme na Annu. Než se ta důvěra vyrobí, káva by jí dávno vychladla – jak jsme si řekli, může to trvat desítky minut. Transakce malé výše proto obchodníci pokládají za ověřené, jakmile je akceptuje první uzel sítě a pošle o tom zprávu, což bývá otázka několika sekund. Obchodník tím na sebe bere malé přijatelné riziko. (Platby kreditkou mohou být z tohoto hlediska nebezpečnější, a přesto proti nim nejsou námitky.)

Co se děje dál, to už jde zcela mimo Annu a obchodníka.

TĚŽBA A TĚŽAŘI

Transakce, stále ještě neověřená, se teď šíří bitcoinovou sítí spolu s mnoha dalšími, které ve stejné době vznikly kdekoli jinde na světě.

Některé z uzlů sítě patří těžařům. Ti číhají na neověřené transakce, ukládají si je do záznamníku a zároveň sledují, co se děje s blockchainem.

Blockchain znamená řetěz bloků. Blok je balíček transakcí, zpravidla jich obsahuje několik set. Blockchain je dlouhá posloupnost záznamů o transakcích, rozdělených do balíčků po několika stovkách. Co záznam, to jeden prodej něčeho někomu.

Blockchain se skládá z bloků, blok z transakcí. Ne však tak jednoduše, že by se řádky prostě připojovaly za sebe. Blok se z transakcí vyrábí a dává to práci. Vyrábějí jej právě těžaři.

Sít je seřazena tak, že zhruba každých deset minut přibude nový blok. Ve chvíli, kdy se tak stane a kterou těžaři pozorně vyhlíží, startuje soutěž o další blok. Všichni těžaři na světě, kteří jsou tou dobou aktivní, vezmou nashromážděnou zásobu neověřených transakcí. A pak jejich počítače začnou počítat, až se z nich kouří. Někdy doslova. Počítají tak intenzivně, spotřebovávají tolik elektřiny, že se jimi dají vytápět budovy.

Z OMELETY VEJCE NEUDĚLÁTE

Jde totiž o to, aby se nevyplatilo šidit. Platný blok může do blockcha-

inu zařadit jen ten těžař, který na jeho výrobu prokazatelně vynaloží hodně úsilí a nákladů – tolik, aby případný podvodník prodělal, aby jeho dosažitelný zisk byl menší než tyto náklady. Právě takto vzniká bezpečnost a důvěra. Hřiště má takový tvar a hra taková pravidla, že jediná sobecky správná strategie je nešidit.

K tomu se používá jednoduchý matematický trik. Těžař počítá z bloku tzv. hash. Tak se říká celé skupině matematických funkcí (bitcoin používá jednu konkrétní, jmenuje se SHA-256), které z jakékoli posloupnosti znaků, dlouhé či krátké, vyrábějí speciální znakový řetězec fixní délky. Dvě stejné posloupnosti znaků mají vždy stejný hash. Dvě různé posloupnosti znaků mají vždy různý hash (až na velmi výjimečné situace, které můžeme pominout).

Hash bývá většinou kratší než jeho vstupní data, ale klidně může zpracovat i velmi krátký vstup a být pak delší než on. Používá se často jako pečeť, záruka integrity, „otisk prstu“, protože sebemenší změna ve vstupních datech vede k zásadní změně ve výsledku. Změňte v tisícistránkovém textu Vojny a míru jednu mezeru a jeho hash bude už na první pohled dočista jiný.

Spočítat ze vstupních dat jejich hash je snadné. Obrátit výpočet, tedy spočítat ze známého hashe neznámá vstupní data, je však prakticky nemožné. Hash je jednosměrná funkce, stejně jako je jednosměrná příprava omelety: z vajíček ji připravíte snadno, zatímco z omelety vejce nevytvoříte za nic na světě.

KAŽDÝCH DESET MINUT SE HRAJE O DVA MILIONY

Je-li snadné hash spočítat, proč se z těžařských počítačů (a často celých datacenter) kouří? Vtip je v tom, že má-li blok platit, nesmí být jeho hash jakýkoli. Musí být v číselné hodnotě menší než stanovená mez.

Těžařům nezbývá nic jiného než to zkoušet. Za tím účelem je ve struktuře bloku místo pro jedno náhodné číslo, které se přidává k balíčku transakcí. Těžaři ho mění

a opakovaně počítají hash, dokud se nevejde do limitu.

Protože je hashovací funkce jednosměrná, neexistuje způsob, jak správnou hodnotu dodatkového čísla spočítat. Funguje jen pokus a omyl. Čím nižší limit nastaví bitcoinová síť, tím méně pravděpodobné je, že se těžaři treffi, a tím déle jim to trvá.

Pravděpodobnost úspěchu souvisí s množstvím těžařů a s výkonností jejich počítačů, proto se limit čas od času automaticky seřizuje tak, aby výroba nového bloku trvala v průměru oněch zmíněných deset minut. Pro představu, výkonnost malého počítače používaného k těžbě

jednak fixní odměnu, jednak poplatky z jednotlivých transakcí. Odměna za nový blok je nyní 12,5 BTC, což je při současném kursu asi 1,8 milionu korun. Poplatky z transakcí, přestože poslední dobou vyletěly nahoru, činí „jen“ sto či dvě stě tisíc korun.

MĚNA ROBOTŮ

Bitcoin není podvod, finanční schéma typu „letadlo“ ani nic podobného. Dá se však k podvodům použít a stává se to. Pak se jeho nezávislost na státu stane okamžitě nevýhodou. Nedovoláte se pomoci, neuplatníte žádné pojištění, nedomůžete se spravedlnosti. Naletíte-li podvodníkům, což je snadné, máte prostě smůlu. Půjčovat si na investici do bitcoinu anebo do ní vrazit rodinné úspory je naprostá pitomost.

Kurs bitcoinu je nepředvídatelný. Je to investiční nástroj nejvyššího stupně rizika. Hodí se jen pro znalce, insidery. Ostatní se hry účastní jen proto, aby na nich ti znalci vydělali.

Bitcoin však je úspěšný a hlavně viditelný příklad technologie, která může změnit internet a tím pádem celý svět. Způsob generování důvěry, který používá, je pozoruhodný, dá se aplikovat mnohem šířeji.

Pomocí blockchainu se dá například podepsat nezfalšovatelná smlouva mezi partnery, kteří se neznají, nevěří si a nemohou se obrátit na zprostředkující autoritu. To vypadá jako hypotetická situace, dokud si neuvědomíte, že těmi partnery nemusí být lidé, ale roboti nebo počítačové programy. Ano, roboti budou muset nějak obchodovat mezi sebou, vyměňovat si vzájemné služby, aby mohli spolupracovat. Nic lepšího než kryptoměny a blockchain pro takové účely zatím nemáme. Zejména pokud půjde o transakce uzavírané v mikrosekundách, což bude aktuální, až mezi sebou začnou obchodovat autonomní umělé inteligence.

Jestli vás zajímá budoucnost, měl by vás – kromě mnoha dalších věcí – zajímat i bitcoin.

TEXT VZNIKL S VYUŽITÍM ČLÁNKŮ, KTERÉ V MINULOSTI AUTOR PSAL PRO 067.CZ A PRO SVĚT CHYTŘE.

Satoshi Nakamoto je pseudonym osoby či skupiny osob, jejíž identitu neznáme, a pokud on/ona/oni nebudou chtít, zřejmě se ji nikdy nedozvíme. Je zvykem psát o Nakamotovi, jako by to byl „on“.

ní dnes bývá jednotky až desítky Th (terahash, tisíc miliard spočtených hashů) za sekundu.

Těžař, který uspěje, zařadí nový blok do blockchainu a soutěž se rozjíždí nanovo. Ještě pořád však není hotovo. Nastává poslední fáze, ověřování platnosti bloku. Kromě vlastní těžby totiž těžaři kontrolují práci druhých, tedy přepočítávají hash hotových bloků. To je podstatně snazší než blok vyrobit, spotřebuje se na to jen zlomek výpočetní kapacity těžaře; ale je to důležité, protože až v této fázi definitivně vzniká důvěra. Po několika nezávislých ověřeních je blok definitivně přijat.

Důležitou vlastností blockchainu je ta, kterou vystihuje slovo chain. Bloky jsou navzájem zřetězené tím, že součástí dat každého nového bloku je hash toho předchozího. Tím se dá v případě potřeby snadno a rychle ověřit integrita blockchainu jako celku. Jinými slovy, kdyby někdo chtěl pozměnit starou transakci, nerozhodí jen jeden blok, ale celý blockchain. Okamžitě by se na to přišlo.

Proč se těžaři tolik snaží? Pro peníze. Vítězný výrobce bloku inkasuje

A photograph of Donald Trump speaking at a podium. He is wearing a dark suit, a white shirt, and a red tie. He is gesturing with his right hand raised. The background is a blurred interior with warm lighting and a chandelier.

Americký historik Timothy Snyder pro Deník N hovoří o tom, jaký byl vliv Ruska na zvolení Trumpa a proč je pro Moskvu střet se Západem strategickou chybou.

Nepotřebujeme Rusko, abychom se stali fašisty

Se známým americkým historikem Timothy Snyderem o jeho nové knize, o tom, jestli by Trumpovo zvolení bylo možné bez Putina a zda je pro Rusko výhodný konflikt se Západem.

**KIRILL
ŠČEBLYKIN**
redaktor

V knize *The Road to Unfreedom* (Cesta k nesvobodě) píšete, že „Rusové vychovali do úřadu prezidenta USA své vlastní stvoření“. Jak to myslíte?

V čase, kdy vznikala americká ústava, probíhala debata také o tom, jak zajistit, aby si při demokratických volbách nemohla cizí mocnost „vychovat své stvoření“, které by se stalo prezidentem. Takže odkazují na tuto americkou debatu. „Stvoření“, o kterém mluvíme, je samozřejmě Donald Trump, který bez ohledu na detaily v některých závažných ohledech zřetelně patří k Rusku.

Bez ruských peněz by Trump v USA těžko působil jako veřejná osoba. Ještě před volební kampaní pocházela velká část jeho příjmů z Ruska. Nevíme přesně, kolik to bylo, protože Trump odmítá zveřejnit daňová přiznání, ale bylo to opravdu hodně. Trumpova pozice v americké společnosti byla založena na předstávě, že je úspěšný podnikatel.

Trump ale své bohatství zdědil.

Trump je známý jako úspěšný podnikatel. Je ale hlavně velmi úspěšný ve vystupování v televizi.

V tomto ohledu Rusku velmi vyhovuje. Má stejný druh politiky, který Vladislav Surkov (Putinův poradce, pozn. red.) a Vladimir Putin dovedli k dokonalosti. Spočívá v tom, že vytvoří určitou alternativní skutečnost, v níž lidé, kteří nemají politickou minulost, jako Putin nebo Trump, vstupují dramaticky na scénu a prezentují se jako zachránci všeho. A my se pak snažíme dělat politiku, jako by to byla televizní show.

Při kampani měl Trump z Ruska obrovskou podporu. Pravděpodobně dost velkou finanční pomoc. Sedmdesát procent nemovitostí, které Trumpovy firmy prodaly během prezidentské kampaně, koupily anonymní společnosti v daňových rájích.

Dále měl propagandistickou podporu. Rusko vedlo v jeho prospěch rozsáhlou informační kampaň. A to všechno zafungovalo. To je na tom nebezpečné. Je vhodné si uvědomit i v jiných zemích, že po devět měsíců ovlivňovaly celostátní diskusi ruské úniky emailů.

Znamenalo to, že kampaň Clintonové byla vystavena neustálým tlakům, zatímco ta Trumpova ne. Vedlo to k tomu, že američtí novináři vykreslovali svá témata podle toho, co se Rusové rozhodli vypustit. A kdykoliv byl Trump v potížích, mohli Rusové přijít s nějakou novou věcí, která předmět diskuze změnila.

Nemluvím ani o tom, že hlasovalo 137 milionů lidí a 126 milionů Američanů bylo vystaveno ruskému obsahu na Facebooku. I významní lidé blízcí Trumpově kampani ten obsah četli a sdíleli. Bez nich by nevyhrál.

Masha Gessenová, rusko-americká novinářka, která sama musela Rusko opustit, napsala: „Naše snaha najít zahraniční vysvětlení pro Trumpa nám může bránit vidět opravdové nebezpečí, které Trump představuje.“ Když se zaměřujeme na Putina a ruský vliv na Západě, neriskujeme, že začneme přehlížet svoje vlastní slabiny?

Samozřejmě. Vysvětlím, proč je Rusko užitečné. Je jako doktor. Představte si, že máte zdravotní potíže a máte velmi dobrého lékaře. Ten diagnostikuje všechny problémy, ale místo aby vám pomohl, tak vám přitíží. Diagnóza, již vám poskytne, je ale pravdivá. To je Rusko.

Rusko identifikuje vnitřní problémy USA i Evropské unie a zachází s nimi jako se slabiny. Ruská internetová kampaň třeba využila zvláštní institucionální formy americké demokracie. V posledních dnech prezidentské kampaně se soustředili na státy Wisconsin a Michigan, protože ty byly klíčové.

Rusko také využívá ve svůj prospěch americký rasismus. Rusové říkali americkým černochům, že Hillary Clintonová je rasistka. Mezitím tvrdili americkým rasistům, že Clintonová černochy miluje. V obou pří-

padech využili americký rasismus. A zároveň zásadním způsobem využili naši naivity, co se týče internetu.

Samozřejmě je pravda, že Rusko může dělat to, co dělá, jenom proto, že my sami máme problémy. U každé dějinné události ale musíte věnovat pozornost více faktorům. Já navrhuji, abychom zjistili přesně, co Rusko dělalo. Jestliže vás cizí mocnost ohroží, zpochybní vaši suverenitu a vybere vám lídra, je to významná věc. Stejně jako je důležité využít to jako příležitost ke zkoumání, jaké jsou naše vnitřní problémy. Ve své knize se snažím o obojí – popisují, co Rusko udělalo a že to fungovalo, protože máme tyto problémy.

Bylo by Trumpovo prezidentství možné i bez ruské podpory?

Určitě ne. Neříkám tím ale, že Trump nemá autentickou podporu. A také neříkám, že Rusko bylo jediným faktorem. Myslím si však, že by se Trump bez Ruska na americkou politickou scénu nedostal. Jeho spolupráce s Ruskem sahá hluboko před rok 2015, kdy ohlásil kandidaturu.

Nemyslím si, že by se mohl stát prezidentem, kdyby předtím nebyl

FOTO: LUDVÍK HRADILEK, DENÍK N

Timothy Snyder (49)

Americký historik a popularizátor historie. Vyučuje na prestižní Yaleově univerzitě. Autor několika knih o historii východní Evropy (Obnova národů, Černá zem, Krvavé země) a návodu jak se bránit nástupu autoritářství (Tyranie). Jeho poslední kniha *The Road to Unfreedom* by měla v českém překladu vyjít příští rok na jaře. Do Prahy zavítal na pozvání Aspen Intitutu Central Europe.

součástí veřejného života ve Spojených státech díky Rusům.

Ale i kdyby to nebyla pravda, nemohl by bez nich v roce 2016 vyhrát. Měl skvělou internetovou kampan, jen ji neřídil. Rusové ji řídili za něj. Když se podíváte na průzkumy veřejného mínění, Clintonová byla vždycky napřed. Při pohledu na internet měla ale Clintonová jeden velký problém – všichni trollové a boti vypadali, že jsou proti ní.

A to kvůli tomu, že cizí stát proti ní použil své zdroje. Tyto zdroje, kromě dalších jako Cambridge Analytica, dokázaly změnit, jakým způsobem se o volbách mluvilo.

Trump prohrál hlasování o tři

miliony hlasů (získal však vzhledem k americkému volebnímu systému víc volitelů z jednotlivých států, pozn. red.). Volby vyhrál díky sedmdesáti tisícům hlasů rozděleným mezi několik států. Rusům tedy stačilo ovlivnit několik desítek tisíc voličů a myslím, že je jasné, že to udělali.

Pro Trumpa ale hlasovaly další miliony lidí i bez ruského vlivu. Myslitelé Frankfurtské školy (směr inspirovaný marxismem, pozn. red.) před desítkami let popsali, jak západní společnost vytváří podmínky k nástupu fašismu. Potřebujeme Rusko k tomu, abychom se stali fašisty?

Ne, ale autoři této tradice by řekli, že systém je globální, nikoli národní. A to je můj argument. Pokud mluvíme o nástupu fašismu – já bych to nazval „rasistickou oligarchií“ –, tak to je mezinárodní trend. Myslím, že Rusko není outsider, že není jiné. Je stejné, ale se silnějšími projevy.

Tendence ke společenské nerovnosti a něčemu, co bych nazval „digitálním nihilismem“, jsou v Rusku dál. Proto je pro nás Rusko příkladem, kam by to až mohlo zajít. Ruská zahraniční politika má zároveň za cíl, abychom tam směřovali rychleji. Takže ne, Rusko pravděpodobně nepotřebujeme, abychom se stali fašisty, ale pomáhá nám.

Myslím si – a v tom jsem zajedno s marxisty, které zmiňujete –, že globalizaci je třeba nahlížet jako jeden systém. Věci, které se stanou v jedné části systému, mohou ovlivnit jinou část. Je třeba zajímavé, že internet pomáhá mezinárodní pravici mnohem více než levici. Umožňuje nejen pohyby peněz, ale i motivů. Stejně memy, které používají američtí rasisté, se tak objevují u AfD i v Rusku.

Takže nepotřebujeme Rusko, abychom se stali fašisty nebo aby se zavedla, jak jsem to nazval, rasistická oligarchie, ale Rusko ukazuje, jak je možné to provést. Pokud je toto svět, který chcete, podíváte se na Rusko a řeknete si: „O jejich pomoc stojím.“ Je výmluvné, že každý, kdo má rád rasistickou oligarchii, má zároveň rád Rusko. A to samé platí pro Spoje-

né státy, kde je v podstatě celé rasistické hnutí proruské.

Trump využívá rasismus a má rád Rusko. Proč? Protože vidí Rusko jako cestu, po níž se může vydat.

Jaká je budoucnost vztahů mezi Západem a Ruskem?

Co se stane v budoucnosti, záleží na mnoha faktorech, včetně rozhodnutí, která teď děláme. Myslím si, že současná ruská zahraniční politika jde zásadně proti ruským zájmům. Pro Rusko, vzhledem k jeho geografické poloze a přírodním zdrojům, není opravdovým nebezpečím Evropa nebo Spojené státy, ale Čína.

Mám pocit, že to riziko je natolik reálné a aktuální, že Rusové zatím mají problém mu vzdorovat. Posledních pět let, kdy se Rusko postavilo Evropské unii a USA, bylo příjemným rozptýlením. Třeba válka na Ukrajině – z ruského strategického pohledu úplně nesmyslná. Proč si znepřátelit většinu EU? Proč válčit? Proč porušovat pravidla týkající se suverenity a hranic, když máte dlouhou hranici s Čínou?

Také si myslím, že v roce 2016 pro ně bylo velmi zábavné pomoci Donaldu Trumpovi, ale to neznamená, že budou moct ovládat USA. Mít takového prezidenta nám způsobuje obrovské problémy, ale dlouhodobým efektem nebude to, že by Američané Rusko měli rádi. Je pravda, že republikáni teď mají Rusko raději, ale demokrati, kteří dřív byli k Rusku většinou úplně neteční, ho teď budou považovat za hlavní problém.

Tím, že ublížili Západu, zvýšili pravděpodobnost, že se stanou hospodářským a politickým satelitem Číny. Jinými slovy, když to řeknu radikálně, Rusko v posledních pěti letech dělalo za Čínu špinavou práci. A za ni je teď trestáno formou sankcí a ztráty reputace.

Měli by tohle Rusové dělat dlouhodobě? Nemyslím si. Je možné, že se ve střednědobém horizontu ruské elity znovu obrátí k Evropě a USA. Tato tendence v Rusku vždy byla. Není na mně, abych to za Rusy rozhodl, ale myslím si, že je to pro ně existenciálně důležité.

Před sto lety, v listopadu 1918, dozněly poslední výstřely prvního strašlivého konfliktu minulého století. Proč se tehdy politici nepoučili a nedokázali zabránit vypuknutí dalšího celosvětového vraždění?

Mír, to není jen absence války

Když 11. listopadu 1918 v 11:00 pařížského času zavládlo na západní frontě příměří, skončila nejstrašnější válka v dosud zaznamenaných dějinách. Zatímco státy Dohody tím dosáhly vítězství, Německo de facto uznalo svoji porážku. Trvalo však ještě několik měsíců, než se tak stalo de iure, a způsob, jakým bylo Německo přinuceno ke kapitulaci, byl prvním krokem na cestě k další válce. Po první světové válce se unisono celou Evropou neslo heslo „Už nikdy válku!“, což byla ta nejlogičtější reakce na právě skončené utrpení.

Proč tedy k druhé válce došlo tak záhy? Proč se nepodařilo uzavřít mír pořádně? Důvodů je jistě celá řada, ale jeden možná stojí za zvláštní pozornost – dosáhnout míru, když

MICHAEL ROMANCOV
politický geograf

už ne trvalého, tak alespoň dlouhodobého, je totiž mimořádně náročné. Pruský generál, významný válečný strateg a teoretik Carl von Clausewitz v 19. století definoval válku jako „pokračování politiky jinými prostředky“. Jeho definice je dodnes považována za správnou a odborníci věnující se výzkumu mezinárodních vztahů se shodují, že porozumění válce souvisí s motivacemi, které státy vedou k volbě násilných prostředků. Totéž, byť v obráceném gardu, se pak týká i míru. Co vede státy k tomu, aby se násilných prostředků vzdaly?

Jedním z možných, bezesporu mimořádně účinných, avšak rovněž mimořádně náročných řešení je, že vítěz poraženou stranu připraví o jakoukoliv možnost odporu

nejen pro daný okamžik, ale i pro budoucnost. Takovým případem je například občanská válka v USA, kdy si vítězný Sever na poraženém Jihu silou zbraní vynutil bezpodmínečnou kapitulaci. Tento termín pak v lednu 1943 použil na jednání v Casablance i americký prezident Franklin D. Roosevelt, když prohlásil, že cílem Spojenců bude bezpodmínečná kapitulace zemí Osy.

Formulace se po porážce nacistického Německa objevila i v textu Postupimské deklarace, v níž USA, Británie a Čína vyzvaly tehdy ještě vzdorující Japonsko (SSSR s ním v té době ještě nebyl ve válečném stavu) k bezpodmínečné kapitulaci. Tokio bylo rovněž informováno, že v opačném případě bude muset počítat s „rychlou a naprostou zkázou“.

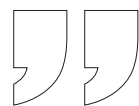
Před sto lety slavili, stejně jako příslušníci 64. regimentu amerického expedičního sboru v Evropě, příměří vojáci na obou stranách všech front první světové války.

ZDROJ: U.S. ARMY – U.S. NATIONAL ARCHIVE

Německo i Japonsko v druhé světové válce nebyly poraženy jen vojensky. Až na několik málo výjimek byl zlikvidován jejich průmysl, zničena města a nakonec vítězné mocnosti okupovaly i celé státní území, z něž byly některé části odtrženy a předány sousedním zemím. Dnes vidíme, že se z Německa a Japonska staly hospodářsky úspěšné, společensky stabilní demokratické země, ale například v Iráku se po roce 2003 věci vyvinuly zcela jinak. Američané a jejich spojenci sice dosáhli velmi rychlého a naprostého vojenského vítězství, země byla efektivně okupována, ale místo hospodářského rozkvětu a demokratizace se rozhořela brutální vnitrostátní válka. Válku se tehdy vyhrát podařilo, ale nastolit mír nikoliv.

Přátelství je jediným tmelem, který kdy bude držet svět pohromadě.

americký prezident Woodrow Wilson

Jak to souvisí s naším tématem? Zejména v tom, že rychlost, s níž je dosaženo vítězství, ani míra utrpení, kterému jsou vojáci či civilisté vystaveni, samy o sobě nestačí k uzavření funkčního míru.

Když první světová válka v létě 1914 vypukla, domnívala se většina pozorovatelů, že do Vánoc bude konflikt ukončen. Vojenské i politické elity tehdejší Evropy byly silně ov-

livněny průběhem války prusko-rakouské a prusko-francouzské, kdy hlavní bojové operace trvaly vždy jen několik týdnů. Tehdy by nikoho nenapadlo, že vítězná Dohoda nakonec zmobilizuje na 43 milionů mužů, jimž se postaví 25 milionů na straně Centrálních mocností.

Dvaadvacet milionů mrtvých, raněných a pohřešovaných na straně vítězů a 16 milionů na straně poražených přesahovalo i ty nejfantastnější představy. Vezmeme-li v úvahu, že při poslední předcházející konfrontaci evropských mocností – 23 let trvajících tzv. revolučních a napoleonských válkách v období 1792–1815 – padly v Evropě necelé tři miliony vojáků, nelze se divit, že rozsah ztráty první světové války byl nepředstavitelný.

Tak, jak stoupaly počty bojujících a mrtvých, měnil se charakter první světové války. Ze zápasu, ve kterém se protivníci snažili porazit, se postupně stal – pokud ne v očích vojáků, tak rozhodně v očích části politického establishmentu a občanů – konflikt, ve kterém bylo nutno protivníka zcela zničit. Na obou stranách se intenzivně používala propaganda, díky jejímuž působení se dařilo protivníka zcela dehumanizovat. Britové tak například nebojovali proti Němcům, ale proti Hunům, což je označení původně asijských kočovníků, kteří pomohli rozvrátit Západořímskou říši. A aby bylo jasné, že s Němci a vším německým je nutno rázně skoncovat, přejmenovala se v červnu 1917 i vládnoucí dynastie. Ze sasko-kobursko-gothaj-

sko-hannoverské dynastie se stali Windsorové.

V první světové válce se však vítězům Německo v klasickém slova smyslu porazit nepodařilo, o rozdrčení nemohla být řeč vůbec. Německé velení sice požádalo politiky o zahájení vyjednávání se Spojenci v okamžiku, kdy dospělo k závěru, že je nadále téměř nemožné udržet frontu, a u vědomí domácího hospodářského i morálního vyčerpání, ale v tu dobu se německá vojska ještě stále nacházela hluboko na území Belgie a v severní Francii.

Západní Spojenci tak vlastně tehdy ještě nedokázali vstoupit na vlastní německé území. Na východě, a na to se často zapomíná, Německo a jeho spojenci válku vyhráli. Brestlitevským mírem z března

V průběhu třicátých let se ukázalo, a to je možná největší paradox tzv. versailleského uspořádání, že dveře pro německou odplatu do široka otevřeli nespokojení vítězové první světové války – Italové a Japonci.

1918 jim bolševici, kteří se v listopadu předchozího roku zmocnili Petrohradu a následně rozpoutali občanskou válku, postoupili v podstatě celé Pobaltí i rozhodující části území dnešního Běloruska a Ukrajiny. Německá situace tedy, přinejmenším opticky, nevypadala zcela beznadějně.

Spojencům trvalo dalšího půl roku, než se dokázali shodnout na

V roce 1920 byla ustavena Společnost národů (na snímku její první zasedání). Všichni věřili, že se jí podaří zabránit dalším válkám.

ZDROJ: FRIDTJOF NANSEN BILDEARKIV

podmínkách, které stanovily podrobnosti německé porážky. Německo, které v daný okamžik nemělo sílu vzdorovat, předložené podmínky akceptovalo, ale bylo jasné, že se s nimi rozhodně nesmířilo. Vzhledem k tomu, že německého průmyslového potenciálu se válka vlastně nedotkla a většina Němců sdílela pocit křivdy, vytvořila se hned v roce 1919 pevná základna pro pozdější odplatu.

A protože ostatní poražené státy musely podepsat mírové smlouvy vypracované podle stejnéhoustru, nezůstalo poražené Německo – Spojenci označené za hlavního viníka rozpoutání války – ve svém odmítání nového světového řádu ani zdaleka osamocené. V průběhu třicátých let se pak ukázalo, a to je možná největší paradox tzv. versailleského

uspořádání, že dveře pro německou odplatu do široka otevřeli nespokojení vítězové první světové války – Italové a Japonci. I když v roce 1918 stáli na vítězné straně, měli pocit, že za svůj příspěvek k vítězství nebyli dostatečně odměněni, neboť příslib teritoriálních zisků nebyl zdaleka naplněn tak, jak v Římě a Tokiu doufali.

S časovým odstupem, který dnes máme k dispozici, nás nemůže překvapit, že mír po Velké válce, jak ji pojmenovali Francouzi, vydržel jen dvacet let. Vlastně se jednalo ještě o kratší dobu, neboť mír ve světě měl být garantován nově vzniklou Společností národů, která však nedokázala zabránit ani japonské agresi proti Číně, která začala invazí do Mandžuska již roku 1931, ani ital-

skému útoku na Habeš v roce 1935. V obou případech se Společnost, respektive Británie a Francie jakožto její nejsilnější mocnosti, snažila agresory odradit způsobem, kterému se říká appeasement, což se dá přeložit jako chlácholení, usmířování protivníka, a to především ústupky. Jeho smutným vyvrcholením byla konference v Mnichově v září 1938, která měla přinést „mír pro naši dobu“.

Jak se mohlo stát, že vítězné mocnosti vytvořily tak zoufale špatný rámec pro poválečné uspořádání?

Částečně jsme již odpověděli výše. První světová válka představovala z hlediska mobilizace materiálních, finančních a lidských zdrojů – a zejména lidských ztrát – nejnáročnější konflikt historie. Vždyť kdy jindy se v průběhu čtyř let

zhroutí mocnosti, které měly své místo na slunci jisté tolik století? Padla Osmanská říše, rozpadlo se Rakousko-Uhersko, Rusko se ocitlo v chaosu... Nacionalismus, jedna z příčin jejího rozpoutání, nejen nebyl potlačen, ale prodloužil válečné utrpení a po válce – mimo jiné i kvůli deklarovanému a velmi problematicky realizovanému právu na sebeurčení – ještě nabral na síle.

Británie a Francie nakonec zvítězily, ale nikdo neví, jak by se válka vyvinula, kdyby jim materiálně, finančně a nakonec i vojensky nepomohly Spojené státy. A jejich nový, v mnoha ohledech revoluční přístup k ukončení konfliktu se stal dalším spouštěčem budoucích problémů. Americká republika, která od počátku budovala svou identitu jako

opozici vůči staré monarchistické Evropě, v průběhu války poprvé získala „klacek“, který tradiční evropské mocnosti musely respektovat. První světová válka totiž zásadně změnila poměr ekonomických sil ve světě a Američané neváhali tuto kartu hrát.

Namísto tradičního hledání rovnováhy sil, které se v Evropě systematicky pěstovalo od konce války o dědictví španělské, tedy od začátku 18. století, se do hry zapojil americký idealismus.

Hříchy tradiční kabinetní diplomacie, jejíž vysoká míra efektivit byla podmíněna elementární shodou na pravidlech řešení problémů a důvěrou v dodržování dohodnutých závazků, nahradil nově vytvořený systém kolektivní bezpečnosti

Mír je komplikovaná soustava pravidel, která musí být buď nastavena s ohledem na zájmy a potřeby většiny aktérů, nebo ji musí efektivně vynucovat moc, která nemá konkurenci.

Společnosti národů, v němž velmocí měly chránit malé země.

Mírové smlouvy s poraženými mocnostmi, Společnost národů a řada další mezinárodně-politických a vojensko-bezpečnostních aktů, které ve dvacátých letech 20. století na první pohled zdařile měnily nastavení systému mezinárodních vztahů, začaly erodovat v okamžiku, kdy se ukázalo, že se deklarovaná vůle me-

**U Verdunu, o němž
se bojovalo deset
měsíců, přišlo
o život celkem
300 tisíc vojáků.**

ZDROJ: WWW.DOCPIX.FR

zinárodního společenství neopírá o dostatečně nosný a závazný základ.

Idealističtí Američané se zcela stáhli, vítězni imperialisté – tedy Britové a Francouzi – se snažili udržet status quo, ale ještě více jim záleželo na domácím sociálním smíru a snaze vyhnout se dalším obětem. U nespokojených vítězných mocností, tedy v Itálii a Japonsku, se k moci dostali fašisté a militaristé, kteří následně našli společnou řeč s německými nacisty. A ti se nakonec dokázali dohodnout i s nesmiřitelnými ideologickými protivníky, ruskými bolševiky. Všem jim byla společná touha po destrukci existujícího systému. Protože jejich země nebyly předchozí válkou zcela zničeny, mohli své touhy podepřít i materiálními kapacitami.

Nelze s jistotou tvrdit, že by mír po první světové válce byl jiný nebýt Američanů, nacionalismu nebo některé z dalších výše uvedených příčin. Oproti mnohem úspěšnějším „mírům“, které se v Evropě podařilo prosadit v předchozích staletích, se lišil tím, že měl ukončit konflikt, jehož rozsah, intenzita i příčiny se vymykaly všem zkušenostem. A právě na pozadí takového konfliktu se nejlépe ukáže, že mír není jen absence války, ale komplikovaná soustava pravidel, která musí být buď nastavena s ohledem na zájmy a potřeby většiny aktérů, nebo ji musí vynucovat moc, která nemá konkurenci.

Sto let po skončení první světové války žijeme v míru, který po té druhé vytvořily USA. Ještě nikdy nebyl svět tak propojen, jako je

teď, ještě nikdy spolu nesoupeřily mocnosti, které jsou tak silné a zároveň tak odlišné. Pokud by mezi nimi propukl konflikt, přinese ještě větší utrpení a zkázu než kdykoliv v minulosti. Zdá se být zřejmé, že se řada institutů zabezpečujících fungování současného „míru“ vyčerpává. Netušíme, zda se je podaří změnit tak, aby vyhovovaly novým podmínkám a věrohodně odrážely přeskupení moci, ke kterému došlo v posledních třiceti letech. Dá se však předpokládat, že na pokus o jejich násilné odstranění by USA nakonec reagovaly silou. První světová válka je dokonalým příkladem, že schopnost a ochota rozpoutat bezprecedentní násilí není zárukou vyjednání a prosazení takového míru, který by byl stabilní a funkční.

Mýty a fakta o sexuálním násilí a sexuálním obtěžování.
Rozhovor s kriminologem a lektorem sebeobrany.

**„Nikdo mi to
nebude věřit!
Budu za krávu“**

Kriminolog Pavel Houdek
FOTO: GABRIEL KUČTA

Vysoká tolerance k sexuálnímu obtěžování, bagatelizace, zesměšňování, mýty kolem znásilnění, to všechno taky vede k omezování svobody žen, říká kriminolog a instruktor sebeobrany Pavel Houdek. „Neustále při svém pohybu kalkuluji s možností sexuálního napadení a obtěžování.“

Každý dvacátý muž (v průzkumu) přiznává, že znásilnil ženu, ale každá desátá žena tvrdí, že byla znásilněná. Každý desátý násilník byl mladší 18 let. Čtyři z pěti znásilnění provede někdo, koho žena zná. A za těmi čísly jsou příběhy konkrétních žen (i mužů). Na svých kurzech je slýchá kdysi šikanovaný kluk, dnes mistr sebeobrany, vyučený zedník, který ve třiceti vystudoval práva. Argumentuje fakty i zkušenostmi a boří mýty a předsudky o sexuálním násilí a obtěžování. A že jich je.

Vnímal jste už jako dospívající kluk citlivě, když spolužáci „obtěžovali“ spolužačky?

Nevnímal. Vůbec. Že bylo leccos špatně, to „čtu“ až dneska, zpětně. Tehdy jsem se na tom taky podílel. Tahali jsme holkám za zapínání podprsenek, otravovali jsme je. Zpětně vím, že se jim to většinou asi zrovna nelíbilo, mohlo jim to být i dost nepříjemné. Ponižující. Tehdy jsem to tak neviděl.

Děti a asi i dospívající si těžko uvědomí, že něco, co považují za škádlení nebo nevinný fórek, může být nejen nepříjemné, ale v nějaké formě i zraňující. Možná s nimi o tom i málo mluvíme, ne?

Máme obrovský společenský dluh vůči dětem, potažmo vůči mladým mužům, se kterými hovory o sexu končí často u toho, že je důležité mít kondom. Přitom bychom s nimi měli mluvit taky o tom, že ublížit je možné i „obtěžováním“ a že by měli umět rozeznávat mezi oboustranně přijímaným škádlením a okamžikem, kdy už je to dívka nepříjemné, měli by dostávat informace o tom, jak reagovat na nesouhlas a že je nutné ho respektovat. A s dívkami taky.

Je pro mě šokující, že většina

**LENKA
VRTIŠKOVÁ**
NEJEZCHLEBOVÁ
redaktorka

mladých žen vlastně neví, co je znásilnění. Nevědí, že je znásilnění i to, když jsou třeba opilé nebo omámené a někdo s nimi má sex, aniž by s tím souhlasily. Řeknou si jen: „Byla jsem hloupá, opila jsem se, je to můj problém.“ Není to „její“ problém, nikdo nesmí zneužít takové indispozice. Obávám se, že je pořád „normou“ i mezi teenagery svou holku opít, aby „dala“. A to je ultimátně špatně. To se nedělá, to je za hranou. Každý desátý pachatel znásilnění je mladší osmnácti let.

My budeme mluvit o sexuálním obtěžování i sexuálním násilí. Kudy mezi nimi vede hranice?

V tom je bohužel ten vtip. Hranice není jednoznačná, často se jedno přelévá v druhé, záleží na kontextu, ale i na individuálním vnímání. Ve velkém výzkumu sexuologického ústavu přiznalo pět procent mužů, že znásilnili ženu. Jeden z dvaceti. A to jsou „jen“ ti, co to v anonymním dotazníku přiznali a jsou si svého činu vědomi. Na otázku, jestli byla někdy znásilněná, odpovědělo „ano“ jedenáct procent žen, ale kriminologie počítá s daleko širší skupinou.

Odmítají to přiznat v anonymním dotazníku? Nebo i samy sobě?

Ano. Možná i kvůli těm nejasným hranicím a kvůli tomu, jak společnost na znásilnění nahlíží. Hluboký dojem ve mně zanechala jedna paní, která se na kurzu svěřila, že ji znásilnil její první kluk. Byl to její první sex. A to je velice časté, že se toho dopustí blízký člověk, ke kterému má dotyčná dívka nebo žena důvěru. Obětem trvá, než jim dojde, že něco nebylo v pořádku. Ta paní tehdy řikala: „Říkala jsem mu, ať toho nechá, ale on toho nenechal, ale jsem přece jeho holka, chodili jsme spolu. Tak to udělal... Hm. Ale ono to bylo znásilnění.“

A to sexuální obtěžování?

Toho se dopouští mnohem širší skupina lidí, jen nevím, nakolik je to vědomý proces, protože zejména naše společnost je vysoce tolerantní například ke slovním sexuálním nárádkám. Je snadné se toho dopustit. Věřím, že hodně žen nad tím mávne rukou, některé to možná vnímají

i jako zábavu, ale většině žen, které znám, to vadí.

Taky záleží na kontextu a četnosti. Je asi těžké, zejména pro některé muže, pochopit, že když žena slýchá nářky opakovaně, v různých formách celý život, skoro den co den, nepříjde jí to ani vtipné, ani lichotivé, naopak to může být traumatizující. Nemá to hodně společného s psychickou šikanou? U té taky neteče krev, ale může nechat hluboké jizvy.

Přesně tak. Brutální šikana stejně jako sexuální násilí se dá velmi dobře provádět bez fyzického kontaktu. Jenže žijeme pořád v atmosféře, že je leccos tolerováno. Dinosauri, co se dopouštějí siláckých výroků, určitě neschvalují znásilnění, řeknou: „To odsuzuju!“ Asi úplně nevědí, co to vlastně znásilnění je, a omlouvají a shazují tak spoustu jiných forem sexuálního násilí. A tolerance k sexuálnímu obtěžování tomu pomáhá. Tohle všechno taky vede k omezování svobody žen, bojí se chodit ven po setmění, vyhýbají se situacím, kde by se mohlo stát, že je někdo bude obtěžovat, nebo je dokonce znásilní, přizpůsobují tomu šatník. Ženy neustále při svém pohybu kalkuluji i s možností sexuálního napadení.

Někde jste mluvil o kriminologické studii motivů pachatelů sexuálních zločinů. O krátké sukni tam například nic nebylo, že?

Oblečení zjevně vůbec nehraje roli, když mluvíme o znásilnění. Cizí agresori si vybírají oběti, které nedávají pozor, které si nevšímají okolí, nejsou ve střehu, mají v uších sluchátka, zaujatě telefonují. Ale o oblečení tam nic není. Naopak, vím o případu, kdy byla obětí znásilněná, když šla ve vytahanych tepláčkách s košem. Ono to totiž může fungovat naopak. Sexy oblečená žena se tou obětí naopak třeba spíše nestane, protože působí sebevědomě. Když se ze strachu oblékáte do tepláků, moc sebevědomí vyzařovat nebudete.

Říkáte, že se vám na kurzech sebeobrany ženy svěřují i s hodně dávnými zkušenostmi se sexuálním násilím. Už jste otrlý, nebo

vás to pokaždé znovu zasáhne?

Myslím, že jsem dost otrlý, ale znovu a znovu mě zaráží, jak často se sexuální útok stane ve velice raném věku, kdy je dívka jedenáct, dvanáct, třináct let. A to je hrozný.

A dopouštějí se toho dospělí?

Většinou dospělí, i když vrstevníci často taky. Nemusí jít přímo o donucení k sexu, ale jsou to zážitky typu: „Jela jsem po eskalátoru a někdo mi začal sahat pod sukni.“ Když se to stane malé holce, vůbec neví, kam takovou věc zařadit. Tuší, že je něco špatně, ale většinou o tom nikomu neřekne. Stydí se, tuší, že se jí stalo něco divného, ale neví přesně, co to vlastně znamenalo. A vyplouvá to kolikrát na povrch až po letech. Navíc pachatelé často vyhrožují... Ale neschopnost se ohradit, říct ne, určit si hranice, to je vůbec jádro problému, i v dospělém věku ženy. Ne ve chvíli, kdy jde do tuhé, ale říct ne včas, když se mi něco nelíbí. Dávám na to v kurzu velký důraz.

Když se neřekne „ne“ včas, je těžší to pak zastavit...

Ale důležité je říct, že NE znamená NE kdykoliv. Každý má hranice jinde. Co někdo považuje za nevinný flirt, může být pro jiného velmi nepříjemné. Je důležité si vlastní hranice nastavit – a mohou se měnit. Žena může odmítnout muže, se kterým před pár týdny dobrovolně spala, stejně jako si žádné nároky nemůže dělat její bývalý partner. Dobrovolný sex jednou není automatický souhlas pro příště. Zdá se to jasné, ale jasné to není. Bohužel.

Dovedu si představit, že to může být pro muže matoucí. Už jen na poli „obtěžování“. „Jak to, že si jedna kolegyně nechá od kolegy líbit něco, co si nenechá líbit ode mě? A jak to, že jedné kolegyni nevadí, když ji beru kolem ramen, zatímco druhá se odtahuje?“ Čert se v tom vyznej, ne?

Ale vždyť je to přirozené a v pořádku. Je úplně v pohodě, pokud má nějaká žena ráda flirt, je kontaktní a taktilní, ale je potřeba respektovat, že její kolegyně je úplně jiná. A když něco zkusí, musí poznat,

Je úplně v pohodě, pokud má nějaká žena ráda flirt, je kontaktní, ale je potřeba respektovat, že její kolegyně je úplně jiná. A když něco zkusí, musí poznat, že to žena nechce, to by musel být – s prominutím – úplný sociální debil. Na to není potřeba mít explicitní souhlasy a nesouhlasy, snad každý pozná, kdy se od něj ten druhý odtahuje, kdy „nespolupracuje“ nebo se vůbec nehýbe, je bez odezvy. Tak přece chtěná erotika nevypadá.

že to žena nechce, to by musel být – s prominutím – úplný sociální debil. Na to není potřeba mít explicitní souhlasy a nesouhlasy, snad každý pozná, kdy se od něj ten druhý odtahuje, kdy „nespolupracuje“ nebo se vůbec nehýbe, je bez odezvy. Tak přece chtěná erotika nevypadá.

„NO TAK SI SÁHNUL!“

Mám pocit, že – zejména někteří muži třeba v diskusích na internetu – vyžadují nějaký soubor jasných pravidel, co můžou a co nemůžou, za jakých okolností se mohou ženy dotknout, do jaké míry mohou flirtovat, jak přesně má být definován souhlas se sexem a podobně. Jsem teď trochu za ďáblovu advokáta, ale mám i jisté pochopení pro obavu mužů – něco nepoznám, co když budu obviněn?

Přece nechceme žít ve společnosti, kde budeme mít všechno nadiktované. To pravidlo je přece jednoduché. Nedělej nikomu to, co se mu nelíbí. Říkám chlapům: „Chovejte se k cizím ženám tak, jak byste chtěli, aby se muži chovali k vaší dceři či přítelkyni nebo k vaší mámě.“ Argument s dcerou bývá dobrý, to většinou v debatě pochopí každý. Tolerance sexuálního obtěžování končí u vlastní rodiny.

V debatách na internetu, kde si nějaká žena stěžuje, že ji někdo obtěžoval tím, že na ni sahal, se často ozývá: „Ježíšmarjá, ta nadělá, tak na ni někdo sáhnul, no bóže!“ Ale kdyby jejich patnáctiletá dcera přišla domů a řekla: „Tati, jeden kluk mě

držel v průchodu a druhej na mě sahal,“ otec asi neřekne: „No ježíš, ty naděláš, kluci dospívají, to je hra.“ Ne. Půjde do komory hledat nějaké vhodné sportovní náčiní typu baseballové páčky a poběží to řešit.

Které mýty kolem sexuálního násilí vám nejvíce vadí?

Nebezpečný mýtus je, že žena se muži nikdy neubrání, takže to nemá cenu. Další nebezpečný mýtus je stereotypní vykreslování znásilnění.

Neznámý cizí muž v parku?

Ano. V parku či průchodu číhající. A nejlépe cizinec. A nejlépe cizinec tmavé pleti. A to znásilnění je brutální a teče u toho krev a lárou se kosti. Přitom drtivá většina znásilnění takto nevypadá, je to minoritní. Znásilnění má jen ve dvaceti procentech případů na svědomí neznámá osoba. Většinu sexuálních trestných činů spáchá někdo, koho oběť zná. Soused, spolužák, manželův nebo přítelův kamarád, kolega z práce. A jen výjimečně přitom dojde k brutálnímu násilí. A je to vlastně problém.

Proč?

Oběti si tak často ani neuvědomují, že se „to“ děje. Že jde o znásilnění. Protože vnímají rozpor mezi tím, když je k sexu nějakým způsobem donutí někdo známý a nezmlátí je u toho, a tím, co za znásilnění považují třeba díky filmům a obecným představám. Pak jim běží hlavou: „No dobře, je to přece kamarád, půjčil nám peníze, když jsme potřebovali, teď se tohle stalo, tak co nadělám, pomohl nám, přece ho neudám.“ Ne, to není v pořádku. Bohužel přesně takové myšlenky stojí za nízkým procentem ohlášených znásilnění. Je to nekonečná spirála.

Ale ta žena nedobrovolný vynucený sex měla a je dost možné, že tím utrpěla její psychika.

Jasně. Někde v hlavě to sedí. Ponížení, zneužití. Následky jsou často mnohem horší. Existují studie, že když se znásilnění stane způsobem, který pro ženu není v okamžiku, kdy se děje, jasně definovaný, je pravděpodobnost vážných psychologických následků vyšší. Což dává smysl.

Když se žena snaží při přepadení

bránit, pak je to forma – řeknu to hloupě – přírodní katastrofy, jevu, který se stal. Náhodně. S člověkem to samozřejmě zamává, ale vaše po-city bezpečí a vaši integritu nenarušil někdo, koho považujete třeba za kamaráda. Když to udělá někdo, ke komu jste cítila důvěru, je to po psychické stránce mnohem horší.

Taky se o tom hůř mluví...

A hlavou běží otázky: „Bude mi to někdo věřit? Nemám důkazy, nemám zranění, nemám za nehty jeho kůži, nebránila jsem se.“

„Měla jsem skleničku vína. Možná jsem trochu provokovala? Proč jsem si nevzala místo minisukně vytaháný džíný?!“

To je přesně ono. K brutálnímu násilí neznámým útočníkem nepanuje žádná tolerance, nenajde se snad nikdo, kdo by takový čin obhajoval, ale takto? Vždycky bude někdo, kdo řekne: „Proč se nechala dopro-vodit? Proč k němu chodila?“ Nebo pomluvy: „Vždyť ji známe, víme, jak se obliká. Neměla tolik pít.“ V případech se sexuálním podtextem až sedmdesát procent žen (a polovina z nich velmi silně) zažívá stav podobný zamrznutí, paralýze. Nemůžou se ani hnout, což zásadním způsobem znemožňuje jakoukoliv obranu, jak slovní, tak třeba odstrkávání.

Ale to není žádná omluvenka pro toho útočníka! Paralýza není vý-zvou: Pokračuj. Jsem přesvědčený, že každý normální člověk to pozná. Přijdou mi naprosto nesmyslné argumenty typu: „Útočník přece nebyl vůbec poškrábanej, neměl modřiny, takže se holka nebránila, takže to dělala dobrovolně.“

Po první vlně MeToo jede další vlna s hashtagem WhyIDidntReport/ Proč jsem to neoznámila. V desí-tkách, možná stovkách tisíc příspěv-ků ženy vysvětlují, proč čin neoznámily. A je to pořád dokola. „Nikdo by mi nevěřil. Bála jsem se následků, zostuzení. Zesměšňovali by mě. Obrátilo by se to proti mně.“ A když poslouchám veřejnou debatu na to téma, vůbec se těm ženám nedivím.

Některé ženy teď vystoupily a zveřejnily podrobnosti o činech,

Pavel Houdek

Certifikovaný instruktor sebeobrany a školitel první po-moci, vystudoval Právnickou fakultu UK se specializací na trestní právo, člen České kriminologické společnosti.

**kte-
ré se měly stát před desítka-
mi let, což je však skoro nemož-
né rozsoudit. Když třeba adresné
obvinění míří proti veřejně zná-
mému člověku, a to ve chvíli, kdy
má třeba dojít k nějakému posunu
v jeho kariéře, není od věci být ve
střehu, zda nejde o účelové faleš-
né obvinění, co myslíte?**

Třicet let je extrémní doba, a aniž bych chtěl komentovat konkrétní případy, připouštím, že někdy se s tím dá hrát i účelově, to je taky nesporný fakt. Ale měsíce, roky to uvědomění trvá. A jsou ženy, které to neřeknou nikdy nikomu. A stejně jako u každého trestného činu i u sexuálních deliktů jsou realitou falešná obvinění, s tím je potřeba počítat. Ale míra je u obecných trestných činů asi tři procenta, u sexuálně laděných činů až pět procent, což je na úrovni statistické chyby.

Veřejnost bohužel právu příliš nerozumí, myslí si, že pokud byl někdo obžalován a nebyl odsouzen, bylo obvinění „falešné“, což není často pravda. Trestní právo funguje na principu „v pochybnostech ve prospěch obžalovaného“. Pokud shromážděné důkazy nejsou dost silné, aby vytvořily pevný řetězec nepřipouštějící pochyby, nelze pachatele odsoudit. Ale nutno připomenout, že až na pár výjimek bylo snad více než 99 procent příspěvků MeToo anonymizovaných. Nešlo o to ukázat prstem na konkrétní lidi, ale dát najavo míru, s jakou se sexuální násilí nebo obtěžování děje. Bohužel se nejvíce mluvilo – a je to asi z mediálního pohledu pochopitelné – o těch případech, kde zazněla jména a byla to známá jména. Většinou ženy psaly, jak nad nimi někdo onanoval v metru, jak je ve výtahu osahával šéf a ony nevěděly, jak reagovat, nebo jak je spolužáci nutili, aby ukázaly prsa. To však titulky neudělá. MeToo není kampaň, a už vůbec ne kampaň na

mířená proti mocným mužům.

Léta učíte hlavně ženy v kurzech sebeobrany. Nikdy vás žádná klientka neobvinila z obtěžování?

To se mi nestalo, opravdu. Ale samozřejmě s tím, jak jsem vstoupil do veřejného prostoru, stejně jako ostatní čelím ostrým reakcím, výhrůžkám, nadávkám. Vzhledem k tomu, co dělám, mi nevyhrožují, že mi přijdou rozbít hubu a zlámat kosti nebo mě znásilnit, jak vyhrožují některým kolegyním, ale stalo se mi, že mi někdo napsal: „Seženu holku, která tě obviní, žes ji znásilnil.“ Jde to ve vlnách. Ale vesměs platí to anglické rčení: Facebook Hero Real Zero.

Pojďme k tomu, co učíte klient-

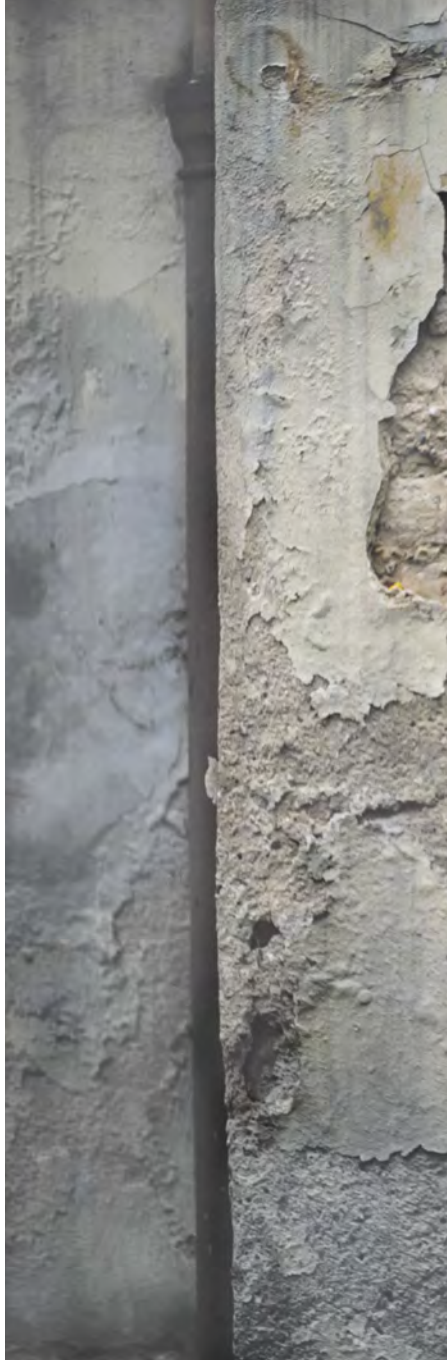

FOTO: GABRIEL KUČHTA

ky na svých kurzech sebeobranu.

Fyzické chvaty a údery vás naučím za patnáct minut, to je vlastně to nejmenší. Nejtěžší je být schopný je použít. A nejdůležitější je se naučit, jak takové situaci předejít, jak ji zvládnout včas. Nejvíce času věnujeme psychické sebeobraně, ta fyzická přichází až pak. Jedna věc je nejdůležitější a už jsme o ní mluvili. Znat své hranice. Když je máte sama v sobě nastavené, mnohem líp se hájíte. A taky se musíte rozhodnout, že je budete hájit. Modelová situace. Jste na večírku a kolega na vás začne sahat, brát vás kolem ramen, vám se to nebude líbit, ohradíte se a řeknete, ať to nedělá. Co se pak asi stane?

Já věřím, že mám empatické kolegy, kterým stačí naznačit. Ale tuším, kam míříte. Většinou asi následuje něco jako: „Co je ti? Co blbneš? Nedělej zagorku!“

„Viděli jste ji? Má asi krámy nebo co. Co jí vadí jako? Najednou je z ní feministka, kráva.“ Na to je potřeba se připravit. V okamžiku, kdy se ohradíte, půjdou ostatní spíš proti vám. „Co děláš, Milan takhle sahá na všechny, ne? Vždyť ho znáš, je takovej!“ A budete za krávu.

Člověk má tendenci chtít být v kolektivu oblíbený, že?

Jenže co je důležitější? Bezprostřední dojem, nebo nějaký trvalejší respekt? Říct „ne“ včas ušetří li-

dem řadu problémů. Pokud na ženu někdo sáhne a není zastaven, začne sahat jinam, žena to třeba útrpně snáší a doufá, že dotyčný přestane. Ohradit se proti něčemu, co nám je nepříjemné, by měla být norma.

Pojďme k vaší osobní historii. Na začátku byla šikana. Dlouhodobá. Kdy to začalo?

Někdy na základce. Kluk z vesnice, který začal dojíždět do města, hubený až neduživý, jasný terč. Stalo se to poprvé a pak se to se mnou dlouho táhlo. Až v pubertě jsem se rozhodl, že s tím budu něco dělat, už mě nebavilo, že si agresori, kamkoliv jsem přišel, vybrali mě. Ale později jsem zjistil, že to je obvyklé.

Různí agresori volí tytéž oběti?

Syndrom oběti. Je to doložené výzkumy a statistikami. Když se stanete obětí násilného trestného činu, existuje sedmdesátiprocentní pravděpodobnost, že se to do roka stane znovu. Vysvětlení není jednoduché, jedna z hypotéz je, že oběť po napadení vysílá specifické signály, projevuje strach v nonverbální komunikaci, mikrovýrazy, mikropohyby. Nelze je ovládnout, ale agresori je dobře čtou. Poslední výzkumy ukazují, že člověk, který se bojí, má dokonce jiné složení vlastního pachu.

Začal jste tedy dělat bojové umění. A co se dělo dál?

Šikana přestala, jednoho dne mi došlo, že se mi to už neděje. Chtěl jsem se naučit bránit, ale nakonec jsem to nepotřeboval. Zpětně vím, že úplně stačilo, že jsem začal vysílat jiné signály, že jsem byl sebevědomější. A postupně mi došlo, že umět speciální rány a kopy se sebeobranou vlastně nemá až tolik společného, hledal jsem něco bližšího reálnému světu, postupně jsem se dostal k tomu, čemu se dneska říká reálná sebeobrana. To dnes učím. Ale postupně mě začalo zajímat násilí jako fenomén, především násilí na ženách, a tak jsem já, vyučený zedník s maturitou, začal ve třiceti studovat práva. Rád bych nakonec zvládl i doktorát, ale nevím, jestli to půjde časově. Máme úplně „čerstvé“ miminko.

**Ukrajinský velvyslanec v Česku
Jevhen Perebyjnis o vztazích mezi
oběma národy, předsudcích, ruské
propagandě i o cestách českých
politiků na okupovaný Krym**

Kdysi nejvýchodnější obec Československa, dnes západní Ukrajina, vesnice Lazeščina, maďarsky Mezőhát. I odtud část lidí odjela pracovat do ČR a na Slovensko.

FOTO: PETRA PROCHÁZKOVÁ, DENÍK N

Ukrajina není Rusko

Návrhy českého prezidenta Miloše Zemana na odezdání Krymu Rusům výměnou za klid, mír a levný plyn ukrajinský velvyslanec v České republice Jevhen Perebyjnis v rozhovoru pro Deník N komentovat nechtěl. České politiky, kteří bez vědomí Kyjeva cestují na okupovaná území, ale diplomat varoval: nemusí jít jen o přestupek, ale i o trestný čin.

Česká veřejnost má své historické zkušenosti s Ruskem, přesto u nás mnoho lidí vidí Ukrajinu v ruské sféře vlivu, Ukrajince považují za „odrůdu Rusa“, ukrajinština je podle nich jen dialektem ruštiny. Je to výsledek ruských dezinformačních kampaní?

V Česku existují dva proudy a já samozřejmě více komunikuji s lidmi, kteří Ukrajinu podporují. Víím ovšem, že lidé s opačným názorem je hodně. Nemyslím si, že jsou oběti současné ruské propagandy. Určitě rusofilní nálady ve vaší zemi existovaly vždycky. Trochu mě mrzí, že česká veřejnost, která má zkušenosti s rokem 1968 nebo rokem 1938, nevnímá naše snahy zachovat si suverenitu jako oprávněné. Snažíme se to vysvětlovat, ale nijak zásadně to sám ovlivnit nedokážu.

Není vztah Čechů k Ukrajincům ovlivněn i tím, že mnoho Ukrajinců u nás dělalo a dělá ne kvalifikovanou práci?

V Česku existuje určité stereotypní vnímání Ukrajinců. Po Majdanu se to zlepšuje, protože část české společnosti poznala, že Ukrajina není divoký stát, který je zdrojem levné pracovní síly, a že máme aktivní a silnou občanskou společnost. Ovšem poslední dvacetiletí byla naše země vnímána Čechy jako taková „terra incognita“. Ukrajinci pro vás byli pouze dělníci. Nikdo neslyšel nic o našem umění, literatuře, malířích, filmech. Chci, aby Ukrajinci přestali být vnímáni jako lidé ze země, kde je válka, nebo jako námezdní dělníci.

Těch je tady ale rozhodně víc než ukrajinských malířů...

Myslím, že to, co tady uděla-

PETRA PROCHÁZKOVÁ
redaktorka

LUKÁŠ PRCHAL
redaktor

li ukrajinští dělníci za posledních dvacet pět let, by si zasloužilo malý pomník. Českou republiku postavili během posledních desetiletí Ukrajinci a chtěl bych, aby to jednou česká společnost uznala.

Pokud by se Ukrajina vzdala Krymu, případně i Donbasu, což je částečně návrh českého prezidenta Miloše Zemana, ukončí to válku?

Určitě ne. Putinovi nejde o Krym nebo Donbas. Jde mu o Ukrajinu. Bez ní nemůže existovat žádná velká ruská říše. Potřebuje Ukrajinu udržet v ruské sféře vlivu. Chce ji řídit, aby mohl určovat, kam půjde a co se v ní bude dít. Jde i o náš vstup do NATO a do Evropské unie. Vlastně kvůli tomu začala revoluce i válka. Putin se bojí, že kdyby se povedlo na Ukrajině uskutečnit reformy, naše země by Rusku ukázala, že lze žít jinak a lépe. Vnímá nás jako vážnou hrozbu pro svůj režim, protože Ukrajina se může stát přitažlivým příkladem pro ruské občany. Putinovi jde o to, aby Ukrajina v žádném případě nebyla úspěšná, protože ho to ohrožuje.

Proč Česko od roku 2014, kdy ukrajinští občané během revoluce známé jako Majdan svrhli režim Viktora Janukovyče, nenavštívil žádný vysoký představitel Ukrajiny? Nevypovídá to o tom, že vztahy mezi našimi zeměmi nejsou zrovna ideální?

Nemyslím si to. Česká republika podporuje naši snahu zachovat si územní celistvost. Podporujete nás v boji proti ruské agresi i na všech mezinárodních fórech, v NATO i v EU. Máte ovšem pravdu, že poslední návštěvy nejvyšších ústavních činitelů se konaly v roce 2013, tedy ještě za předchozího prezidenta Janukovyče. Pak přišel Majdan, okupace Krymu a válka. A my jsme museli věnovat větší pozornost státům, které zajišťovaly naši bezpečnost, tedy USA, Francii, Německu a Velké Británii. Obnova vztahů se všemi našimi partnery začala teprve nedávno. Nyní jednáme o návratu k normálnímu dialogu i s Českou republikou.

FOTO: GABRIEL KUČTA

Jevhen Perebyjnis (50)

Diplomat a někdejší mluvčí ukrajinského ministerstva zahraniční, za nějž hovořil během revoluce. Předtím byl velvyslancem ve Švédsku a Lotyšsku. Na začátku roku 2017 jej prezident Petro Porošenko jmenoval velvyslancem v České republice.

Perebyjnis je velmi silným kritikem ruské vlády a zastáncem příklonu Ukrajiny k Evropské unii.

Česká delegace sice na mezinárodních fórech vždy, jak tvrdíte, podpoří vaše stanovisko, ale řada vysokých českých politiků přitom neskrývá své blízké vztahy s Ruskem. Mnozí jezdí častěji než do Kyjeva do Moskvy, nebo dokonce na okupovaná území...

České vztahy s Ruskem mi nepřísluší hodnotit. Není to můj úkol, je to úkol vás novinářů a české společnosti, která se vyjadřuje ve volbách. Ale obecně mohu říct, že návštěvy vysokých ústavních činitelů západních zemí v Rusku považují za velmi špatný signál. Velmi negativně vnímáme, když někdo z českých politiků navštíví okupovaný Krym nebo Donbas. Je to porušení ukrajinských zákonů. Přinejmenším přestupek, ale v některých případech i trestný čin. Řadě českých politiků už za to byl zakázán vstup na Ukrajinu.

Jel byste na mistrovství světa ve fotbale do Ruska, kdybyste byl vysokým evropským politikem?

Určitě ne. Je to špatný signál, protože na Rusko uvalujeme sankce, které mají tu zemi za něco potrestat, a je za co. Rusko spáchalo několik závažných mezinárodních zločinů. Kromě agrese na Ukrajině jmenujme otravu Skripala, sestřelení letounu MH17 atd. A sankce předpokládají určitou míru izolace. Když tu zemi pak navštěvujeme, dáváme ruské vládě možnost demonstrovat ruským občanům, že žádná izolace není a sankce neplatí. Když už jednat s Ruskem, pak mluvit o tom, jak tyto problémy řešit.

A má to smysl? Válka trvá už čtvrtý rok. Existuje nějaká možnost, že v dohledné době skončí?

Skončit by mohla během pár dnů – stačilo by, aby to chtěl Putin. Dá pokyn svým loutkám na Donbasu a vše bude u konce. Ale Putin nechce. Až mu bude vyhovovat válku ukončit, tak ji ukončí.

Pokračování bojů mu vyhovuje?

Ano. Válka Ukrajinu ekonomicky vyčerpává a dává Rusku možnost přes tento konflikt ovlivňovat vnitřní i zahraniční politiku naší země. Teď si Putin jako nejdůležitější úkol

vytyčil dostat proruské síly do našeho parlamentu.

Lze vše svádět na válku a Putina, ale řadu změn a reforem, například v policii, v soudnictví, ve státní správě, se skutečně nedaří příliš úspěšně realizovat. Z pohledu Středoevropana se zdá, že jste toho od roku 2014 udělali mnohem méně, než jste mohli...

S tím nesouhlasím. Možná změny neumíme prezentovat, ale od Majdanu se toho změnilo mnohonásobně víc než za předešlých 25 let. V řadě oblastí jsme na tom lépe než některé státy EU. Například naše majetková příznání – elektronicky je musí zveřejňovat státní úředníci i veřejní činitelé. Nikdo nemá to, co máme my. Teď se můžete online podívat, kolik peněz má dotčený politik, kolik má aut, dokonce musí deklarovat šperky, kožichy, atd. Všichni zuří, ale dělají to. To v EU nemá nikdo.

Nechceme všechno ospravedlnovat válkou. Ona ale trvá. A my vydáváme pět procent našeho HDP na bezpečnost státu. Vy teď diskutujete, jestli se dostanete na dvě procenta v roce 2024. A my už teď musíme dávat pět. Ano, máme problémy s korupcí i oligarchizací. Ale to, co jsme udělali za poslední čtyři roky v boji s korupcí, bych si před několika lety nedokázal představit: že bude existovat antikorupční byro, protikorupční soud, který začne fungovat začátkem příštího roku. Že proběhne daňová reforma, že státní zakázky budou kontrolovatelné elektronicky... Myslí, že jsme příkladem ostatním státům. Udělali jsme za čtyři roky to, na co někde potřebují desetiletí.

Vy vystupujete v roli oběti agrese, ale v národnostní politice jste sami udělali řadu chyb. Podle některých analytiků by se obyvatelé Krymu vyslovili v otázce připojení k Rusku kladně i ve zcela svobodném referendu.

Nejsem si tím jistý. Podle údajů Krymských Tatarů hlasovalo pro připojení jen 30 procent. I tady v ČR někteří politici, například jsem to slyšel od vašich komunistů, říkají, že to bylo běžné referendum dle ukra-

Hlavním heslem povstání na kyjevském Majdanu...

jinské ústavy. Ale to není pravda. Ukrajinská ústava nepředpokládá regionální referendum. Podle ústavy může být referendum o územní celistvosti vyhlášeno výhradně na území celé Ukrajiny. Tečka. Toto bylo protiústavní. A že to bylo za přítomnosti cizích vojsk, to už odebírá plebiscitu o Krymu veškerou legitimitu.

Nejen ruské obyvatelstvo je však s národnostní politikou Kyjeva nespokojené...

Politika vůči národnostním menšinám je na Ukrajině asi nejliberálnější v Evropě. Já jsem byl před rokem 2014 na Krymu a ukrajinštinu jsem tam vůbec neslyšel! Ruštinu nikdo nezakazoval a nezakazuje. Ovšem ukrajinština je státní jazyk, takže ve veřejné sféře se musí mluvit ukrajinsky. Doma si může mluvit každý, jak chce. Na Krymu ruštinu nic neohrožovalo. Před okupací tam bylo jen několik ukrajinských škol. Ty teď zmizely. Dokonce ani v zá-

anu bylo „Ukrajina je Evropa!“

FOTO: PETRA PROCHÁZKOVÁ, DENÍK N

padoukrajinském Lvově, kde vám podle ruské propagandy hrozí, že vás zatknou a popraví, se nemusíte bát mluvit rusky. Teď je tam ruština víc než dřív, protože přišli lidé vyhnání válkou z Donbasu.

O útlaku ze strany ukrajinských úřadů mluví i Maďaři.

Přijeli jsme do jedné školy ve vesnici na Zakarpatské Ukrajině a tam děti neuměly ukrajinsky ani slovo. Nám jde o to, aby všichni občané Ukrajiny uměli ukrajinsky. Nebudeme omezovat výuku národních jazyků. Jediné, co chceme, aby se postupně rozšiřovala výuka ukrajinského jazyka a literatury. Lidé maďarské národnosti žijící na západní Ukrajině musejí umět ukrajinsky. Žádný stát si nemůže dovolit, aby jeho občan neuměl státní jazyk. Tito lidé by byli vlastně diskriminováni, protože třeba nebudou mít šanci studovat vysokou školu. A my chceme, aby všichni ukrajinští obča-

né měli stejné šance uplatnit se na ukrajinském území. Jenže Maďaři počítají s tím, že tito lidé raději pojedou do Maďarska.

Očekáváte, že se na západě podobně jako na východě objeví separatistické tendence?

Ne. Československo už neexistuje, takže žádné požadavky nemůže mít. Myslím si ale, že někdo by chtěl, aby tam vzniklo napětí. Někdo se o to velmi pokouší. Určité signály máme a určitá fakta potvrzují, že Rusko rozdmychává a podporuje separatismus na západní Ukrajině. Vyhovovalo by jim, kdyby musela Ukrajina bojovat s problémy nejen na východě, ale i na západě, popřípadě na jihu. To je součástí strategie Ruska, které chce destabilizovat naši zemi, vyčerpat ji ekonomicky i politicky a dostat ji zpět do sféry svého vlivu. Jsem přesvědčen, že to se nestane.

My se řídíme tím, co chce ukrajinská společnost a co chtěl Majdan.

Velmi negativně vnímáme, když někdo z českých politiků navštíví okupovaný Krym nebo Donbas. Je to porušení ukrajinských zákonů. Řadě českých politiků už za to byl zakázán vstup na Ukrajinu.

I co ukazují průzkumy – lidé vidí svůj stát jako proevropský, demokratický, jako budoucího člena NATO i EU. To, co se stalo po ruské agresi a okupaci části území, nás ještě více vzdálilo od Ruska. Rusko nemá už nic, čím by nás mohlo přilákat.

Plynem?

Ruský plyn už nekupujeme víc než tři roky.

Ruská surovina k vám ale teče z druhé strany...

Možná, ale my to nevíme. Protože my teď kupujeme plyn od EU. Samozřejmě v EU smíchají ruský, norský plyn atd. My jsme se ale naučili žít bez ruského plynu a naší bezpečnosti to prospělo. Plyn byl jedním z nástrojů vydírání Ukrajiny a zůstává nástrojem vydírání EU.

Ale přece dobře víte, že kdyby Rusko přerušilo dodávky plynu do EU, jste bez tepla a světla i vy?

To Rusko nikdy neudělá, protože by zkrachovalo.

Ukrajinská veřejnost je přesto, že vy jste optimista a hovoříte o řadě úspěchů vaší vlády, dost našťavaná. Mnozí říkají: To, kvůli čemu jsme stáli na náměstí v roce 2014, se nesplnilo... Co byste jim odpověděl?

Ukrajinská společnost je přesycená emocemi. A jde o emoce, ne vždy jsou konstruktivní. Zároveň jsou ty emoce pochopitelné: válka si vyžádala deset tisíc obětí. Mnoho rodičů ztratilo své syny. Vláda by měla k tomu, co požaduje ukrajinská společnost, přihlížet, ale ne vždy se musí řídit emocemi. Společnost je vždy netrpělivá a chce výsledky hned a tady. Ovšem jen díky občanské společnosti se náš stát pohybuje kupředu. Kdyby jí nebylo, vláda by u nás sovětská mentalita jako v Rusku. Naši politici si už nemohou dělat, co chtějí. Ukrajina není Rusko.

**Antonín Popp žije ve svém
přístřešku v údolí Botiče už osm
let. Vše, co potřebuje k životu,
najde v popelnících.**

FOTO: LUDVÍK HRADILEK, DENÍK N

Jan František Krupa už 22 let pomáhá bezdomovcům. Na dno může spadnout každý, říká ředitel sociálních služeb Armády spásy.

**„Vymamlasit“ se
to může každému**

**EVA
MOŠPANOVÁ**
redaktorka

Dvě dekády práce s lidmi na ulici ho naučily, že nemá nad nikým předem lámat hůl, 30 tisíc loni prodaných Nocleženek zase, že Čechům nejsou chudí lhostejní. S Janem Františkem Krupou, ředitelem sociálních služeb Armády spásy, hovořil Deník N o tom, proč lidé na ulicích umírají a proč nestačí jenom dát jim bydlení.

Jak těžké je skončit v Česku na ulici?

Těžké to není. V životě člověka se přihodí leccos – ať už je to zdravotní problém, psychická porucha, nebo stresový okamžik jako ztráta práce, manželky, sebevědomí. A každý má jinou sílu a schopnost reagovat. Někdo má blíž k tomu situaci zvládnout líp, a někdo hůř. A někdo to devětkrát zvládne perfektně, a podešáté to nezvládne vůbec.

Zažil jsem lidi, kteří byli podnikateli a žili si na vysoké noze, a přesto se dostali na ulici. Zažil jsem vysokoškolsky vzdělané lidi, kteří žili 30 let spořádaně, pracovali, fungovali, měli rodinu. A najednou se jim to v životě vymamlasilo takovým způsobem, že... Cesta dolů je vždy jednodušší než nahoru. A zkušenost je taková, že se na ulici může dostat opravdu úplně každý.

Ministerstvo práce a sociálních věcí odhaduje počet lidí bez domova na 70 tisíc. Je tohle na zemi jako Česko málo, nebo moc?

Jestliže desítky tisíc lidí nemají kde bydlet, je to vysoké číslo. Na to, že jsme bohatá společnost, která by bez problémů ustála, kdyby dokázala v sobě navzájem i v systému nacházet víc solidarity, je to velké číslo.

Za to, že se na ulici nedostává víc lidí, vděčíme relativně bezpečnému sociálnímu systému, který si tato země stále drží, jako je bezplatné zdravotnictví, školství, zabezpečení v hmotné nouzi a podobně. To brání většímu propadu.

Armáda spásy dělá mezi klienty svých zařízení pravidelné průzkumy. Co vám z nich vychází jako nejčastější důvod, proč v nich lidé jsou?

Pojítko, které prochází napříč skoro všemi lidmi bez domova, je to, že jsou v podstatě sami. Buď jsou single, z rozpadlých rodin, nebo z rodin, které nefungovaly.

To nás vede k závěru, že prevence bezdomovectví začíná v dobře fungujících rodinách. Potvrzuje se, že rodina je základní sociální jednotka, která má být první po ruce, když se něco semele.

Počet takzvaných jednočlenných domácností v Česku však roste. Představuje to podle vás riziko?

Obávám se toho. Jedna věc je, že ekonomicky jsme na tom nyní nejlíp za celou dobu existence tohoto státu. Druhá, že sociální vazby na lidi kolem sebe naopak nikdy nebyly tak slabé jako dnes.

Mám takový pocit, že poté, co jsme se osvobodili od socialistického vidění světa, jsme se vrhli do trochu opačného extrému, kde se všechno točí kolem schopností, individualismu a peněz. Ekonomika převýšila vše, co by mělo nějaký etický rozměr.

Ekonomický boom je vidět i na lidech bez domova. Za poslední roky jich nějak masivně nepřibývá. Rizikové je však skryté bezdomovectví, ohrožení nízkopříjmových rodin ve vyloučených lokalitách, které se zadlužují. Tam hrozí velký průšvih.

V jednočlenných domácnostech se po smrti partnera ocitne i mnoho seniorů. Hrozí i u nich, že skončí na ulici?

Určitě taky. Tak jak je dost mladých lidí bez domova, je poměrně dost i těch seniorského věku. I po-

Jan František Krupa (42)

Narodil se v Ostravě. Od roku 1996 do roku 2003 pracoval pro organizaci Naděje, posledních 15 let pracuje pro Armádu spásy, kde je nyní národním ředitelem sociálních služeb. Je ženatý, má tři děti.

I přes ekonomický růst je dnes velkým problémem bydlení, na které má kvůli vysokým cenám problém dosáhnout i střední třída. Nesnižuje to ochotu lidí přijímat projekty, které nabízí dostupné bydlení nejchudším, jako jsou vaše byty nebo brněnský projekt Housing first?

Určitě to hraje roli, ale myslím, že nám tady nesmírně chybí legislativa, která by upravovala bydlení jako takové a v ideálním případě i sociální bydlení. Je pěkné, že se Brno odvažuje udělat nějaký projekt a že Armáda spásy provozuje 350 takových bytů napříč republikou, ale jsou to kapky v moři, protože lidí, kteří potřebují bydlení, je minimálně těch 70 tisíc.

Do toho spadá ještě celá řada dalších mladých rodin, samoživitelů s dětmi, seniorů. Bez dostupného sociálního bydlení se jich může bez domova objevit daleko více. Ve chvíli, kdy systém bude mít bytů dostatek, nikomu až tak nebude vadit, že někdo vedle dostal trošku menší nebo horší byt zadarmo.

Jsmo přesvědčení, že pokud by lidé z ubytoven mohli bydlet v bytech, bude to stabilizovat rodiny, motivovat rodiče k tomu, aby něco dělali, a motivovat jejich děti. Podpora bydlení se ve společnosti po 20 letech vysoce vrátí.

Projevují se vysoké ceny nájmu na schopnosti lidí dostat se z ubytoven do normálního bydlení?

Nemohou to takhle vůbec řešit v Praze, protože nájemné je tu úplně jinde než v Havířově nebo Opavě. Problém lidí z ubytoven je dvojitý. Nemí to jen nájemné, ale zadlužení. Když jste zadlužení, těžko seženete

peníze na začátek, na kauci.

Bez legislativy, která by nastavovala bezpečná pravidla, kde riziko pomůže nést stát, ne majitel, jemuž se do toho nechce, zde není moc velký pozitivní výhled. Ti lidé také mají dluhy na energiích a na dodavatelských službách. A zase, bez instrumentu, který bude garantovaný státem, se to bude prolamovat velmi těžko. Proto jsem přesvědčený, že je potřeba mít legislativu, která bude garantovat, že určité procento bytů v každé obci bude navázáno na tyto potřeby.

Loni měl obrovský úspěch projekt Nocleženska, který umožňuje zaplatit lidem bez domova nocleh v teple. Projevila se obrovská solidarita a prodalo se 30 tisíc poukazek. Na druhé straně se pravidelně objevují zprávy, že lidem na ulici někdo fyzicky ublížil. Jací jsou tedy z vaší zkušenosti Češi vůči lidem bez domova?

Obecně si myslím, že lidé jsou solidární, a jsem za to moc rád. Za tím, proč jsou proti bezdomovcům, proč jsou proti Romům, proti uprchlíkům, proč někoho napadnou, je podle mě pokaždé strach. Strach z neznámého, z rizik, která jsou někdy přizívována médií i populisty, protože probouzet v lidech základní instinkt je docela slušné politikum.

Když se podíváte, kdo se nejvíce vymezuje proti bezdomovcům, proti Romům, jsou to lidé přesně o patro výš. Nižší střední třída, lidé, kteří mají své jisté a podvědomě potřebují najít hranici, kde se to láme, aby to pro ně bylo bezpečné.

Kdysi jsem na nějaké přednášce slyšel, že zdravá společnost má tvar jablka. Deset procent dole jsou ti, kdo jsou pod hranicí chudoby, a deset procent nahoře ti nejbohatší. Mezi tím je nejvíce střední třída. Na té přednášce padlo, že možná i vlivem historie v našich zemích má dnes společnost tvar přezrálé hrušky, která je zprudka naražena na stůl. Dole je hodně lidí ohrožených chudobou a hodně je jich těsně nad tou hranicí. Pak se to výrazně zužuje a tvar není tak zdravý jako u jablka.

FOTO: LUDVÍK HRADILEK, DENÍK N

pulace lidí v ulicích logicky zestárá. Jestliže se v 90. letech objevili lidé propuštění z práce, kterým bylo třeba 40 let, teď jsou už v důchodovém věku, pokud jim to osud na ulici vůbec dopřál. A potřebují dnes i služby, které se o ně postarají i jinak, než že se tam přijdou jenom vyspat.

Proto otvíráme službu, která se jmenuje Přístav. Je to pro ty, kteří zestárli na ulici, i pro ty, kteří se do té situace dostali právě v důchodovém věku. Protože když dva lidé bydlí v Praze a najednou jeden zemře, druhý nemá peníze na to, aby byl schopný zaplatit nájem, a dostává se do tlaku.

Není jednoduché s nimi pracovat, protože odmítají opustit i čtyřpokojový byt, který už finančně nejsou schopni utáhnout.

Udělal mi velkou radost, když jsem viděl, kolik lidí se do Nocleženky zapojilo. Nejde jen o finanční prostředky. Jsem rád, že tolik lidí vyslalo signál, že člověk na ulici jim není lhostejný. Protože když se někdy začtu do komentářů na sociálních sítích, je mi úzko. Když potom vidím, že realita je jiná, že existuje spousta lidí, kteří chtějí pomoci, je to super.

Ani přes poměrně velké kapacity nocleháren například v Praze se do nich nedostane zdaleka každý. Zákaz platí pro lidi po požití alkoholu, pro lidi se psy, často se rozdělují páry. Nejsou pravidla nastavená příliš přísně? Lze najít řešení, aby se každou zimu neopakovaly tragické případy, kdy někdo na ulici zemře?

Obávám se, že i kdybychom systémem nastavili sebelíp, vždy pár lidí zemře. Někteří to nemají ani kvůli alkoholu, ani kvůli pravidlům, ale zkrátka proto, že do instituce nepůjdou nebo nechtějí opustit své místo. Žádný systém asi nebude stoprocentní. Nechci to říkat s nadhledem statistika, je mi líto každého člověka, který ztratí život kvůli počasí a kvůli tomu, v jaké situaci je.

Pravidla však nejsou svévolná. V Praze nemáme noclehárnu, kde by lidé mohli být po dvou na pokojích. Dokonce máme místnost, ve které je 16 lidí. Když si představíte, že tam budou muži a ženy dohromady, někdo si tam přivede psa nebo by tam byli opilí – a teď nemluvím o tom, že budou trochu líznutí, to se snažíme obzvlášť v zimě tolerovat –, je pravděpodobnost agresivity vysoká.

Když jsme dělali v roce 2015 průzkum, ukázalo se, že 67 % lidí nemusí být vůbec v azylových domech, když bude dostupné bydlení. Pokud bychom dokázali dvě třetiny lidí z těchto služeb posunout, pak si můžeme začít hrát s kapacitou a přemýšlet o tom, že to předěláme na takzvané mokré služby, tedy že tam lidé mohou přijít úplně opilí.

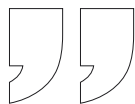
Nedávno jste zmiňoval, že v Nizozemsku tyto „mokrý služby“ už Armáda spásy poskytuje.

Tam to naši kolegové dělají. Služba je postavená dokonce tak, že tam lidé mohou alkohol popíjet přímo na baráku. A dokonce tam za nimi mohou chodit i dealeri drog, umožňuje to trochu jiná nizozemská legislativa.

Jaká to má pozitivita?

Kromě toho, že ti lidé nejsou po městě tolik vidět, ubývá silně závislých. Průměrně potřebuje člověk na takové ubytovně na zajištění návykových látek zhruba čtvrtinu finančních prostředků, než když byl na ulici. Je to kvůli tomu, že tam mají aktivitu, smysluplně tráví čas, nejsou tak zoufalí, nepotřebují se zahrát.

Není to tak, že lidem dáte byty a ti budou v pohodě. Z nějakého důvodu se na ulici dostali a nikde není napsáno, že se tam za půl roku nedostanou znovu. Když někdo přijde mezi čtyři zdi, ještě to neznamená, že se tam bude cítit doma.

Jak pití, tak drogy přicházejí hlavně jako kratochvíle. To, že se to dokáže snížit na 25 procent, je neuvěřitelný úspěch a zjevně je to funkční.

Jak těžké je dostat se v Česku zpátky z ulice, když už se na ní jednou ocitnete?

Je to těžké a je to těžší, čím déle na ulici jste. Jsou teorie, které říkají, že člověk, který je pět let na ulici, potřebuje pět let, aby se z toho dostal. Nechci to takhle paušalizovat, ale nějaká přímá úměra tam existuje.

Jsou potřeba tři pilíře, které mohou pomoci. První věc je dostupné bydlení. Druhá věc je, že se nebude experimentovat s dávkami a nebude se likvidovat podpora, která už dnes existuje. A hlavně třetí pilíř, který se někdy podceňuje, je sociální práce.

Není to tak, že lidem dáte byty a ti budou v pohodě. Z nějakého důvodu se na ulici dostali a nikde není napsáno, že se tam za půl roku nedostanou znovu. Když někdo přijde mezi čtyři zdi, ještě to neznamená, že se tam bude cítit doma. Dobrý sociální pracovník může svým přístupem

člověku kompenzovat, že nemá nikoho kolem sebe nebo má blízké v komunitě, která má na něj špatný vliv.

Je hrozně důležité, aby sociální práce směřovala k tomu, že člověk bude schopen převzít odpovědnost sám za sebe. V každé době je na vás, jak život uchopíte do vlastních rukou. Tohle se ze sociální práce nesmí vytratit. Člověk je kapitánem svého osudu. Nástroje jako bydlení mu mají pomoci, aby měl šanci, ale on je ten, kdo to musí vyřešit. Ne lidi kolem.

V Maďarsku nedávno zakázali lidem bez domova pobyt v jistých částech Budapešti. Neděsí vás to?

Děsí mě to strašně, protože je to příklad velmi špatné praxe, který může táhnout. Lidé možná odejdou z nějakého místa, ale nezmizí. Zůstanou někde tady. Pokud je zavrou, je to ještě dražší než služby, které by pro ně vytvořili, a vězení ještě více vylučuje.

Další věc je, že to může spustit dominový efekt a mohou se přidat další města a státy. Spouští to také xenofobii, pohled, že je normální si odplivnout u člověka, který nemá domov. Že když do něho kopnu, zas až tak moc se nestane, protože má být stejně dávno zavřený a policisté ho ještě nechytli. Jsem rád za to, co jsem četl nedávno, že v Maďarsku se proti tomu většina lidí staví.

Je něco, o čem byste řekl, že vás 22 let práce s lidmi bez domova naučilo?

Pořád mi to hodně pomáhá v různých úhlech pohledu. Člověk v tom má šanci růst a vidět věci ze strany někoho, koho by normálně nepotkával. Vede to také k obrovské pokoře, protože si člověk uvědomuje, že se nemůže s nikým srovnávat – já mám takové postavení, ty takové. Nenarodil jsem se do stejné kolébky jako ty, neprošel jsem tvým dětstvím, nevím, jací byli tví rodiče, co všechno jsi zažil, proč jsi začal nebo přestal pracovat. Nemáme stejné IQ, EQ, sociální inteligenci. Je tisíc faktorů a přivedlo mě to k přesvědčení, že bych nikdy nad někým neměl lámat hůl a od-suzovat ho.

Žádná reklama, čtení offline, ukládání článků na později a noční režim. Stačí nainstalovat a zadat e-mail

Čtěte pohodlně Deník N v aplikaci

Článek si můžete uložit
k přečtení na později

14 dní
zdarma
na zkoušku

Nastavení, ve kterém si
můžete zvolit noční režim

Uložené články, které si
můžete přečíst offline

Hledejte "denikn"

Google play

Available on the
App Store

STOP

STOP

PRO D
BABIS

PRO D
BABIS

UZ VITE
KDO JSI

BYELA BURE
HOOD CAVI